

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΣΧΟΛΗ ΚΑΛΩΝ ΤΕΧΝΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Η ΣΥΝΑΞΙΣ ΤΗΣ ΥΠΕΡΑΓΙΑΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ: ΜΟΥΣΙΚΟΛΟΓΙΚΕΣ
ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ

ΤΟΜΟΣ Α'

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΕΘΝΟΜΟΥΣΙΚΟΛΟΓΙΑ / ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΜΟΥΣΙΚΗ

ΔΕΣΠΟΙΝΑ ΣΤΕΦΑΝΗ

ΑΕΜ: 2049

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ: ΜΑΡΙΑ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 2023

Πρόλογος

Η επαφή μου εις βάθος με την βυζαντινή μουσική, ξεκίνησε όταν πέρασα στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης στο τμήμα μουσικών σπουδών. Ωστόσο, όταν πήγαινα σχολείο λάμβανα μέρος στα εγκώμια της εκκλησίας μας κάθε Πάσχα, οπότε είχα μια πρώτη επαφή με το ιδιαίτερο αυτό άκουσμα της βυζαντινής μουσικής. Ο τρόπος που μαθαίναμε τους ύμνους ήταν κυρίως ακουστικός. Ωστόσο, δεν εμβαθύνουμε τόσο στο θεωρητικό κομμάτι της μουσικής. Έπειτα, όταν παρακολούθησα τα πρώτα μαθήματα που σχετίζονταν με την βυζαντινή μουσική με συνεπήραν οι ήχοι και οι μελωδίες που καθορίζουν και το ύφος της μουσικής αυτής. Τα τελευταία χρόνια φοίτησής μου, αφού παρακολούθησα πολλά μαθήματα βυζαντινής μουσικής, ήξερα ότι ήθελα να ασχοληθώ με το είδος αυτό και να μάθω περισσότερα καθώς τόσο η μουσική όσο και η ιστορία πίσω από την θρησκεία με συγκινεί ιδιαίτερα.

Το θέμα της εργασίας μου ασχολείται με τροπάρια που ψάλλονται την 26^η Δεκεμβρίου, την ημέρα εορτής της Σύναξης της Θεοτόκου. Ο κύριος λόγος που επέλεξα το θέμα της επιτόπιας εργασίας είναι για να έρθω ακόμα πιο κοντά στο είδος αυτό της μουσικής, για να εξερευνήσω κοινά ή συγκριτικά στοιχεία περί τροπαρίων, για να εντοπίσω ιδιαιτερότητες που θα με κάνουν καλύτερη μουσικό καθώς και για να τιμήσω το όνομα της Παναγίας μιας και όλα τα χρόνια που πέρασαν εκτός από το όνομα της που διαθέτω, η πίστη μου γι αυτήν δεν υποτιμήθηκε ποτέ. Επικαλώντας το όνομα της κατάφερα να φτάσω στο σημείο που βρίσκομαι, και θέλοντας να δείξω την ευγνωμοσύνη μου στο πρόσωπό της, αποφάσισα η εργασία να βασίζεται σε τροπάρια που ακούμε την 26^η Δεκεμβρίου.

Σε αυτό το σημείο θα ήθελα να ευχαριστήσω την κ. Αλεξάνδρου Μαρία που με την διδασκαλία της με καθοδήγησε στο δρόμο αυτό της βυζαντινής μουσικής και μου έδωσε την ευκαιρία να ανακαλύψω πολύτιμα χαρακτηριστικά που κρύβει η τέχνη αυτή. Θα ήθελα επίσης να την ευχαριστήσω για την πολύτιμη βοήθεια της καθ' όλη την διάρκεια της εργασίας μέχρι και έως την επιτέλεσή της. Για την ψυχολογική της υποστήριξη, την ενθάρρυνσή της, την υπομονή της, καθώς και για το γεγονός ότι στάθηκε δίπλα μου πρώτα ως άνθρωπος και μετά ως επιβλέπων καθηγήτρια.

Ένα μεγάλο ευχαριστώ οφείλω και στην οικογένειά μου, που πίστεψε στα όνειρά μου και ήταν δίπλα μου ως θερμοί υποστηρικτές μου, από την αρχή ως το τέλος αυτού του υπέροχου ταξιδιού και θα συνεχίσουν να είναι σε κάθε μου βήμα και πρόκληση. Επιπρόσθετα, θα ήθελα να ευχαριστήσω τον πνευματικό μου, πατήρ Αντώνιο της ενορίας Τρούλλων, στην Κύπρο, που με τις ευλογίες του και την ενθαρρυντική στήριξή του, τις συμβουλές του και τον καλό του λόγο, κατάφερα να εισαχθώ στο τμήμα μουσικών σπουδών αλλά και να φέρω εις πέρας την διπλωματική εργασία.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Οι υποενότητες του Μέρους Β΄ με τους αριθμούς 5.1.1 – 5.17.1 και η ενότητα 6.2 του Μέρους Γ΄, βρίσκονται στον Τόμο Β΄ της παρούσας εργασίας.

ΜΕΡΟΣ Α΄	7
1. Εισαγωγή	8
2. Η Υπεραγία Θεοτόκος	10
2.1 Ο Βίος της Υπεραγίας Θεοτόκου.....	10
2.2 Θαύματα της Υπεραγίας Θεοτόκου	14
2.3 Δομή των ακολουθιών για τον εορτασμό της Υπεραγίας Θεοτόκου	15
3. Βιογραφικά στοιχεία συνθετών	17
3.1 Στέφανος Μιχαήλ Λαμπαδάριος	17
3.2 Πέτρος Πελοποννήσιος.....	17
ΜΕΡΟΣ Β΄	19
4. Μεταγραφές και αναλύσεις των επιλεγμένων τροπαρίων	20
4.1 Προλεγόμενα.....	20
4.2 Μεταγραφή στο πεντάγραμμα.....	20
4.3 Μεθοδολογία που ακολουθήθηκε για την απόδοση των μεταγραφών και πινάκων:	25
5. Επιλεγμένα τροπάρια	26
5.1 «Δόξα ἐν ὑψίστοις...», Πέτρος Πελοποννήσιος, Ἦχος πλ. β΄	27
5.1.1 Μεταγραφή στο πεντάγραμμα και στοιχεία μουσικολογικής ανάλυσης (τ. Β΄)	5
5.1.2 Πίνακας πολυπρισματικής ανάλυσης.....	27
5.1.3 Σχόλια	29
5.2 «Δόξα ἐν ὑψίστοις...», Στέφανος Λαμπαδάριος, Ἦχος πλ. β΄	31
5.2.1 Μεταγραφή στο πεντάγραμμα και στοιχεία μουσικολογικής ανάλυσης (τ. Β΄)	8
5.2.2 Πίνακας πολυπρισματικής ανάλυσης.....	31
5.2.3 Σχόλια	33
Σύγκριση των τροπαρίων	36
5.3 «Παράδοξον Μυστήριον,...», Στέφανος Λαμπαδάριος, Ἦχος πλ. δ΄	37
5.3.1 Μεταγραφή στο πεντάγραμμα και στοιχεία μουσικολογικής ανάλυσης (τ. Β΄)	11
5.3.2 Πίνακας πολυπρισματικής ανάλυσης.....	37
5.3.3 Σχόλια	39
5.4 «Κύριε, ἐν Βηθλεὲμ...», Στέφανος Λαμπαδάριος, Ἦχος πλ. δ΄	41
5.4.1 Μεταγραφή στο πεντάγραμμα και στοιχεία μουσικολογικής ανάλυσης (τ. Β΄)	14
5.4.2 Πίνακας πολυπρισματικής ανάλυσης.....	41

5.4.3 Σχόλια.....	43
5.5 «Πῶς ἐξείπω ...», Στέφανος Λαμπαδάριος, Ἦχος πλ. δ'.....	45
5.5.1 Μεταγραφή στο πεντάγραμμο και στοιχεία μουσικολογικής ανάλυσης (τ. Β').....	17
5.5.2 Πίνακας πολυπρισματικής ανάλυσης.....	45
5.5.3 Σχόλια.....	47
5.6 «Ἐν Βηθλεὲμ...», Πέτρος Πελοποννήσιος, Ἦχος πλ. δ'.....	49
5.6.1 Μεταγραφή στο πεντάγραμμο και στοιχεία μουσικολογικής ανάλυσης (τ. Β').....	20
5.6.2 Πίνακας πολυπρισματικής ανάλυσης.....	49
5.6.3 Σχόλια.....	51
5.7 «Ἐν Βηθλεὲμ...», Στέφανος Λαμπαδάριος, Ἦχος πλ. δ'.....	53
5.7.1 Μεταγραφή στο πεντάγραμμο και στοιχεία μουσικολογικής ανάλυσης (τ. Β').....	23
5.7.2 Πίνακας πολυπρισματικής ανάλυσης.....	53
5.7.3 Σχόλια.....	55
5.8 «Σήμερον ἡ ἀόρατος φύσις...», Πέτρος Πελοποννήσιος, Ἦχος πλ. β'.....	58
5.8.1 Μεταγραφή στο πεντάγραμμο και στοιχεία μουσικολογικής ανάλυσης (τ. Β').....	26
5.8.2 Πίνακας πολυπρισματικής ανάλυσης.....	58
5.8.3 Σχόλια.....	60
5.9 «Σήμερον ἡ ἀόρατος φύσις...», Στέφανος Λαμπαδάριος, Ἦχος πλ. β'.....	62
5.9.1 Μεταγραφή στο πεντάγραμμο και στοιχεία μουσικολογικής ανάλυσης (τ. Β').....	30
5.9.2 Πίνακας πολυπρισματικής ανάλυσης.....	62
5.9.3 Σχόλια.....	64
5.10 «Μνήμην ἐπιτελοῦμεν...», Πέτρος Πελοποννήσιος, Ἦχος πλ. β'.....	67
5.10.1 Μεταγραφή στο πεντάγραμμο και στοιχεία μουσικολογικής ανάλυσης (τ. Β').....	33
5.10.2 Πίνακας πολυπρισματικής ανάλυσης.....	67
5.10.3 Σχόλια.....	69
5.11 «Μνήμην ἐπιτελοῦμεν...», Στέφανος Λαμπαδάριος, Ἦχος πλ. β'.....	72
5.11.1 Μεταγραφή στο πεντάγραμμο και στοιχεία μουσικολογικής ανάλυσης (τ. Β').....	36
5.11.2 Πίνακας πολυπρισματικής ανάλυσης.....	72
5.11.3 Σχόλια.....	74
5.12 «Ἱερῶν μνήμη...», Πέτρος Πελοποννήσιος, Ἦχος πλ. β'.....	77
5.12.1 Μεταγραφή στο πεντάγραμμο και στοιχεία μουσικολογικής ανάλυσης (τ. Β').....	39
5.12.2 Πίνακας πολυπρισματικής ανάλυσης.....	77
5.12.3 Σχόλια.....	79
5.13 «Ἱερῶν μνήμη...», Στέφανος Λαμπαδάριος, Ἦχος πλ.β'.....	81
5.13.1 Μεταγραφή στο πεντάγραμμο και στοιχεία μουσικολογικής ανάλυσης (τ. Β').....	42

5.13.2 Πίνακας πολυπρισματικής ανάλυσης.....	81
5.13.3 Σχόλια	83
5.14 «Εὐαγγελίζου Ἰωσήφ, ...», Στέφανος Λαμπαδάριος, Ἦχος β΄	86
5.14.1 Μεταγραφή στο πεντάγραμμο και στοιχεῖα μουσικολογικῆς ανάλυσης (τ. Β΄)	45
5.14.2 Πίνακας πολυπρισματικῆς ανάλυσης.....	86
5.14.3 Σχόλια.....	88
5.15 «Χορεύουσιν Ἄγγελοι, ...», Πέτρος Πελοποννήσιος, Ἦχος πλ. β΄	90
5.15.1 Μεταγραφή στο πεντάγραμμο και στοιχεῖα μουσικολογικῆς ανάλυσης (τ. Β΄)	48
5.15.2 Πίνακας πολυπρισματικῆς ανάλυσης.....	90
5.15.3 Σχόλια.....	92
5.16 «Αἶμα καὶ πῦρ...», Πέτρος Πελοποννήσιος, Ἦχος πλ. δ΄	94
5.16.1 Μεταγραφή στο πεντάγραμμο και στοιχεῖα μουσικολογικῆς ανάλυσης (τ. Β΄)	51
5.16.2 Πίνακας πολυπρισματικῆς ανάλυσης.....	94
5.16.3 Σχόλια.....	96
5.17 «Αἶμα καὶ πῦρ...», Στέφανος Λαμπαδάριος, Ἦχος πλ. δ΄	98
5.17.1 Μεταγραφή στο πεντάγραμμο και στοιχεῖα μουσικολογικῆς ανάλυσης (τ. Β΄)	55
5.17.2 Πίνακας πολυπρισματικῆς ανάλυσης.....	98
5.17.3 Σχόλια.....	100
Μέρος Γ΄	103
6. Παλαιογραφικὴ μελέτη	104
6.1 Προλεγόμενα.....	104
6.2. Αντιπαραβολὴ «Αἶμα καὶ πῦρ...» (τ. Β΄)	60
Μέρος Δ΄	106
7. Γενικά Συμπεράσματα	107
8. Βιβλιογραφία	110
9. Παράρτημα	112
9.1 Δοξαστάριον, Πέτρος Πελοποννήσιος, 1820.....	112
9.2 Μουσικὴ Κυψέλη, Στέφανος Λαμπαδάριος, 1883	119
9.3 Δοξαστάριον Πέτρου Πελοποννησίου, Ἱεράς Μονῆς Βατοπεδίου, 1254.....	128

Βραχυγραφίες

αρ. συλλ.	αριθμός συλλαβών
βλ.	βλέπε
δηλ.	δηλαδή
ήχ.	ήχος
κ.	κυρία, κώλον
κ.α.	και άλλα
κτλ.	και τα λοιπά
μβ	μεσοβυζαντινή (σημειογραφία)
ΜτΧΕ	Μεγάλης του Χριστού Εκκλησία
νβ	νεοβυζαντινή (σημειογραφία)
Ό.π.	όπου παραπάνω
πλ.	πλάγιος
σ.	σελίδα
τ.	τόμος
χρ. πρ.	χρόνοι πρώτοι
χφο	χειρόγραφο

ΜΕΡΟΣ Α΄

1. Εισαγωγή

Το θέμα της παρούσας εργασίας ασχολείται με τον εορτασμό στο όνομα της Παναγίας. Συγκεκριμένα αναφέρεται στη Σύναξη προς τιμή της Υπεραγίας Θεοτόκου που τελείται την επόμενη μέρα των Χριστουγέννων, την 26^η Δεκεμβρίου. Η εργασία ασχολείται με την μεταγραφή και ανάλυση συγκεκριμένων τροπαρίων που επιλέχθηκαν καθώς ψάλλονται την ημέρα αυτή, και την παλαιογραφική σύγκριση του «Αἷμα καὶ πῦρ...».

Η μελέτη διαμορφώθηκε μέσα από την εύρεση υλικού από επιστημονικά άρθρα και μελέτες, ιστορικά βιβλία, ορθόδοξα λειτουργικά κείμενα, μουσικά και επιστημονικά βιβλία, καθώς για την ανάλυση τροπαρίων αντλήθηκαν κομμάτια από την Μουσική Κυψέλη του Στέφανου Λαμπαδάρου καθώς και από το Δοξαστάριον του Πέτρου Πελοποννήσιου.

Η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε είναι η εξής: Μετά από μελέτη και εύρεση βιβλιογραφίας, καταγράφηκαν τα ιστορικά και τα βιογραφικά στοιχεία της Υπεραγίας Θεοτόκου, και των μελουργών Στέφανου Λαμπαδάρου και Πέτρου Πελοποννήσιου. Στη συνέχεια έγινε η εύρεση τροπαρίων που σχετίζονται με την Σύναξη της Θεοτόκου. Με την βοήθεια της ψηφιακής εφαρμογής «Μουσικά Κείμενα», δημιούργημα του Παπαδόπουλου Δημήτρη, διαμόρφωσα σε νέα, καθαρή μορφή όλα τα τροπάρια που επρόκειτο να αναλυθούν για να είναι όλα όμοια και κατανοητά προς τα μάτια του αναγνώστη. Έπειτα, χώρισα τα κώλα βάση κειμένου και μουσικών καταλήξεων για να γίνει εφικτή η μεταγραφή των βυζαντινών σημαδιών σε ευρωπαϊκή σημειογραφία, η οποία υλοποιήθηκε μέσω της εφαρμογής «Musescore». Μετέπειτα, ακολούθησε η πιο λεπτομερής ανάλυση τους, που σχετίζεται με την παρουσίαση των στοιχείων αυτών μέσα από πολυπρισματικούς πίνακες ανάλυσης, η αιτιολόγηση τους και ο σχολιασμός τους μέσα από συμπερασματικά σχόλια. Τέλος, η εργασία συμπεριλαμβάνει ένα τμήμα συγκριτικής, παλαιογραφικής μελέτης του δοξαστικού «Αἷμα καὶ πῦρ...» του Πέτρου Πελοποννησίου της νεοβυζαντινής γραφής, σε αντιπαραβολή του ίδιου δοξαστικού στην μεσοβυζαντινή γραφή.

Η παρούσα εργασία χωρίζεται σε τέσσερα μέρη. Το Πρώτο μέρος περιλαμβάνει τα θεωρητικά, ιστορικά και βιογραφικά στοιχεία της Παναγίας, του Πέτρου Πελοποννήσιου και του Στέφανου Λαμπαδάρου. Εστιάζει περισσότερο στον βίο της Παναγίας, στα θαύματα που έπραξε, αλλά και την δομή ακολουθιών του εορτασμού της Σύναξης της Υπεραγίας. Το Δεύτερο μέρος, στοχεύει στην ανάλυση τροπαρίων. Στην αρχή της ενότητας αυτής, γίνεται μια αναφορά στις ορολογίες, τα σύμβολα και τον τρόπο διεκπεραίωσης των μεταγραφών. Έπειτα, για κάθε τροπάριο συμπεριλαμβάνεται η μεταγραφή, ο πολυπρισματικός πίνακας στον οποίο είναι πιο ξεκάθαρα τα στοιχεία του τροπαρίου που αναλύθηκε, και τέλος γίνεται μια αναφορά στα συμπερασματικά σχόλια. Επιπρόσθετα, συμπεριλαμβάνεται συγκριτικός πίνακας με κοινά ή διαφορετικά στοιχεία που προβλήθηκαν ανάμεσα στα κοινά τροπάρια του Π. Πελοποννήσιου και του Στέφανου Λαμπαδάρου. Το Τρίτο μέρος, περιλαμβάνει την συγκριτική, παλαιογραφική μελέτη του δοξαστικού «Αἷμα καὶ πῦρ...» που επιλέχθηκε. Συγκεκριμένα γίνεται η ανάλυση του τροπαρίου αυτού μέσα από μέθοδο αντιπαραβολής και εντοπίζονται κοινά χαρακτηριστικά ανάμεσα στην μεσοβυζαντινή σημειογραφία και την νεοβυζαντινή σημειογραφία, αλλά και πολλές διαφορές, ως προς την μελωδία, που αξίζουν να σημειωθούν. Αξιόλογη είναι και η αναφορά των προβληματισμών που προέκυψαν καθ' όλη την διάρκεια επιτέλεσης και υλοποίησης της διπλωματικής εργασίας. Στο τέλος της παρούσας διπλωματικής εργασίας, προβάλλεται το τέταρτο και τελευταίο κεφάλαιο της

εργασίας που περιλαμβάνει τα γενικά συμπεράσματα, τη συνολική εμπειρία, τη βιβλιογραφία, και το παράρτημα.

Ως πρωταρχικός στόχος της εργασίας είναι η εμβάθυνση και ανάλυση των συγκεκριμένων τροπαρίων που επιλέχτηκαν τα οποία, ακούγονται την ημέρα της Σύναξης της Θεοτόκου. Είναι ένας τρόπος να φέρει τον αναγνώστη πιο κοντά στον όμορφο κόσμο της βυζαντινής μουσικής αφού στην παρούσα εργασία γίνεται η επεξήγηση πολλών ορολογιών, και συμβόλων με αποτέλεσμα να συμβάλουν στην κατανόηση της. Μέσα από την ανάλυση των τροπαρίων, διαμορφώνεται επεξηγηματική αναφορά, τόσο μουσική, όσο θεωρητική αλλά και νοηματική. Με τον τρόπο αυτό, ο αναγνώστης θα είναι σε θέση να παρακολουθήσει καλύτερα το ακουστικό μέρος και να αντλήσει τις ήδη αποτυπωμένες πληροφορίες καθώς θα εντοπίζει τα όσα αναγράφονται στην ενότητα της ανάλυσης των τροπαρίων, κατά την διάρκεια της ακρόασης.

Επιπρόσθετα, ένας από τους σημαντικότερους στόχους, πέρα από τους στόχους της εργασίας περί του περιεχομένου, είναι η αποφυγή παραπληροφόρησης, η επιτέλεση σωστών συμπερασμάτων, καθώς και η τήρηση όλων των κανόνων για την μη παραβίαση δικαιωμάτων κατά την άντληση πληροφοριών από τα επιστημονικά βιβλία, άρθρα και το διαδίκτυο.

Προσωπικός μου στόχος είναι μέσα από την διπλωματική εργασία αυτή να μάθω περισσότερα για την βυζαντινή μουσική και να εμπλουτίσω τις ήδη υπάρχουσες γνώσεις που κατάφερα να αντλήσω μέσα από τα μαθήματα της κ. Μ. Αλεξάνδρου. Ως αποτέλεσμα κάποια μέρα να καταφέρω και εγώ να μεταδώσω τον πλούτο αυτό της βυζαντινής μουσικής και της ψαλτικής τέχνης.

2. Η Υπεραγία Θεοτόκος

2.1 Ο Βίος της Υπεραγίας Θεοτόκου

Η Παναγία γεννήθηκε με σκοπό την σύνδεση της ανθρωπότητας με την αγάπη του Θεού. Αποτελεί σωτήρια δύναμη της ανθρωπότητας αφού μέσω αυτής γεννήθηκε ο Ιησούς Χριστός, ο Υιός του Θεού, ο οποίος κατέφθασε στην γη ως θεάνθρωπος και δίδαξε στον άνθρωπο την αγάπη, την πίστη και την μετάνοια, ελευθερώνοντας τον από τα δεινά του διαβόλου και τις αμαρτίες.^[1]

Οι γονείς της Παναγίας ήταν ο Ιωακείμ και η Άννα. Κατοικούσαν στην Ιερουσαλήμ και είχαν βαθιά πίστη προς το Θεό. Ο Ιωακείμ καταγόταν από την φυλή του Ιούδα και ήταν απόγονος του Δαβίδ, ενώ η Άννα από την Ιερατική φυλή του Λευί, κόρη του ιερέα Ματθάν και της Μαρίας.^[2] Ήταν πλούσιοι, μα πιο πλούσια ήταν η ψυχή και η αρετή τους. Η Αγία Άννα ήταν στείρα και δεν μπορούσε να αποκτήσει παιδί που τόσο πολύ λαχταρούσε, με αποτέλεσμα να την λυπεί πολύ το γεγονός αυτό. Με σεβασμό και πιστή προς τον Κύριο, προσευχήθηκε και ικέτευσε τον Θεό και κατέφυγε στο Ναό, έτσι ώστε να αξιωθεί τον ρόλο της μητέρας. Κατά την ημέρα γιορτής της σκηνοπηγίας, όλες οι φυλές έπρεπε να συγκεντρωθούν στα Ιεροσόλυμα προσφέροντας δώρα στον Θεό. Μαζί με όλους τους υπόλοιπους εκεί παρευρέθηκε και το άγιο ζεύγος. Ωστόσο ο Ρουβήμ, κάποιος κληρικός της εποχής, μίλησε στο ζευγάρι με ασέβεια, κατακρίνοντας τους για το πρόβλημα γονιμότητας που είχαν, καθώς χαρακτήρισε τα δώρα τους ως «ανάξια».^[3] Η πολυτεκνία για τους Ισραηλίτες αποτελούσε σοβαρό επίτευγμα, συγκριτέο με την αρετή. Καταλυπημένο από τα στενάχωρα λόγια που δέχτηκε, το ζεύγος δίχως να χάσει την πίστη του προσευχόταν στον Κύριο. Ο Ιωακείμ κατέφυγε στην έρημο, ενώ η Άννα σε κοντινό κήπο.^[4] Τότε καταφτάνει το χαρμόσυνο γεγονός από τον Αρχάγγελο Γαβριήλ, πως η Άννα θα γίνει μητέρα. Συγκεκριμένα ο Αρχάγγελος Γαβριήλ συνάντησε τον Ιωακείμ στα βουνά, ενημερώνοντάς τον με τα εξής λόγια: «Άκουσε ο Θεός τη δέησή σου. Μόνο πήγαινε, πιστεύοντας στους λόγους μου και δόξαζε τὸ Θεό». Στην συνέχεια συνάντησε την Άννα λέγοντάς της: «Άννα, Ἴννα, ἐπήκουσε Κύριος της δεήσεώς σου καὶ συλλήψει καὶ γεννήσεις, καὶ λαληθήσεται τὸ σπέρμα σου ἐν ὄλῃ τῇ οἰκουμένῃ». Τότε η Άννα απάντησε: «ζῆ Κύριος ὁ Θεός μου, ἐὰν γεννήσω εἴτε ἄρρεν, εἴτε θῆλυ, προσάξω αὐτὸ δῶρον Κυρίῳ τῷ Θεῷ μου καὶ ἔσται λειτουργῶν αὐτῷ πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς αὐτοῦ». Το βράδυ εκείνο η Άννα συνέλαβε από τον Ιωακείμ την Θεοτόκο Παναγία.^[5]

Η σύλληψη της Θεοτόκου από την Άγια Άννα γιορτάζεται στις 9 Δεκεμβρίου, καθώς η γέννηση της στις 8 Σεπτεμβρίου, ημερομηνίες που αποτελούν θεομητορικές εορτές.

Ο Κύριος, σύμφωνα με το Συναξάριον της εορτής, θέλησε να κατέχει μια άγια κατοικία, γι' αυτό τον λόγο διάλεξε από το αγνό ζεύγος να γεννηθεί η Μητέρα Του. Με την

---

¹ Γρηγόριος Ιερομόναχος, *Η Υπεραγία Θεοτόκος: ομιλίες από ραδιοφώνου*, 2η έκδ. (Άγιον Όρος και Αθήνα: Ιερὸν Κουτλουμουσιανὸν Κελλίον Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου καὶ Δόμοι, 2001), σ. 15-17.

² Κάλλιστος Πολατίδης, *Ο βίος της Παναγίας* (Θεσσαλονίκη, 1984), σ. 7.

³ Χρήστος Θ. Λασπίδης και Αντώνιος Πακαλίδης, *Η Παναγία μας* (Θεσσαλονίκη: Μέλισσα, 2010), σ. 34.

⁴ Γρηγόριος Ιερομόναχος, *Η Υπεραγία Θεοτόκος*, σ. 19.

⁵ Λασπίδης και Πακαλίδης, *Η Παναγία μας*, σ. 34.

γέννηση της Θεοτόκου επιβεβαιώνεται το θαύμα της γέννησης του Ιησού Χριστού.^[6] Κατά τον Ηλία Μηνιάτη, «Η Παρθένος Μαρία όταν έγινε από τον Θεόν υπερέβη την φύσιν του νόμου και όταν γέννησε τον Θεόν υπερέβη τον νόμο της φύσεως».^[7] Η Παναγία γεννήθηκε φυσιολογικά σε διάστημα εννέα μηνών.^[8] Η γέννηση της πραγματοποιήθηκε όπως όλων των ανθρώπων με το προπατορικό αμάρτημα και ελευθερώθηκε από αυτό, καθώς την ημέρα του Ευαγγελισμού, η δύναμη του Αγίου Πνεύματος καθάρισε την Παναγία δίνοντάς της όλα τα χαρίσματά Του.^[9] Εν αντιθέσει οι Ρωμαιοκαθολικοί, ισχυρίζονται ότι η Παναγία γεννήθηκε χωρίς το προπατορικό αμάρτημα λόγω του ότι, μπορεί ο Θεός να επίλυσε το πρόβλημα της στείροτητας, αλλά δεν αμέλησε την δύναμη της φύσης, ισχυρισμός που δεν ισχύει.^[10]

Σύμφωνα με το Πρωτευαγγέλιο του Ιακώβου, η Παναγία δόθηκε από τους γονείς της σε ηλικία τριών ετών στον αρχιερέα Ζαχαρία του ναού των Ιεροσολύμων, ως ένδειξη ευχαρίστησης προς τον Θεό για το θαύμα που τους πρόσφερε, εκπληρώνοντας την υπόσχεση που είχαν δώσει. Η Παναγία έμεινε εκεί 12 ολόκληρα χρόνια τιμώντας την χάρη και την ύπαρξη του Θεού.^[11] Αφού μεγάλωσε η Παναγία, οι ιερείς του ναού κλήθηκαν να αποφασίσουν τι είναι πιο σωστό για την ζωή της, έτσι ώστε να μην έρθει σε επαφή το ιερό σώμα της με την αμαρτία. Από την μια πλευρά δεν ήταν σωστό να προχωρήσει σε έγγαμο βίο καθώς οι γυναίκες υποτάσσονταν στο σύζυγο τους και έτσι θα ήταν παράλογη η υποταγή της με το θείο χάρισμα που διάθετε. Από την άλλη πλευρά δεν ήταν νόμιμο και ευπρεπής μια γυναίκα να συναναστρέφεται με τόσους άνδρες ιερείς στο ιερό. Εν τέλει αποφασίζουν να την δώσουν σε ένα άνδρα ίδιας φυλής και γένους ο οποίος θα ήταν μνηστήρας της μεν, αλλά θα σεβόταν και θα προστάτευε για πάντα την παρθενιά της. Ο άνδρας αυτός ήταν ο Ιωσήφ. Αξιόλογη αναφορά είναι τα λόγια του Γαβριήλ προς την Παρθένο, τα οποία έλεγαν πως θα αποκτήσει παιδί και οι πόνοι της γέννας θα είναι αν όχι ανύπαρκτοι γλυκοί, γιατί η χαρά που θα την καταδιώκει, θα την βοηθήσει. Στην περίπτωση της Εύας τα λόγια αυτά διάφεραν λόγω της αμαρτία που διέπραξε και οι πόνοι του τοκετού ήταν μεγαλύτεροι. Όταν ο Γαβριήλ είπε χαρακτηριστικά στην Μαρία: «Θα συλλάβεις υιό και θα τον ονομάσεις Ιησού», η Μαρία απόρησε και τον ρώτησε πως είναι δυνατόν να συμβεί αυτό, αφού δεν πρόκειται να έρθει σε σαρκική επαφή με άνδρα. «Πνεύμα άγιο θα έρθει σε σένα και θα σε καλύψει η δύναμη του Θεού» ήταν η απάντηση του Γαβριήλ και τότε η Μαρία με χαρά και ευγνωμοσύνη, κατάλαβε τον ρόλο της προς τον Κύριο. Στο σημείο αυτό φανερώνεται η καθαρότητα της ψυχής της Μαρίας που αποδέχεται και πιστεύει τα λόγια του αγγέλου, υποδεικνύοντας την ορθή επιλογή που έγινε προς το πρόσωπο της.^[12] Σίγουρη για τα όσα άκουσε, εκφράζει χαρακτηριστικά: «Είμαι μια δούλη του Κυρίου ας γίνει το θέλημα του σ' εμένα, όπως μου το είπε». Έπειτα κατάφθασε στο σπίτι του Ζαχαρία για να χαρεί με την Ελισάβετ, το παράδοξο γεγονός. Κατά το Ευαγγέλιο η Ελισάβετ ήταν έγκυος στον έκτο μήνα, και όταν άκουσε το χαιρετισμό της Μαρίας το έμβρυο στην κοιλιά της σκίρτησε. Το γεγονός αυτό τονίζει την

⁶ Γρηγόριος Ιερομόναχος, *Η Υπεραγία Θεοτόκος*, σ. 18.

⁷ Χρήστος Θ. Λασπίδης και Αντώνιος Πακαλίδης, *Η Παναγία μας* (Θεσσαλονίκη: Μέλισσα, 2010), σ. 21-22.

⁸ Γρηγόριος Ιερομόναχος, *Η Υπεραγία Θεοτόκος*, σ. 18.

⁹ Λασπίδης και Πακαλίδης, *Η Παναγία μας*, σ. 22.

Γρηγόριος Ιερομόναχος, *Η Υπεραγία Θεοτόκος*, σ. 18.

¹⁰ Γρηγόριος Ιερομόναχος, *Η Υπεραγία Θεοτόκος*, σ. 18.

¹¹ Λασπίδης και Πακαλίδης, *Η Παναγία μας*, σ. 32-33.

¹² Δημήτρης Γ. Τσάμης, *Θεομητορικών: ανθολογία εκκλησιαστικών κειμένων και εικόνων προς τιμήν της υπεραγίας Θεοτόκου Μαρίας*, τ. Α' (Θεσσαλονίκη: Ορθόδοξη Χριστιανική Αδελφότητα «Λυδία», 1998), σ. 59-63.

χαρά και την κατανόηση τόσο του εμβρύου όσο και της Ελισάβετ, ότι η Μαρία είναι η Μητέρα του Κυρίου, και πως θα φέρει στον κόσμο τον Υιό Του Θεού.^[13]

Καθώς η κοιλιά της Μαρίας μεγάλωνε, ο Ιωσήφ κανόνιζε να την στείλει κάπου μακριά για να μην την εκθέσει και να μην μαθευτεί η εγκυμοσύνη, στους γύρω της. Φυσικά οι αρχές της εποχής ήταν αλλιώς και στην περίπτωση του Ιωσήφ πολλοί άνδρες θα ενεργούσαν με διαφορετικό τρόπο. Ενώ ο Ιωσήφ βρισκόταν σε μεγάλο δίλλημα για τα όσα συνέβαιναν εμφανίζεται ο άγγελος και του λέει: «Ιωσήφ, γιε του Δαβίδ, μην φοβηθείς να πάρεις μαζί σου την γυναίκα σου Μαριάμ. Αυτό που μέσα της συνελήφθη, είναι από το Άγιο Πνεύμα». Τότε καταλαβαίνει πως πρόκειται για μια υπερφυσική κατάσταση που πρέπει να τον χαροποιεί, καθώς επίσης συνδέει την προφητεία η οποία αναφέρεται στο ότι θα αποτελεί τον άρχοντα της φυλής του Ιούδα και τον ηγέτη της γενιάς του μέχρι τον ερχομό του Χριστού.^[14]

Τον καιρό εκείνο, βασιλιάς ήταν ο Καίσαρας Αύγουστος, ο οποίος ανακοινώνει διάταγμα απογραφής της καταγωγής του κράτους που εξουσίαζε, ως αποτέλεσμα ο καθένας να επισκέπτεται υποχρεωτικά τον τόπο καταγωγής του. Μαζί με τον υπόλοιπο κόσμο έτσι και ο Ιωσήφ με την κυοφορούμενη Μαρία, ξεκίνησαν τον δρόμο για την πατρίδα τους, από την Γαλιλαία (Ναζαρέτ), στην Ιουδαία καταφθάνοντας στην Βηθλεέμ. Αν και ήταν γραμμένοι ως πολίτες της Βηθλεέμ, ζούσαν στην Ναζαρέτ. Οι προφητείες για τον ερχομό του Χριστού υποστήριζαν πως θα γεννηθεί στην Βηθλεέμ και όχι στην Ναζαρέτ. Ωστόσο το διάταγμα του βασιλιά, τους αναγκάζει να επισκεφθούν την Βηθλεέμ και οι προφητείες να βγουν αληθινές με το θέλημα του Θεού.^[15]

Λίγες μέρες αργότερα, φτάνει η μέρα γέννησης του Χριστού, του πρωτότοκου Υιού της. Λόγω του ότι δεν υπήρχε διαθέσιμος χώρος στα καταλύματα, ο Χριστός γεννιέται σε μια φάτνη καθώς τυλίγεται από την Μητέρα του με ένα υφασμάτινο ύφασμα, τόσο λιτά και φτωχά ενώ ταυτόχρονα τόσο πλούσια γιατί με τον ερχομό Του γεννιέται και η σωτηρία της ψυχής. Την όγδοη μέρα δέχεται περιτομή ως Ιουδαίος έτσι ώστε να μην υπάρξει περίπτωση μη αποδοχής του. Την όγδοη ημέρα εκείνη, ημέρα Κυριακή, ονομάζεται Ιησούς, όνομα το οποίο συμβουλεύει ο άγγελος να δώσει η Παναγία πριν καν γεννηθεί. Μετά από 40 μέρες πραγματοποιείται η μέρα καθαρισμού, όπως υποστηρίζει ο Νόμος του Μωυσέως. Πήραν τον Ιησού στον ναό των Ιεροσόλυμα για να τον αναδείξουν στον Θεό. Κάθε αρσενικό που γεννιόταν πραγματοποιείτο θυσία δύο περιστεριών ή τρυγониών ως ένδειξη αφιέρωσης τους στον Κύριο.^[16]

Από την γέννηση μέχρι και τα βασανιστήρια, την σταύρωση, τα πάθη και το θάνατό του, η Παρθένος βρισκόταν πάντα στο πλευρό του, στήριγμα και πιστή σε εκείνον. Μπορεί να υπέφερε για τα όσα του συνέβαιναν αλλά ο φόβος δεν την καταδίωκε γιατί είχε ακολουθήσει τον δρόμο του θείου και της πίστης.^[17] Είναι μια πονεμένη μάνα που είδε τον Υιό της να σταυρώνεται, να χλευάζεται από κακία και να βασανίζεται.^[18] Η λύτρωση όμως

---

¹³ Δημήτρης Γ. Τσάμης, *Θεομητορικόν: ανθολογία εκκλησιαστικών κειμένων και εικόνων προς τιμήν της υπεραγίας Θεοτόκου Μαρίας*, τ. Α' (Θεσσαλονίκη: Ορθόδοξη Χριστιανική Αδελφότητα «Λυδία», 1998), σ. 65.

¹⁴ *Ο.π.*, σ. 67-69.

¹⁵ *Ο.π.*, σ. 73-75.

¹⁶ *Ο.π.*, σ. 75-77.

¹⁷ *Ο.π.*, σ. 99.

¹⁸ *Ο.π.*, σ. 105.

δεν αργεί να φανερωθεί αφού μετά την ταφή του, πραγματοποιείται από τον ίδιο το Θεό θαύμα ανάστασης.^[19]

Όταν η Παρθένος έφτασε στα γεράματα ένας άγγελος της στέλνει μήνυμα από τον Υιό της ότι ο θάνατος πλησιάζει. Ο θάνατος για αυτήν ήταν χαρά γιατί θα συναντούσε ξανά τον Υιό της. Έτσι προσκλήθηκαν γείτονες και συγγενείς για να είναι και αυτοί παρόντες στην στιγμή αυτή, καθώς στόλισαν το σπίτι και το κρεβάτι με νυμφικό στόλισμα μιας και επρόκειτο για χαρμόσυνο γεγονός. Ο άγγελος τότε της προσφέρει ένα κλαδί από φοίνικα συμβολίζοντας την καθαρότητα της ψυχής, την αλήθεια και την νίκη κατά του θανάτου καθώς και την αιώνια ζωή, όπως έπραξαν οι Εβραίοι προς τον Χριστό πριν από τα πάθη.^[20] Ξαπλωμένη σε ένα κρεβάτι στην Σιών εκφράζει τις τελευταίες της επιθυμίες προς τον Ιωάννη παρακαλώντας τον να δοθούν οι δύο χιτώνες που κάλυπταν το σώμα της, σε δύο χήρες γυναίκες. Όσοι βρίσκονταν εκεί δάκρυσαν και στεναχωρήθηκαν για το γεγονός που επρόκειτο να συμβεί, μα η Παρθένος έστρεψε προς το μέρος τους και είπε χαρακτηριστικά: «Εσείς, παιδιά μου, να χαίρεστε και να μην νομίσετε καθόλου ότι ο θάνατος μου είναι γεγονός άξιο πένθους, άλλα μάλλον μεγάλης χαράς, διότι βέβαια έχετε την πεποίθηση ότι μεταβαίνουμε προς την αληθινή χαρά. Και τούτο το σώμα μου να το ενταφιάσετε με το σχήμα που εγώ θα δώσω στον εαυτό μου, διότι αυτή είναι η επιθυμία μου». Ενώ πλησίαζε η ώρα η Παρθένος ξαπλωμένη στο κρεβάτι, σήκωσε τα χέρια της ψηλά, το σώμα της είχε σε σεμνή θέση και το στόμα της άνοιξε και εξέφρασε την φράση: «Ας γίνει, Κύριε, κατά τον λόγο σου». Διαπερνώντας την φως ευτυχίας, βρίσκει αιώνια γαλήνη στα χέρια του Υιού της.^[21]

Το άγιο σώμα της Παρθένου, περικυκλώθηκε από Αποστόλους, επίσημους άνδρες και γυναίκες καθώς την δοξάζανε ψάλλοντας ύμνους. Ο καθένας ασπαζόταν σημεία του σώματός της υπό σεβασμό με αποτέλεσμα να γιατρεύονται οι παθήσεις ή οι αναπηρίες που είχαν. Το σώμα της Παρθένου μεταφέρετε από την Σιών στην Γεθοσημανή απάνω στα χέρια των Αποστόλων. Κατά την μεταφορά ένας Ιουδαίος διαπράττει τραγικό «έγκλημα» αφού επίτηδες πέφτει στο άγιο σώμα, προσπαθώντας να το ρίξει στο έδαφος. Ο Θεός όμως μη επιτρέποντας αυτή την ενέργεια, κόβονται από τους αγκώνες τα χέρια του Ιουδαίου. Ο άνδρας μετανιωμένος για την πράξη του, μετανοεί με δάκρυα ζητώντας συγχώρεση.^[22]

Το όνομα Μαρία προέρχεται από το εβραϊκό όνομα Μιργιάμ, όνομα το οποίο στην Παλαιά Διαθήκη διάθετε η αδερφή του Μωσσή ενώ στην Καινή, η Μητέρα του Ιησού.^[23] Το συγκεκριμένο όνομα δόθηκε στην Παρθένο από τους γονείς της Άννα και Ιωακείμ, ως εκπλήρωση της επιθυμίας της μητέρα της από την αδερφή της Μαρία του Κλώπα.^[24] Ωστόσο το όνομα της Παναγίας, δεν περιορίζεται στο όνομα Μαρία. Διαθέτει ποικίλα ονόματα σύμφωνα από τον τρόπο που βρέθηκε η εικόνα της, από τα χαρίσματά της, από την τεχνοτροπία του ναού, από τον χρόνο που γιορτάζει η εκκλησία της, και από τα θαύματα που διέπραξε.

¹⁹ Τσάμης, *Θεομητορικών*, τ. Α', σ. 113.

²⁰ *Ο.π.*, σ. 115-117.

²¹ *Ο.π.*, σ. 117-119.

²² *Ο.π.*, σ. 121-123.

²³ Λασπίδης και Πακαλίδης, *Η Παναγία μας*, σ. 37-38.

²⁴ *Ο.π.*, σ. 36.

2.2 Θαύματα της Υπεραγίας Θεοτόκου

Τα θαύματα μπορεί να είναι οράματα – εμφανίσεις που διακρίνονται σε δύο κατηγορίες. Αυτά που συμβαίνουν κατά την διάρκεια του ύπνου και αυτά που συμβαίνουν στην πραγματικότητα, που γίνονται με υπερφυσικό τρόπο και είναι αντιληπτά με την χρήση των εξωτερικών αισθήσεων του ανθρώπου. Τα θαύματα μπορούν να υλοποιηθούν από τους Αγίους, την Θεοτόκο, έναν Άγγελο ή τον Κύριο.^[25] Έχουν σκοπό να προειδοποιήσουν, να συμβουλέψουν, να γιατρέψουν ή να καθοδηγήσουν. Εμφανίζονται απροειδοποίητα, ξαφνιάζοντας θετικά τον άνθρωπο, προκαλώντας του γαλήνη στην ψυχή, στιγματίζοντας την μνήμη του ενώ ταυτόχρονα η στιγμή εκείνη δεν διαρκεί πολύ.^[26]

Οι εμφανίσεις της Θεοτόκου είναι αμέτρητες ενώ κάθε φορά πραγματοποιούνται για διαφορετικούς λόγους. Μεταξύ αυτών ξεχωρίζουν θαύματα ως εμφανίσεις, θαύματα από εικόνες, θαύματα για δεινοπαθούντες, θαύματα για ίαση ασθενών κ.α. Ωστόσο η Παρθένος εμφανίζεται και σε άλλες περιπτώσεις όπως λόγου χάρη, για να σώσει την Κωνσταντινούπολη από πολιορκίες των βαρβάρων εν έτη 636-1422.^[27]

---

²⁵ Νικόλαος Ι. Πρωτοπαπάς, *Οι εμφανίσεις της Παναγίας: μύθος ή πραγματικότητα;*, (Αθήνα: Αποστολική Διακονία, 1990), σ. 9.

²⁶ *Ο.π.*, σ. 11-13.

²⁷ Δημήτρης Γ. Τσάμης, *Θεομητορικά θαύματα*, τ. Β' (Θεσσαλονίκη: Πουρναράς, 2003), πρόλογος.

2.3 Δομή των ακολουθιών για τον εορτασμό της Υπεραγίας Θεοτόκου

Επισημάνσεις:

- Όσα τροπάρια υπογραμμίζονται και φέρουν **κόκκινο χρώμα**, αποτελούν τροπάρια τα οποία επιλέχθηκαν για μεταγραφή και ανάλυση.
- Η κύρια δομή της ακολουθίας υποδηλώνεται με **έντονα γράμματα**.

Εσπερινός^[28]

1. Έναρξίς

2. Προοιμιακός ψαλμός 103 (*Ευλόγει, ή ψυχή μου, τὸν Κύριον...*) και επτά ευχές του Λυχνικού που λέγονται μυστικώς

3. Μεγάλη συναπτή (ειρηνικά) – εκφώνησις

4. (Στιχολογία του Ψαλτηρίου: οι 3 στάσεις του α΄ Καθίσματος)

5. Μικρά συναπτή – εκφώνησις

6. Ψαλμοί του λυχνικού: 140 (*Κύριε ἐκέκραξα προς σε*), 141, 129, 116. Στους ἐξι τελευταίους στίχους παρεμβάλλονται τα εσπέρια στιχηρά, που τελειώνουν με ένα ή δύο δοξαστικά.

Δεῦτε ἀγαλλιασώμεθα τῷ Κυρίῳ...

Τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ γεννηθέντος ἐκ τῆς ἀγίας Παρθένου...

Ἡ Βασιλεία σου, Χριστέ ὁ Θεός, βασιλεία πάντων τῶν αἰώνων...

Τὶ σοι προσενέγκωμεν Χριστέ...

Ἦχος β' Γερμανοῦ

Ἦχος β' Ανατολίου

Ἦχος β'

Ἦχος β'

Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ...

Ἦχος πλ. β'

7. Εἴσοδος: Η επιλόχνιος ευχαριστία: Φῶς ἰλαρόν... (ψέλνεται ἀπό τους ιερεῖς – μόνο αν εισοδεύουν δύο ή περισσότεροι – με τη συμμετοχή του λαού.

8. Προκείμενον (Αναγνώσματα)

Ἦχος βαρὺς

Τὶς Θεὸς μέγας, ὡς ὁ Θεὸς ἡμῶν; σὺ εἶ ὁ Θεός, ὁ ποιῶν θαυμάσια μόνος.

Στίχ. Ἐγνώρισας ἐν τοῖς λαοῖς τὴν δύναμίν σου.

Τὶς Θεὸς μέγας, ὡς ὁ Θεὸς ἡμῶν...

Στίχ. Καὶ εἶπα· Νῦν ἠρξάμην· αὐτὴ ἡ ἀλλοίωσις τῆς δεξιᾶς τοῦ Ὑψίστου.

Τὶς Θεὸς μέγας, ὡς ὁ Θεὸς ἡμῶν...

9. Μεγάλη εκτενής

10. Καταξίωση, Κύριε.

²⁸ Μαρία Αλεξάνδρου, Μορφολογία και Ανάλυση της Βυζαντινής και Μεταβυζαντινής Μουσικής, Θεωρητικά V, Θεσσαλονίκη 2009-2010, σ. 5.

<https://glg.goarch.org/texts/Dec/Dec26.html> (24/12/22, 17:51)

11. Πληρωτικά – αιτήσεις

12. Κεφαλοκλισία

13. Απόστιχα: στιχηρά που έπονται από στίχους ψαλμών. Τελειώνουν με δοξαστικό.

Παράδοξον Μυστήριον, οίκονομεῖται σήμερον...

Ἦχος πλ. δ' Ἰωάννου Μοναχοῦ

Στίχ. Εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου...

Κύριε, ἐν Βηθλεὲμ παραγένονας...

Ἦχος πλ. δ' Ἰωάννου Μοναχοῦ

Στίχ. Ἐκ γαστρὸς πρὸ Ἐωσφόρου ἐγέννησά σε...

Πῶς ἐξείπω τὸ μέγα Μυστήριον...

Ἦχος πλ. δ' Ἰωάννου Μοναχοῦ

Ἐν Βηθλεὲμ συνέδραμον Ποιμένες...

Ἦχος πλ. δ' Ἰωάννου Μοναχοῦ

14. Νῶν ἀπολύεις...: ᾠδή του Συμεών Θεοδόχου (Λουκ. Β' 29)

15. Τρισάγιον

16. Απολυτικά: τα κυρίως τροπάρια της εορτής ψέλνονται συνήθως από ὅλο το εκκλησιάσμα.

Ἡ γέννησίς σου Χριστέ ὁ Θεὸς ἡμῶν...

Ἦχος δ', ἐκ γ'

17. Απόλυσις

3. Βιογραφικά στοιχεία συνθετών

3.1 Στέφανος Μιχαήλ Λαμπαδάριος

Ο Στέφανος Μιχαήλ Λαμπαδάριος της ΜτΧΕ προερχόταν από την συνοικία Ταταούλων ωστόσο η ημερομηνία και το έτος γέννησής του παραμένουν άγνωστα. Ήταν μαθητής του Χουρμούζιου Χαρτοφύλαξ, ο οποίος αποτέλεσε ιεροψάλτης και μελοποιός της εποχής του. Επηρέασε θετικά τον Στέφανο Λαμπαδάριο ως προς το ύφος της μουσικής του Κωνσταντίνου Πρωτοψάλτη. Το 1840 εκδίδει την *Μούσα* στην οποία μετάφρασε τα συστήματα της αραβοπερσικής μουσικής και τα σύγκρινε με τα συστήματα της βυζαντινής μουσικής. Το 1850 εκδίδει την *Πανδέκτη* σε τέσσερις τόμους, στην οποία περιείχε ποικίλα ποιήματα αρχαίων ποιητών. Έπειτα συγγράφει την *Μουσική Κυψέλη* σε τρεις τόμους στην οποία συγκεντρώνονται ιδιόμελα, δοξαστικά, απολυτικά, και άλλα ειρμολογικά. Το 1862 εκδίδει την *Ανθολογία* από ποιήματα διάφορων ποιητών. Μετέφερε στην Νέα Μέθοδο τα ποιήματα του Κωνσταντίνου του Πρωτοψάλτη καθώς στην παρασημαντική τα έργα του Θεόδωρου Φωκαέως. Ξεκίνησε να διαμορφώνει Θεωρητικό αλλά δεν το τελείωσε λόγω του ότι έφυγε από την ζωή το έτος 1864. Ωστόσο το βιβλίο αυτό ολοκληρώθηκε από του Π.Γ. Κηλτσανίδου Προυσαέως.^[29]

3.2 Πέτρος Πελοποννήσιος

Ο Πέτρος Πελοποννήσιος γεννήθηκε περίπου το 1735-40 καθώς ακμάζει κατά την Δεύτερη Μεγάλη Ακμή μετά την άλωση της Κωνσταντινούπολης. Εκλέγεται το 1770 Λαμπαδάριος της ΜτΧΕ. Κατάγραψε και μελοποίησε σε νέο ύφος την παραδοσιακή συλλογή του Δοξαστάριου, Αναστησαματάριου και του Ειρμολόγιου των καταβασίων. Διαμόρφωσε ουσιαστική σημειογραφία σε ευκολότερη μορφή για την γραφή δικών του συνθέσεων καθώς και για την ερμηνεία παλαιότερων μελών. Οι σημαντικότερες επεξηγήσεις που πρόσφερε ήταν το Ίσον του Ιωάννη Κουκουζέλη, το *Άνωθεν οι προφήται*, επίσης του Κουκουζέλη, το δοξαστικό του Πάσχα του Χρυσάφη στο οποίο ένταξε ακόμα ένα κράτημα κ.α.^[30] Επιπρόσθετα, συνθέτει εξωτερική μουσική καθώς οργανώνει πλούσια συλλογή οργανικής μουσικής και Φαναριώτικων τραγουδιών.^[31] Αξιόλογη αποτελεί η αναφορά στην διαμόρφωση Ανθολογίας ασμάτων εξωτερικής μουσικής από τον ίδιο τον Πέτρο Πελοποννήσιο που σύμφωνα με αναφορές περιλαμβάνει μακάμια, πεστέδες και πεστρέφια καθώς εντοπίζεται στην Συλλογή Γριτσάνη.^[32] Εκτός από τα παραπάνω συνθέτει και γράφει δοξολογίες, κοινωνικά, αργά και σύντομα χερουβικά, και καλοφωνικούς ειρμούς. Μάλιστα πολλές από τις συνθέσεις του ξεχωρίζουν, εκτοπίζοντας παλαιότερες μορφές, ενώ υπερσχύουν ακόμα και σήμερα. Μερικές από αυτές τις συνθέσεις είναι ο πολυέλεος *Δούλοι Κύριον* σε ήχο πλ. α' και βαρύ, το μέλος *Κύριε η εν πολλαίς αμαρτίες* σε ήχο πλ. δ' της Μ. Τρίτης καθώς και τα ιδιόμελα των Κυριακών της Μ. Τεσσαρακοστής.^[33] Πεθαίνει το 1778

²⁹ Γεώργιος Ι. Παπαδόπουλος, *Συμβολαί εις την ιστορίαν της παρ' ημίν Εκκλησιαστικής Μουσικής και οι από των Αποστολικών Χρόνων άχρι των ημερών ημών ακμάσαντες επιφανέστεροι μελωδοί, υμνογράφοι, μουσικοί και μουσικολόγοι* (Αθήνα: Τυπογραφείον και Βιβλιοπωλείον Κουσουλινού & Αθανασιάδου, 1890, ανατ. Αθήνα: Κουλτούρα, 2002), σ. 346-347. Ολυμπία Ν. Τολικά, *Επίτομο εγκυκλοπαιδικό λεξικό της βυζαντινής μουσικής της ανά τον κόσμο Ελληνορθόδοξης Εκκλησίας* (Αθήνα: Ευρωπαϊκό Κέντρο Τέχνης, 1993), σ. 235.

³⁰ Μανώλης Χατζηγιακουμής, *Η εκκλησιαστική μουσική του ελληνισμού μετά την Άλωση* (Αθήνα: Κέντρον ερευνών και εκδόσεων, 1999), σ. 78-80.

³¹ Μαρία Αλεξάνδρου, *Εισαγωγή στη Βυζαντινή Μουσική* (Θεσσαλονίκη: University Studio Press, 2016), σ. 92.

³² Μανώλης Χατζηγιακουμής, *Η εκκλησιαστική μουσική του ελληνισμού μετά την Άλωση*, σ. 80.

³³ Χατζηγιακουμής, *Η εκκλησιαστική μουσική*, σ. 78.

αφήνοντας πίσω του μεγάλη γκάμα ρεπερτορίου αποτελώντας έναν από τους σημαντικότερους συνθέτες και μελουργούς της εποχής του (18^ο αι).^[34]

---

³⁴ Παπαδόπουλος, *Συμβολαί*, σ. 319.

ΜΕΡΟΣ Β΄

4. Μεταγραφές και αναλύσεις των επιλεγμένων τροπαρίων

4.1 Προλεγόμενα

Την ημέρα εορτασμού της Σύναξης της Θεοτόκου ψάλλονται ποικίλα τροπάρια. Για την διεκπεραίωση της εργασίας επιλέχθηκαν 17 τροπάρια, για μεταγραφή και ανάλυση. Τροπάρια των μελουργών, Πέτρου Πελοποννησίου και Στέφανου Λαμπαδάρου.

4.2 Μεταγραφή στο πεντάγραμμο

Μεταγραφή ονομάζεται η μεταφορά και επιτόπου η καταγραφή ενός συστήματος γραφής ή προφορικής παράδοσης σε ένα άλλο σύστημα που μπορεί να περιλαμβάνει βυζαντινή σημειογραφία, γραφικά συστήματα ή σημειογραφία άλλου πολιτισμού όπως για παράδειγμα της δυτικοευρωπαϊκής μουσικής. Υπάρχουν πολλά είδη μεταγραφής, ωστόσο στην παρούσα εργασία η μεταγραφή που χρησιμοποιείται είναι η απόδοση της βυζαντινής σημειογραφίας σε νότες ευρωπαϊκής σημειογραφίας στο πεντάγραμμο.^[35] Ο τρόπος μεταγραφής των τροπαρίων έχει στόχο την άντληση στοιχείων και παρατηρήσεων όπου στο πεντάγραμμο είναι πιο εύκολο να εντοπιστούν, λόγο του ότι παρουσιάζεται η μελωδία πιο ξεκάθαρα. Με αυτό τον τρόπο είναι επιτεύξιμη η λήψη δεδομένων, όσο αφορά την μελωδία, τις παραλλαγές, τα ρυθμικά μοτίβα, καθώς και ο εντοπισμός επαναλήψεων, όλων όσων προαναφέρθηκαν. Ωστόσο η μέθοδος αυτή δεν αναιρεί την σημαντικότητα της βυζαντινής παρασημαντικής και σημειογραφίας. Πραγματοποιείται καθαρά για ερευνητική χρησιμότητα και μουσικολογική μελέτη.

Ο τρόπος μεταγραφής που χρησιμοποιείται ονομάζεται σχηματική μεταγραφή στην οποία παρουσιάζεται το σχήμα - η όψη της βασικής μελωδίας, όσο αφορά την τονικότητα και την διάρκεια, χωρίς όμως να αποδίδονται τα χαρακτηριστικά ερμηνείας και εκτέλεσης.^[36] Στο πεντάγραμμο αποδίδονται και τα μικροδιαστήματα της βυζαντινής σημειογραφίας, αλλοιώσεις οι οποίες πάρθηκαν από τον παρακάτω πίνακα.

Μεταρρυθμισμένη βυζαντινή σημειογραφία: Έλξεις		Τμήματα	Διευρυμένη Δυτική σημειογραφία: Αλλοιώσεις	
Υφέσεις	Διέσεις		Υφέσεις	Διέσεις
		2		
		4		
		6		
		8		
		10		

Πίνακας Α΄: Σύμβολα έλξης και αλλοίωσης.^[37]

³⁵ Μαρία Αλεξάνδρου, *Εξηγήσεις και μεταγραφές της βυζαντινής μουσικής* (Θεσσαλονίκη: University Studio Press, 2010), σ. 21-22.

³⁶ *Ο.π.*, σ. 23.

³⁷ *Ο.π.*, σ.62.

Το κάθε τροπάριο διαχωρίζεται σε ένα συγκεκριμένο αριθμό κώλων. Κώλα είναι οι μικρότερες μουσικοποιητικές ενότητες ενός κομματιού που καταλήγουν σε μαρτυρία ή δεσπόζοντα φθόγγο. Κάθε πεντάγραμμα αντιστοιχεί σε ένα κώλον.^[38] Σε κάθε κώλον μπορεί να εντοπιστούν μικρές ενότητες (χαρακτηριστικές θέσεις) που εμφανίζονται με λατινικούς χαρακτήρες a,b,c κτλ., για να δηλώσουν όμοιες μελωδικές και ρυθμικές γραμμές. Όταν οι ενότητες αυτές εμφανίζονται μερικώς παραλλαγμένες σημειώνονται με διακεκομμένη γραμμή (---) καθώς το λατινικό γράμμα συνοδεύεται με οξεία (π.χ. a').

Πίνακες

Οι πίνακες αποτελούν μέρος της ανάλυσης καθώς στόχο έχουν την επεξήγηση και οργάνωση των στοιχείων που προέκυψαν από τα τροπάρια. Οι πίνακες αυτοί, συγκροτούνται από τα ακόλουθα μέρη:

- Περίληψη περιεχομένου
- Δομική και μετρική ανάλυση
- Τροπική και συντακτική ανάλυση

Πιο συγκεκριμένα το πρώτο σκέλος, το οποίο αναφέρεται στην περίληψη του περιεχομένου, ασχολείται με την απόδοση του ποιητικού κειμένου στην νεοελληνική γλώσσα, μέσα από μια γενικότερη σκοπιά για καλύτερη κατανόηση.

Το επόμενο σκέλος ονομάζεται δομική και μετρική ανάλυση, η οποία πραγματεύεται την δομή του ποιητικού κειμένου λαμβάνοντας υπόψη την μετρική ανάλυση που διακλαδώνεται από τις υποενότητες:

Περίοδοι: οργάνωνουν το ποιητικό κείμενο σε μια μεγαλύτερη ποιητική ενότητα με βασικό στοιχείο τους στίχους. Αποτελούνται κυρίως από δύο - τρεις ή περισσότερους στίχους και συμβολίζονται με τα λατινικά γράμματα I, II, III, IV κτλ. Σπανιότερα, ένας στίχος μπορεί να θεωρηθεί ως αυτοτελής. Στο τέλος κάθε περιόδου, τις περισσότερες φορές η κατάληξη εμφανίζεται ως εντελής.

Στίχοι: οι στίχοι συμβολίζονται με κεφαλαία γράμματα A, B, Γ κτλ. Ένας στίχος απαρτίζεται από δύο ή τρία κώλα ενώ σπανίως ένα κώλον μπορεί να εμφανιστεί ως αυτοτελής στίχος. Οι συλλαβές των στίχων δεν ξεπερνάνε τις είκοσι συλλαβές. Το πρώτο κώλον κάθε στίχου καταλήγει σε ατελή κατάληξη ενώ το τελευταίο κώλον κάθε στίχου σε ατελής ή εντελής κατάληξη, χωρίς όμως να σηματοδοτεί κάτι το απόλυτο.

Κώλα: όπως προαναφέρθηκε κώλον είναι η μικρότερη μουσικοποιητική ενότητα η οποία καταλήγει σε μια μαρτυρία ή στον δεσπόζοντα φθόγγο του ήχου. Στην ευρωπαϊκή μουσική είναι η λεγόμενη μουσική φράση. Σε συγκεκριμένες περιπτώσεις τα κώλα μπορεί να χωρίζονται σε μικρότερες ενότητες, οι οποίες ονομάζονται κόμματα. Το φαινόμενο αυτό συμβολίζεται με μια κάθετη γραμμή (|) όταν το μέλος σταματά, ή με βέλος (→) όταν συνεχίζεται, σύμφωνα με την κατεύθυνση που θα ακολουθήσει το μέλος. Για τον διαχωρισμό του κάθε τροπάριου σε κώλα λαμβάνονται υπόψη, οι μαρτυρίες, οι δεσπόζοντες φθόγγοι του ήχου, αλλά και το νόημα του ποιητικού κειμένου.^[39]

³⁸ Μαρία Αλεξάνδρου, Μορφολογία και Ανάλυση της Βυζαντινής και Μεταβυζαντινής Μουσικής, Θεωρητικά V, Θεσσαλονίκη 2009-2010, σ. 24.

³⁹ Ο.π., σ. 24.

Αριθμός συλλαβών: εν συντομία σημειώνεται στον πίνακα ως αρ. συλλ. και καταγράφεται ο αριθμός συλλαβών του κάθε ποιητικού κειμένου του κώλου.

Χρόνοι πρώτοι: αποτελούν την άθροιση των μουσικών αξιών του κάθε κώλον. Κάθε τέταρτο αντιστοιχεί σε ένα χρόνο πρώτο. Στον πίνακα σημειώνεται εν συντομία ως χρ. πρ.

Όσο αφορά την τροπική και συντακτική ανάλυση καθώς αποτελεί το τρίτο σκέλος του πίνακα, διαχωρίζεται στα παρακάτω τμήματα:

Ήχος: στον ήχο που βρίσκεται το τροπάριο αλλά και το κάθε κώλον, αφού πολύ πιθανόν είναι το τροπάριο να μην βασίζεται μόνο σε ένα ήχο, και έτσι να πραγματοποιείται μεταβολή.

Μεταβολή: ονομάζεται η αλλαγή κλίμακας (μετατροπία) που πραγματοποιείται μέσα στο κομμάτι. Έχοντας ως αποτέλεσμα τον εμπλουτισμό του κομματιού, αποδίδοντας το ποιητικό κείμενο με πλούσιες μουσικές ιδιαιτερότητες. Μεταξύ άλλων ξεχωρίζουν τέσσερις τύποι μεταβολών:^[40]

- Μεταβολή κατά ήχο: η μετατροπή του ήχου σε έναν άλλο, καθώς αυτό πετυχαίνεται με την ένδειξη φθοράς από την εμφάνισή τους μέχρι την φθορά αναίρεσής που σηματοδοτεί και τη λύση τους (π.χ ήχος α' → ήχο β').
- Μεταβολή κατά γένος: είναι η μετατροπή του γένους, λόγου χάρη από διατονικό σε χρωματικό.
- Μεταβολή κατά σύστημα: η μετατροπή συστήματος η οποία πολλές φορές, πραγματοποιείται με την μετατροπή κατά γένους (π.χ. σύστημα επταφωνίας → σύστημα τροχού).
- Μεταβολή κατά τόνο: είναι το λεγόμενο transport, όρος που χρησιμοποιείται στην δυτική μουσική. Ο τρόπος που επιτυγχάνεται είναι όταν μια φθορά του ίδιου γένους εντάσσεται σε φθόγγο στον οποίο δεν ανήκει. Το φαινόμενο αυτό ονομάζεται ψευδοπαραλλαγή και επιτυγχάνεται για την σωστή απόδοση των διαστημάτων. Στην περίπτωση που πραγματοποιείται μεταβολή κατά τόνου και κατά γένους, τότε η κατάσταση αυτή ονομάζεται παραχορδή.^[41]

Συγκεκριμένα, φθορά ονομάζουμε τα σύμβολα τα οποία εμφανίζονται σε ένα κομμάτι που στόχο έχουν την αλλαγή της μουσικής πορείας τόσο σε ήχο, όσο και σε γένος. Καμιά φορά, η φθορά μπορεί να εμφανιστεί και δίπλα στην μαρτυρία. Υπάρχει το σημείο «δέσης» που σηματοδοτεί την έναρξη λειτουργίας της, και το σημείο «λύσης» με την ένταξη μιας νέας φθοράς, που στην ουσία λύνει την δράση της προηγούμενης φθοράς, επαναφέροντας τον αρχικό ήχο ή σε άλλες περιπτώσεις προβάλλει την συνέχεια της μεταβολής αυτής, σε ένα άλλο ήχο.^[42] Ο παρακάτω πίνακας παρουσιάζει αναλυτικά, τον τρόπο χρήσης των φθορών.

---

⁴⁰ Μαρία Αλεξάνδρου, *Ιστορία και Μορφολογία της Βυζαντινής και Μεταβυζαντινής Μουσικής*, Βοηθήματα για τις μεταγραφές IV, Τευχίδιο Β', (Θεσσαλονίκη 2012-2013), σ. 64.

⁴¹ *Ο.π.*, σ. 64.

⁴² Της ίδιας, *Παλαιογραφία Βυζαντινής Μουσικής*, Μουσικολογικές & Καλλιτεχνικές αναζητήσεις, (Θεσσαλονίκη: Κάλλιπος 2017), σ. 425.

ΓΕΝΗ		ΗΧΟΙ	ΦΘΟΓΓΟΙ										
			ZΩ	NH	ΠΑ	ΒΟΥ	ΓΑ	ΔΙ	ΚΕ	ZΩ'	NH'	ΠΑ'	ΒΟΥ'
ΔΙΑΤΟΝΙΚΟ (ΧΡΟΑ ΜΑΛΑΚΗ)		α', πλ. α', δ', πλ. δ, βαρύς διατονικός											
		βαρύς απλούς	πλ. δ'	α', πλ. α', δ' στιχ.	λέγετος	γ', βαρύς εκ του γα	δ'	α' τετραφ.	λέγετος, βαρύς τετραφ. και επτάφ.	πλ. δ' επτάφ.			
ΧΡΩΜΑΤΙΚΟ	ΧΡΟΑ ΜΑΛΑΚΗ	β'											
	ΧΡΟΑ ΣΚΛΗΡΗ	πλ. β'											
ΕΝΑΡΜΟΝΙΟ (Η ΣΚΛΗΡΟ ΔΙΑΤΟΝΙΚΟ)		γ', βαρύς όταν βαδίζουν κατά τριφωνία											
ΑΛΛΑ ΣΥΜΒΟΛΑ		Διαρκής δίση: τοποθετείται στο φθόγγο Γ'Α και ζητεί το ΒΟΥ με δίση (6 μόρια)											
		Διαρκής ύφεση: τοποθετείται στο φθόγγο ΚΕ και ζητεί το ΖΩ με ύφεση (6 μόρια)											
ΧΡΟΕΣ		κλιτόν											
		ζυγός											
		σπάθη											

Πίνακας Β': Τρόπος λειτουργίας φθορών.^[43]

Μαρτυρία: είναι τα σύμβολα που αναγράφονται στην αρχή, κατά την διάρκεια ή στο τέλος ενός κομματιού, υποδεικνύοντας σε πιο φθόγγο βρισκόμαστε. Οι μαρτυρίες σχηματίζονται από δύο στοιχεία, το μαρτυρικό σημάδι και το αρχικό γράμμα του φθόγγου.^[44] Ο παρακάτω πίνακας, αναφέρεται στην δόμηση των μαρτυριών για καλύτερη κατανόηση.

⁴³ Μαρία Αλεξάνδρου, Ιστορία και Μορφολογία της Βυζαντινής και Μεταβυζαντινής Μουσικής, IV, Τευχίδιο Β', σ. 67.

⁴⁴ Ανδρέας Μιχαηλίδης, Λεξικό Βυζαντινής Μουσικής, (Κατερίνη: Μάτι 1990), σ. 89.

ΓΕΝΗ		ΗΧΟΙ	ΦΘΟΓΓΟΙ														
			δι	κε	Ζω	Νη	Πα	Βου	Γα	Δι	Κε	Ζω'	Νη'	Πα'	Βου'	Γα'	Δι'
ΔΙΑΤΟΝΙΚΟ (ΧΡΟΑ ΜΑΛΑΚΗ)		α', πλ. α', δ', πλ. δ,	δ Δ	ϩ χ	ζ ζ	ν ν	π π	β β	γ γ	Δ Δ	κ κ	ζ' ζ'	ν' ν'	π' π'	β' β'	γ' γ'	Δ' Δ'
		12-10-8			δ			δ				δ			δ		
ΧΡΩΜΑΤΙΚΟ	ΧΡΟΑ ΜΑΛΑΚΗ	β'	δ Δ	ϩ χ	ζ ζ	ν ν	π π	β β	γ γ	Δ Δ	κ κ	ζ' ζ'	ν' ν'	π' π'	β' β'	γ' γ'	Δ' Δ'
		8-16-6 Καράς	β		β		β				β				β	β	
		8-14-4 Επιτροπή	β	δ	β		β	δ			β	δ			β	β	β
	ΧΡΟΑ ΣΚΛΗΡΗ	πλ. β'	Δ Δ	χ χ	ζ ζ	ν ν	π π	β β	γ γ	Δ Δ	κ κ	ζ' ζ'	ν' ν'	π' π'	β' β'	γ' γ'	Δ' Δ'
		6-18-6 Καράς		β				β	β	#			β	#			
		6-20-4 Επιτροπή		β	#		β	#	#			β	#				#
ΕΝΑΡΜΟΝΙΟ (Η ΣΚΛΗΡΟ ΔΙΑΤΟΝΙΚΟ)		γ', βαρύς όταν βαδίζουν κατά τριφωνία	ν Δ	δ χ	ζ ϩ	ν ν	π π	β β	γ γ	Δ Δ	κ κ	ζ' ζ'	ν' ν'	π' π'	β' β'	γ' γ'	Δ' Δ'
		12-12-6										β			β		

Πίνακας Γ': Μαρτυρίες ήχων^[45]

Καταλήξεις: είναι οι φθόγγοι ή η μαρτυρία που καταλήγει το κάθε κώλον. Υπάρχουν τρία είδη καταλήξεων: ατελείς, εντελείς και τελικές. Ο κάθε ήχος έχει τους δικούς του δεσπόμενους φθόγγους οι οποίοι ταξινομούνται σε αυτές τις τρεις κατηγορίες. Παρόλα αυτά, λαμβάνονται υπόψη και τα σημεία στίξης του ποιητικού κειμένου. Οι ατελείς καταλήξεις, φανερώνουν κόμμα στο ποιητικό κείμενο όταν πραγματοποιείται διφωνία ή τετραφωνία και επταφωνία στον ήχο. Σημειώνονται με κύκλο. Οι εντελείς καταλήξεις, φανερώνουν άνω τελεία ή τελεία στο ποιητικό κείμενο όταν πραγματοποιείται τετραφωνία ή στηρίζεται στην βάση του ήχου. Σημειώνονται με ορθογώνιο. Οι τελικές καταλήξεις σηματοδοτούν και τοποθετούνται στο τέλος του κομματιού, καταλήγοντας τις πλείστες φορές στην τονική του ήχου. Σημειώνονται με διπλό ορθογώνιο. Ωστόσο, όσο αφορά τα σημεία στίξης, τα λεγόμενα αυτά δεν αποτελούν καθεδρικούς κανόνες.^[46]

Χαρακτηριστικές θέσεις ή φράσεις: συμβολίζονται με λατινικούς χαρακτήρες (π.χ. a, b, c) για να ορίσουν τις φράσεις του τροπαρίου καθώς όταν υπάρχει παραλλαγμένη φράση ή επαναλαμβάνεται αυτούσια, ο λατινικός χαρακτήρας συνοδεύεται με μια οξεία (π.χ. a'). Σε

⁴⁵ Αλεξάνδρου, Ιστορία και Μορφολογία της Βυζαντινής και Μεταβυζαντινής Μουσικής IV, τ. Β', σ. 66.

⁴⁶ Της ίδιας, Μορφολογία και Ανάλυση της Βυζαντινής και Μεταβυζαντινής Μουσικής, V, σ. 25.

κάθε φράση εμφανίζονται μικρότερες φράσεις που μπορεί να είναι όμοιες η παραλλαγμένες σε ρυθμό ή μελωδία, και σημειώνονται με την αλληλουχία του αλφαβήτου (π.χ. m, n, o).

Μελωδικά τόξα: αποδίδουν σχηματικά την πορεία της μελωδίας κάθε κώλου.

Στο τέλος κάθε πίνακα παρουσιάζεται ο λεπτομερής σχολιασμός τους, λαμβάνοντας υπόψη τόσο τα στοιχεία του πίνακα όσο και τα όσα αναγράφονται στις αναλύσεις των τροπαρίων. Τα τροπάρια παρατίθενται στο Β΄ τόμο της διπλωματικής εργασίας.

4.3 Μεθοδολογία που ακολουθήθηκε για την απόδοση των μεταγραφών και πινάκων:

Το κάθε τροπάριο καταγράφηκε μέσω της εφαρμογής «Μουσικά Κείμενα» έτσι ώστε να διαμορφωθεί ένα ομοιόμορφο αποτέλεσμα μεταξύ των τροπαρίων, όσο αφορά τα βυζαντινά σύμβολα και το ποιητικό κείμενο. Όταν όλα τα τροπάρια ολοκληρώθηκαν έγιναν εξαγωγή σε μορφή pdf, μεταφέρθηκαν στην εφαρμογή «Photopea» και κόπηκαν σε κώλα. Μετέπειτα, στο «Musescora» καταγράφηκαν και μεταγράφηκαν τα τροπάρια. Εισάχθηκαν στην εφαρμογή «Photopea» για την ανάλυσή τους. Σχεδιάστηκαν αγκύλες συνδυασμένες από λατινικά γράμματα απεικονίζοντας τις μελωδικές γραμμές και χαρακτηριστικές θέσεις ή φράσεις των τροπαρίων.

Σχετικά με τους πίνακες, όλοι διαμορφώθηκαν στο «Excel». Οι πίνακες ανάλυσης των τροπαρίων περιλαμβάνουν κάποιες εικόνες στην κατηγορία των ήχων, των μαρτυριών και μελωδικών τόξων. Οι πρώτες δύο κατηγορίες περιέχουν εικόνες – υλικό από την εφαρμογή «Μουσικά Κείμενα». Με την μέθοδο του εργαλείου αποκοπής των Windows, διαμορφώθηκαν οι εικόνες και εισάχθηκαν στο excel. Στην κατηγορία των μελωδικών τόξων, σχεδιάστηκαν τα τόξα στην εφαρμογή «Photopea». Με τον ίδιο τρόπο έγιναν εξαγωγή σε μορφή png και τοποθετήθηκαν στο «Excel».

Η παραπάνω μεθοδολογία ακολουθήθηκε και για τους πίνακες αλλοιώσεων, φθορών και μαρτυριών, με τα ίδια εργαλεία και μέθοδο (βλ. Πίνακας Α΄, Β΄, Γ΄).

Επισήμανση

Το επόμενο μέρος της διπλωματικής ασχολείται με τις μεταγραφές των επιλεγμένων τροπαρίων που επιλέχθηκαν. Οι μεταγραφές αυτές βρίσκονται στο Τόμο Β΄ της παρούσας εργασίας για λόγους καλύτερης διευκόλυνσης, παρακολούθησης και μελέτης της εργασίας από τον αναγνώστη.

5. Επιλεγμένα τροπάρια

- 5.1 «Δόξα ἐν ὑψίστοις...», Πέτρος Πελοποννήσιος, Ἦχος πλ. β'*
- 5.1.1 Μεταγραφή στο πεντάγραμμο και στοιχεία μουσικολογικής
ἀνάλυσης*
- 5.1.2 Πίνακας πολυπρισματικής ἀνάλυσης*

5.1.3 Σχόλια

ΤΡΟΠΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ

Περί το τροπάριο

Το τροπάριο «Δόξα ἐν ὑψίστοις...» ανήκει στον ἦχο Πλάγιο του Δευτέρου του σκληρού χρωματικού γένους με απήχημα^[47]:

και διαστήματα σύμφωνα με τον υπολογισμό του συστήματος της Επιτροπής 1881-1883^[48]:

Η βάση του ἦχου είναι ο Πα. Οι δεσπόζοντες φθόγγοι στην αμιγώς χρωματική είναι οι Πα, Γα, Κε, Πα' ενώ οι δεσπόζοντες φθόγγοι στην μεικτή, είναι οι Δι και Ζω'. Οι μελωδικές ἔλξεις κατά την χρωματική, σημειώνονται όταν το μέλος τετραφωνεί καθώς ο Δι ἔλκεται προς τον Κε, και όταν στρέφεται γύρω από την βάση ο Νη ἔλκεται προς τον Πα.

Οι ατελείς καταλήξεις είναι το Γα, Κε, Πα', καθώς οι εντελείς και οι τελικές καταλήξεις το Πα στην αμιγώς χρωματική. Ενώ στην μεικτή πραγματοποιείται στο Δι.

Το ισοκράτημα του ἦχου είναι το Πα, ενώ όταν μεταφέρεται στο δ' ἦχο είναι το Δι.

Καταλήξεις

Οι καταλήξεις του τροπαρίου πραγματοποιούνται στον φθόγγο Δι στα κώλα 1, 3, 4a, 5, 6, 7, 8, 10, 11. Σε όλα τα παραπάνω κώλα σημειώνονται ως ατελής εκτός από το τελευταίο κώλον που ορίζει την τελική κατάληξη. Επιπρόσθετα, στο κώλον 1 η κατάληξη αποτελεί προωθούσα κατάληξη. Η προωθούσα κατάληξη συνήθως παρουσιάζεται με πεταστή και κλάσμα καθώς είναι για την καλύτερη εξυπηρέτηση του νοήματος του κειμένου αλλά και για την μη διακοπή της πορείας του μέλους.^[49] Στο κ. 2 και 4b στον φθόγγο Πα, οι καταλήξεις είναι εντελείς και στο κ. 9 με φθόγγο το Κε, η κατάληξη είναι ατελής.^[50]

⁴⁷ Αλεξάνδρου, Ιστορία και Μορφολογία της Βυζαντινής και Μεταβυζαντινής Μουσικής IV, Τευχίδιο Β', σ. 33.

⁴⁸ Της ίδιας, *Εξηγήσεις και μεταγραφές της βυζαντινής μουσικής*, σ. 66.

⁴⁹ Της ίδιας, *Μορφολογία και Ανάλυση της Βυζαντινής και Μεταβυζαντινής Μουσικής*, V, σ. 25.

⁵⁰ Της ίδιας, *Ιστορία και Μορφολογία της Βυζαντινής και Μεταβυζαντινής Μουσικής IV*, Τευχίδιο Β', σ. 33.

Μεταβολές

Το τροπάριο βασίζεται στην αμιγώς χρωματική κλίμακα. Κατά το τέλος του κ. 3 παρατηρείται η μεταβολή της κλίμακας η οποία πορεύεται προς την μεικτή χρωματοδιατονική κλίμακα έως το τέλος του κ. 4a. Η μεταβολή αυτή ονομάζεται κατά γένος. Παρακάτω εμφανίζονται τα διαστήματα για το άνω εξάχορδο της κλίμακας:

12	10	8	12	10	
α Δ δ	ό κ γ	ζ λ λ	ε ν η	π ρ ρ	ε λ λ

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΔΟΜΙΚΗΣ – ΜΕΤΡΙΚΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ

Το τροπάριο «Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη...» χωρίζεται σε τέσσερις περιόδους. Η πρώτη και η δεύτερη περίοδος αποτελούνται από δύο στίχους και ο κάθε στίχος από δύο κώλα. Η τρίτη περίοδος αποτελείται από δύο στίχους των δύο και ενός κώλου αντίστοιχα. Η τέταρτη και τελευταία περίοδος αποτελείται από δύο στίχους των τριών και ενός κώλου αντίστοιχα.

Ο αριθμός των συλλαβών των κώλων κυμαίνεται από δύο έως δέκα με επικρατέστερες τις έξι έως οκτώ συλλαβές (κ. 1, 2, 5, 6, 8, 10, 11) ενώ οι χρόνοι πρώτοι από δεκαπέντε έως εικοσιένα με επικρατέστερους τους δεκαέξι και εικοσιένα χρ. πρ. (κ. 1, 2, 3, 4). Η αναλογία μεταξύ τους είναι σχεδόν 1:2 σε όλα τα κώλα εκτός όμως από τα κ. 5 και 9 και ο λόγος είναι διότι ο αρ. συλλ. του κ. 5 είναι μεγαλύτερος από τους χρ. πρ., ενώ του κ. 9 είναι δέκα φορές μικρότερος σε σχέση με τους χρ. πρ. Στο σημείο αυτό πρέπει να αναφερθεί ότι το κ. 4 χωρίζεται σε δύο μέρη (κόμματα), ονομαζόμενα κόμματα (4a, 4b). Η αναφορά του στους αρ. συλλ. γίνεται με το συνολικό άθροισμα του κ. 4.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ

Στο τροπάριο εντοπίζονται δέκα διαφορετικές μελωδικές γραμμές (a – j) με την b να ξανά εμφανίζεται στην αρχή και στο τέλος του κομματιού ελαφρώς παραλλαγμένη ως προς την βυζαντινή σημειογραφία (b' – b'': κ. 4b, 11). Οι χαρακτηριστικές φράσεις είναι τρεις (k – m) οι οποίες εμφανίζονται ελαφρώς παραλλαγμένες στην αρχή είτε στο τέλος της μελωδικής γραμμής (k-k': κ. 1, 6 / l-l': κ. 3, 10 / m-m': κ. 7,10).

Όσο αφορά τα μελωδικά τόξα, διαμορφώνονται τέσσερα εικονικά σχήματα μελωδιών, τα οποία επαναλαμβάνονται με κοινά στοιχεία αλλά δεν αποτελούν κάτι το πανομοιότυπο.

Η έκταση του κομματιού κυμαίνεται από τον χαμηλό Πα μέχρι τον ψηλό Πα'. Ο ψηλότερος φθόγγος παρατηρείται στο κ. 9, σηματοδοτώντας και την κορύφωση του τροπαρίου. Από φιλολογικής άποψης, το σημείο κορύφωσης αιτιολογείται και ολοκληρώνεται από το ποιητικό κείμενο, αφού ο ψηλότερος φθόγγος Πα', τοποθετείται στην λέξη «Θεῷ» συμβολίζοντας τον Ὑψιστο που βρίσκεται ψηλά στον ουρανό. Ωστόσο, ο χαμηλότερος φθόγγος (Πα), εμφανίζεται περισσότερες φορές μέσα στο τροπάριο όπως στα κ. 1, 2, 4, 11.

5.2 «Δόξα ἐν ὑψίστοις...», Στέφανος Λαμπαδάριος, Ἦχος πλ. β΄

*5.2.1 Μεταγραφή στο πεντάγραμμο και στοιχεία μουσικολογικής
ανάλυσης*

5.2.2 Πίνακας πολυπρισματικής ανάλυσης

5.2.3 Σχόλια

ΤΡΟΠΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ

Περί το τροπάριο

Το τροπάριο «Δόξα ἐν ὑψίστοις...» ανήκει στον ἴχο Πλάγιο του Δευτέρου του σκληροῦ χρωματικῦ γένους με ἀπήχημα^[51]:

π νε χε α νες π

και διαστήματα σύμφωνα με τον υπολογισμό του συστήματος της Επιτροπῆς 1881-1883^[52]:

6 20 4 12 6 20 4 12

π ς ς' ς' π' ς'

Η βάση του ἴχου είναι ο Πα. Οι δεσπύζοντες φθόγγοι στην αμιγῶς χρωματική είναι οι Πα, Γα, Κε, Πα' ενώ οι δεσπύζοντες φθόγγοι στην μεικτή, είναι οι Δι και Ζω'. Οι μελωδικές ἔλξεις κατά την χρωματική, σημειώνονται ὅταν το μέλος τετραφωνεῖ καθώς ο Δι ἔλκεται προς τον Κε, και ὅταν στρέφεται γύρω ἀπὸ την βάση ο Νη ἔλκεται προς τον Πα.

Οι ατελείς καταλήξεις είναι οι Γα, Κε, Πα', καθώς οι εντελείς και οι τελικές καταλήξεις ο Πα στην αμιγῶς χρωματική. Ἐνῶ στην μεικτή πραγματοποιεῖται στον Δι.

Το ἰσοκράτημα του ἴχου είναι ο Πα, ἐνῶ ὅταν μεταφέρεται στο δ' ἴχο είναι ο Δι.

Καταλήξεις

Οι καταλήξεις του τροπαρίου πραγματοποιοῦνται στον φθόγγο Δι στα κ. 1, 3, 5, 6, 7a, 8, 9 και σημειώνονται ως ατελής καταλήξεις ἐκτός ἀπὸ το κ. 9 που ορίζει την τελική. Συγκεκριμένα, στο κ. 1, ο φθόγος Δι ἀποτελεῖ προωθούσα κατάληξη καθώς συμβολίζεται με ἕνα βέλος δείχνοντας ὅτι συνεχίζεται. Η προωθούσα κατάληξη συνήθως παρουσιάζεται με πεταστή και κλάσμα καθώς είναι για την καλύτερη ἐξυπηρέτηση του νοήματος του κειμένου ἀλλὰ και για την μη διακοπή της πορείας του μέλους.^[53] Στο κ. 7b η κατάληξη πραγματοποιεῖται στον φθόγγο Κε και είναι ατελής. Ἐπίσης, στο κ. 2 και 4 στον φθόγγο Πα, οι καταλήξεις είναι εντελείς.^[54]

⁵¹ Αλεξάνδρου, Ἱστορία και Μορφολογία της Βυζαντινῆς και Μεταβυζαντινῆς Μουσικῆς IV, Τευχίδιο Β', σ. 33.

⁵² Της ἰδίας, *Ἐξηγήσεις και μεταγραφές της βυζαντινῆς μουσικῆς*, σ. 66.

⁵³ Της ἰδίας, *Μορφολογία και Ἀνάλυση της Βυζαντινῆς και Μεταβυζαντινῆς Μουσικῆς*, V, σ. 25.

⁵⁴ Αλεξάνδρου, Ἱστορία και Μορφολογία της Βυζαντινῆς και Μεταβυζαντινῆς Μουσικῆς IV, Τευχίδιο Β', σ. 33.

Μεταβολές

Το τροπάριο βασίζεται στην αμιγώς χρωματική κλίμακα. Κατά το τέλος του κ. 3 παρατηρείται η μεταβολή της κλίμακας, η οποία πορεύεται προς την μεικτή χρωματοδιατονική κλίμακα έως την μέση του κ. 4. Η μεταβολή αυτή ονομάζεται κατά γένος. Παρακάτω εμφανίζονται τα διαστήματα για το άνω εξάχορδο της κλίμακας:

12	10	8	12	10
α	ο	ξ	ρ	π'
Δ	χ	ζ'	ν'	θ'
Δ	η	κ	η	λ

Στο τέλος του κ. 5 παρατηρείται η χροά κλιτόν. Το κλιτόν ή αλλιώς νισαμπούρ (♯) τοποθετείται πάντα στον φθόγγο Δι και φέρει έλξη προς τον Γα και το Βου έτσι ώστε, το Γα-Δι να αποτελεί τέσσερα μόρια του τόνου και το Βου-Γα μείζον τόνο. Η φθορά αυτή παραπέμπει σε χαρακτηριστικά ποιότητας του Γ' ήχου (Νανά) με εναρμόνιο βήμα Γα-Δι. Κατά την Πατριαρχική επιτροπή η κλίμακα που ακολουθείται είναι η εξής:^[55]

12	14	12	4
ν	π	θ	Γ
			Δ

Ως προς τα διαστήματα της κλίμακας υπό την ενέργεια του κλιτού, δίστανται οι απόψεις ανάμεσα στους θεωρητικούς. Ωστόσο, η συσχέτιση του ήχου Γ' (Νανά) αποτελούν άποψη ομόφωνη.^[56]

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΔΟΜΙΚΗΣ - ΜΕΤΡΙΚΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ

Το τροπάριο «Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη...» χωρίζεται σε τέσσερις περιόδους. Η πρώτη και η δεύτερη περίοδος αποτελούνται από δύο στίχους και ο κάθε στίχος από δύο κώλα. Η τρίτη περίοδος αποτελείται από δύο στίχους του ενός κώλου. Η τέταρτη και τελευταία περίοδος αποτελείται από δύο στίχους των δύο και του ενός κώλου αντίστοιχα.

Ο αριθμός των συλλαβών των κώλων κυμαίνεται από οκτώ έως δώδεκα με επικρατέστερες τις επτά και οκτώ συλλαβές (κ. 1, 2, 8, 9) ενώ οι χρόνοι πρώτοι από 16 έως 29,5 με επικράτηση τους 16 χρ. πρ. (κ. 1, 2). Η αναλογία μεταξύ τους είναι σχεδόν 1:2 καθώς κάποιες φορές ο αρ. συλλ. είναι μεγαλύτερος (κ. 4, 5) και σπανιότερα μικρότερος από τους χρ. πρ. (κ. 7, 9). Αξίζει να σημειωθεί ότι το κ. 7 χωρίζεται σε δύο μικρότερες ενότητες, τα λεγόμενα κόμματα σε 7a και 7b.

⁵⁵ Ο.π., σ. 48

⁵⁶ Ο.π., σ. 49

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ

Στο τροπάριο εντοπίζονται οκτώ διαφορετικές μελωδικές γραμμές (a – h) με την f να ξανά εμφανίζεται ελαφρώς παραλλαγμένη. Καθώς και τέσσερις χαρακτηριστικές φράσεις (i – l) οι οποίες εμφανίζονται επίσης ελαφρώς παραλλαγμένες, στην αρχή είτε στο τέλος της μελωδικής γραμμής. Υπάρχουν περιπτώσεις που παρουσιάζονται παραλλαγμένες ως προς την βυζαντινή σημειογραφία διατηρώντας όμοιο το τονικό ύψος (i – i': 1, 5 / k-k': κ. 2, 4 / l-l': κ. 6, 8). Μια από τις χαρακτηριστικές θέσεις φαίνεται να επαναλαμβάνεται αυτούσια τόσο σε ύψος όσο και σε σημάδια (j – j: κ. 2, 9).

Όσον αφορά τα μελωδικά τόξα, διαμορφώνονται τέσσερα εικονικά σχήματα μελωδιών τα οποία επαναλαμβάνονται αυτούσια είτε παρέχουν την ίδια πορεία κίνησης με αντίθετη φορά (βλ. μελωδικό τόξο κ. 4 – 5).

Η έκταση του κομματιού κυμαίνεται από το χαμηλό Πα μέχρι το ψηλό Πα'. Ο ψηλότερος φθόγγος παρατηρείται στο κ. 7, σηματοδοτώντας και την κορύφωση του τροπαρίου. Από φιλολογικής άποψης, το σημείο κορύφωσης αιτιολογείται και ολοκληρώνεται από το ποιητικό κείμενο, αφού ο ψηλότερος φθόγγος Πα', τοποθετείται στην λέξη «Θεῶ» συμβολίζοντας τον Ύψιστο που βρίσκεται ψηλά στον ουρανό. Ωστόσο, ο χαμηλότερος φθόγγος (Πα), εμφανίζεται περισσότερες φορές μέσα στο τροπάριο όπως στα κ. 1, 2, 4, 9.

Σύγκριση των τροπαρίων

Συγκρίνοντας τα δύο τροπάρια όπως φαίνεται και στον παρακάτω πίνακα το ποιητικό κείμενο του Π.Π. σε σχέση με του Στέφανου Λαμπαδάριου χωρίζεται με όμοιο τρόπο εκτός από τα εξής σημεία:

Στο κ. 4 στον Π.Π. πραγματοποιείται διαχωρισμός του κώλου σε δύο κόμματα πράγμα που δεν συμβαίνει στο συγκεκριμένο κώλον στο τροπάριο του Σ. Λαμπαδάριου. Παρ' όλα αυτά το φαινόμενο αυτό φαίνεται στο κ. 7 του Σ. Λαμπαδάριου. Επίσης, τα συνολικά κώλα του τροπαρίου του Π.Π. είναι 11 ενώ του Σ. Λαμπαδάριου 9, διότι τέσσερα από αυτά δεν διαχωρίζονται όπως διαχωρίστηκαν στον Π.Π. δηλ. ως ξεχωριστά κώλα.

Οι χρόνοι πρώτοι είναι αυτούσιοι εκτός από μερικά κώλα στα οποία παρουσιάζεται απόκλιση 0.5 – 1 χρ. πρ. διαφορά. Η μεγαλύτερη απόκλιση, είναι στο τελευταίο κώλον μεταξύ 19 και 26 χρ. πρ..

Οι μεταβολές των τροπαρίων αποτυπώνονται με τον ίδιο τρόπο, στα ίδια σημεία, με τις ίδιες φθορές.

Ποιητικό κείμενο ανά κώλον	Αριθμός χρόνων πρώτων		Μεταβολές	
	Πέτρος Πελοποννήσιος	Στέφανος Λαμπαδάριος	Πέτρος Πελοποννήσιος	Στέφανος Λαμπαδάριος
/ - - - / - - / Δόξα έν ύψίστοις Θεῶ	16	16	πλ. β'	πλ. β'
/ - - / - - / - καί επί γῆς εἰρήνη.	16	16		
/ - - / - - - - - / ὁ Σήμερον δέχεται ἡ Βηθλεέμ,	21	21	πλ. β' μεικτή διατονική	πλ. β' μεικτή διατονική
- - / - - - - - / - - - / σ τὸν καθήμενον διὰ παντὸς σὺν Πατρὶ.	8 13	20		
/ - - / - - - Σήμερον Ἄγγελοι	9	19	πλ. β'	πλ. β'
- / - - - / τὸ βρέφος τὸ τεχθέν,	11			
- - - / - - - / - θεοπρεπῶς δοξολογοῦσι.	17	17		
/ - - - / - Δόξα έν ύψίστοις	10	10 19,5		
- / Θεῶ,	20			
- - - / - - / - καί επί γῆς εἰρήνη,	15	14,5		
- - / - - - / - έν ἀνθρώποις εὐδοκία.	19	26		

5.3 «Παράδοξον Μυστήριον, ...», Στέφανος Λαμπαδάριος, Ήχος πλ. δ΄

*5.3.1 Μεταγραφή στο πεντάγραμμο και στοιχεία μουσικολογικής
ανάλυσης*

5.3.2 Πίνακας πολυπρισματικής ανάλυσης

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ	ΔΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΜΕΤΡΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ						ΤΡΟΠΙΚΗ ΚΑΙ ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ				
	ΠΕΡΙΟΔΟΙ	ΣΤΙΧΟΙ	ΚΩΛΑ	ΠΟΙΗΤΙΚΟ ΚΕΙΜΕΝΟ	ΑΡ. ΣΥΛΛ.	ΧΡ. ΠΡ.	ΗΧΟΣ	ΚΑΤΑΛΛΗΞΕΙΣ		ΦΡΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΕΣ ΘΕΣΕΙΣ	ΜΕΛΩΔΙΚΑ ΤΟΞΑ
								ΜΑΡΤΥΡΙΑ Ή ΦΘΟΓΓΟΣ	ΕΙΔΟΣ		
Το παράδοξον θαύμα στο οποίο ο Θεός γίνεται άνθρωπος.	I	A	1	- / - - - / - - Παράδοξον Μυστήριον,	8	10	λ π δ ι Nη	Βου	ατ.	a	
			2	- - - / - / - - οικονομεῖται σήμερον	8	17		ν δ	εντ.	b i	
		B	3	- - - / - / - καινοτομοῦνται φύσεις,	7	11		ε λ	ατ.	c	
			4	- - / / - - / - - καὶ Θεὸς ἄνθρωπος γίνεται·	9	20		ν δ	εντ.	i' d	
Εκείνο που ἦταν (Θεὸς ἀληθινός) ἔμεινε, καὶ ἐκεῖνο που δὲν ἦτο (ἄνθρωπος τέλειος) το προσέλαβε, χωρὶς νὰ υποστεί μεταβολὴν οὔτε διαίρεση.	II	Γ	5	/ - - - / - - ὄπερ ἦν μεμένηκε,	7	11,5		Βου	ατ.	e j	
			6	- - - - - / - - καὶ ὁ οὐκ ἦν προσέλαβεν,	8	16,5		Δ δ	ατ.	f	
		Δ	7	- - / - - / - οὐ φυρμὸν ὑπομείνας,	7	14		Δι	ατ.	j' g	
			8	- / - / - - οὐδὲ διαίρεσιν.	6	17		ν δ	τελ.	i'' h	

5.3.2 Πίνακας πολυπρισματικής ανάλυσης

5.3.3 Σχόλια

ΤΡΟΠΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ

Περί το τροπάριο

Το τροπάριο «Παράδοξον Μυστήριον...» ανήκει στο ήχο Πλάγιο του Τετάρτου, του μαλακού διατονικού γένους, εκ του Νη με απήχημα^[57]:

Νε α γι ε

και διαστήματα:

12	10	8	12	12	10	8
ν	π	ε	γ	δ	ζ	ν

Η βάση του ήχου είναι ο Νη. Οι δεσπόζοντες φθόγγοι είναι οι Νη, Βου, Δι, Νη'. Οι μελωδικές έλξεις σημειώνονται κατά την ανιούσα κίνηση, ο Ζω προς τον Νη, ο Πα προς τον Βου, ο Γα προς τον Δι και ο άνω Ζω' προς τον άνω Νη'. Κατά την κατιούσα κίνηση ο Κε έλκεται προς τον άνω Ζω', έτσι το άνω τετράχορδο διαμορφώνεται σκληρό.

Οι ατελείς καταλήξεις του ήχου πραγματοποιούνται στον Βου, Δι, Νη'. Οι εντελείς καταλήξεις στους φθόγγους Νη, Δι, Νη' καθώς η τελική κατάληξη στον φθόγγο Νη, καθώς στο Βου όταν ο ήχος πλ. δ' διφωνεί.

Το ισοκράτημα πραγματοποιείται στον Νη. Όταν όμως το μέλος μεταβάλλεται στο Δ' ήχο τότε πραγματοποιείται στο Δι, ενώ όταν τριφωνεί, στον φθόγγο Γα.^[58]

Καταλήξεις

Οι καταλήξεις του τροπαρίου διαμορφώνονται στον φθόγγο Βου στα κ. 1, 3, 5 και αποτελούν ατελείς καταλήξεις. Επιπρόσθετα, στον φθόγγο Νη στα κ. 2, 4, και 8 αποτελώντας εντελείς καταλήξεις καθώς στο τελευταίο κ. 8 αποτελεί την τελική κατάληξη. Τέλος, στον φθόγγο Δι, ο οποίος εμφανίζεται στα κ. 6 και 7, αποτελώντας επίσης, ατελείς καταλήξεις.

⁵⁷ Αλεξάνδρου, Ιστορία και Μορφολογία της Βυζαντινής και Μεταβυζαντινής Μουσικής IV, Τευχίδιο Β', σ. 43.

⁵⁸ Ο.π., σ. 43.

Μεταβολές

Στο συγκεκριμένο τροπάριο δεν πραγματοποιείται καμία μεταβολή.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΔΟΜΙΚΗΣ – ΜΕΤΡΙΚΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ

Το τροπάριο «*Παράδοξον Μυστήριον, οίκονομείται σήμερον...*» χωρίζεται σε δύο περιόδους. Η κάθε περίοδος αποτελείται από δύο στίχους και ο κάθε στίχος αποτελείται από δύο κώλα αντίστοιχα.

Ο αριθμός των συλλαβών κυμαίνεται από 6 έως 9 με επικράτηση τον αριθμό 7 και 8 (κ. 1, 2, 3, 5, 6, 7) ενώ οι χρόνοι πρώτοι κυμαίνονται από 10 έως 20 με επικράτηση το 11 (κ. 3, 5). Η αναλογία μεταξύ τους είναι 1:2 αφού ο αρ. συλλ. παρατηρείται μισός των χρ. πρ. (κ. 2, 6, 7). Σε άλλες περιπτώσεις ο αρ. συλλ. είναι μικρότερος από τους χρ. πρ. (κ. 1, 3, 5, 8).

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ

Στο τροπάριο εμφανίζονται οκτώ διαφορετικές μελωδικές γραμμές (a – h), καθώς και δύο χαρακτηριστικές θέσεις (i – j). Η μια χαρακτηριστική θέση επαναλαμβάνετε ελαφρώς παραλλαγμένο ως προς την βυζαντινή σημειογραφία και όμοιο τονικό ύψος (i – i' – i'': κ. 2, 4, 8) και η άλλη, αυτούσια ως προς τη βυζαντινή σημειογραφία, αλλά διαφορετική ως προς το τονικό ύψος (j – j': κ. 5, 7).

Στα μελωδικά τόξα ξεχωρίζουν τρία είδη κίνησης τα οποία είναι σχεδόν αυτούσια με μικροαλλαγές στην διάρκεια τους σύμφωνα και με το πόσο μεγάλη είναι η φράση του κώλον. Τα δύο από αυτά εμφανίζονται από τρεις φορές (κ. 1, 3, 7 και 2, 5, 8), ενώ το τρίτο είδος μελωδικού τόξου από δύο φορές (κ. 4, 6).

Η έκταση του τροπαρίου είναι από τον Νη μέχρι τον άνω Νη'. Ο ψηλότερος φθόγγος Νη' παρατηρείται στον κ. 7 τονίζοντας την αρχαία λέξη «*ύπομείνας*», τονίζοντας την αίσθηση της αντιμετώπισης δυσκολιών ή και την υπομονή που χρειάζεται ο άνθρωπος κατά την διάρκεια της ζωής μέσα από την πίστη της θρησκείας. Ο χαμηλότερος φθόγγος παρουσιάζεται μέσα στο κομμάτι περισσότερες φορές, έχοντας μερικές φορές τον ρόλο του ποικίλματος (κ. 2, 4, 8).

5.4 «Κύριε, ἐν Βηθλεὲμ...», Στέφανος Λαμπαδάριος, Ἦχος πλ. δ΄

*5.4.1 Μεταγραφή στο πεντάγραμμο και στοιχεία μουσικολογικής
ανάλυσης*

5.4.2 Πίνακας πολυπρισματικής ανάλυσης

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ	ΔΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΜΕΤΡΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ						ΤΡΟΠΙΚΗ ΚΑΙ ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ				
	ΠΕΡΙΟΔΟΙ	ΣΤΙΧΟΙ	ΚΩΛΑ	ΠΟΙΗΤΙΚΟ ΚΕΙΜΕΝΟ	ΑΡ. ΣΥΛΛ.	ΧΡ. ΠΡ.	ΗΧΟΣ	ΚΑΤΑΛΗΞΕΙΣ		ΦΡΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΕΣ ΘΕΣΕΙΣ	ΜΕΛΩΔΙΚΑ ΤΟΞΑ
								ΜΑΡΤΥΡΙΑ Ή ΦΘΟΓΓΟΣ	ΕΙΔΟΣ		
Η γέννηση του Χριστού στην φάτνη, μα ο θρόνος του είναι στον ουρανό.	I	A	1	/ - - Κύριε,	3	9	λ π δ̣ Νη	ν δ̣	εντ.	a j	
		B	2	- - - / - - / - - έν Βηθλεέμ παραγένονας,	9	14		Βου	ατ.	b k	
			3	- - - / - - / - - έν τῷ Σπηλαίῳ παρώκησας,	9	19		ν δ̣	εντ.	j ^c l	
		Γ	4	- - - / - / - / - ὁ οὐρανὸν τὸν θρόνον ἔχων,	9	16,5		Δ δ̣ →	ατ.	k' ^d	
			5	- / - - - / - έν φάτνη ἀνεκλίθης,	7	16,5		ν δ̣	εντ.	k'' ^e	
Στρατεύματα Ἀγγέλων περικυκλώνουν τον Υἱό. Ο Κύριος κατέβηκε στην γη ανάμεσα στους Ποιμένες για να σώσει την ανθρωπότητα.	II	Δ	6	- - - / - / - ὄν στρατιαὶ κυκλοῦσιν	7	12		Δι	ατ.	f	
			7	- / - - / - - - / - Ἀγγέλων, Ποιμέσι συγκατέβης,	10	22		ν δ̣	εντ.	j' ^g m	
		E	8	/ - / - - / - - ἵνα σώσης ὡς εὐσπλαγχνος	8	18		Δ δ̣	ατ.	j'' ^h m'	
			9	- / - - / / - - τὸ γένος ἡμῶν, δόξα σοι.	8	20		ν δ̣	τελ.	j l i	

5.4.2 Πίνακας πολυπρισματικής ανάλυσης

5.4.3 Σχόλια

ΤΡΟΠΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ

Περί το τροπάριο

Το τροπάριο «Κύριε, ἐν Βηθλεὲμ...» ανήκει στο ἦχο Πλάγιο του Τετάρτου του μαλακού διατονικού γένους, εκ του Νη, με απήχημα^[59]:

Νε ἀ γι ε'

και διαστήματα:

12	10	8	12	12	10	8	
ν δλ	π φ	β λ	γ η	δ α	κ η	ζ λ	ν η

Η βάση του ἦχου είναι ο Νη. Οι δεσπίζοντες φθόγγοι είναι οι Νη, Βου, Δι, Νη'. Οι μελωδικές ἔλξεις σημειώνονται κατά την ανιούσα κίνηση ο Ζω προς τον Νη, ο Πα προς τον Βου, ο Γα προς τον Δι και ο ἄνω Ζω' προς τον ἄνω Νη'. Κατά την κατιούσα κίνηση ο Κε ἔλκεται προς τον ἄνω Ζω', ἔτσι το ἄνω τετράχορδο διαμορφώνεται σκληρό.

Οι ατελείς καταλήξεις του ἦχου πραγματοποιούνται στους Βου, Δι, Νη'. Οι εντελείς καταλήξεις στους φθόγγους Νη, Δι, Νη' καθώς η τελική κατάληξη στον φθόγγο Νη, και στον Βου όταν ο ἦχος πλ. δ' διφωνεί.

Το ισοκράτημα πραγματοποιείται στον Νη. Όταν όμως το μέλος μεταβάλλεται στο Δ' ἦχο, τότε πραγματοποιείται στον Δι, ενώ όταν τριφωνεί, στον φθόγγο Γα.^[60]

Καταλήξεις

Οι καταλήξεις του τροπαρίου παρατηρούνται στον φθόγγο Νη στα κ. 1, 3, 5, 7, αποτελώντας τις εντελείς καταλήξεις και στο κ. 9 αποτελώντας την τελική κατάληξη. Στον φθόγγο Βου στο κ. 2, αποτελώντας ατελής. Επιπρόσθετα, στα κ. 4, 6, 8 η καταλήξεις πραγματοποιούνται στον φθόγγο Δι καθορίζοντας τις καταλήξεις ατελής. Συγκριμένα, στο κ. 4 η κατάληξη είναι προωθούσα και ο λόγος είναι γιατί το κώλον τελειώνει σε παρεστιγμένο

⁵⁹ Αλεξάνδρου, Ιστορία και Μορφολογία της Βυζαντινής και Μεταβυζαντινής Μουσικής IV, Τευχίδιο Β', σ. 43

⁶⁰ Ο.π., σ. 43.

τέταρτο μη δίνοντας περιθώρια για ανάπαυση. Ο ψάλτης καλείται να συνεχίσει το ψάλσιμο χωρίς διακοπή.

Μεταβολές

Στο συγκεκριμένο τροπάριο δεν πραγματοποιείται καμία μεταβολή.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΔΟΜΙΚΗΣ – ΜΕΤΡΙΚΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ

Το τροπάριο «*Κύριε, ἐν Βηθλεὲμ παραγένοντας*» χωρίζεται σε δύο περιόδους. Η πρώτη περίοδος αποτελείται από τρεις στίχους. Ο πρώτος στίχος αποτελείται από ένα κώλον, και από δύο κώλα οι υπόλοιποι δύο στίχοι. Η δεύτερη περίοδος αποτελείται από δύο στίχους των δύο κώλων.

Ο αριθμός των συλλαβών κυμαίνεται από 3 έως 10 με επικρατέστερους τους 7, 8, 9 (κ. 2, 3, 4, 5, 6, 8, 9) ενώ οι χρόνοι πρώτοι κυμαίνονται από 9 έως 22 με επικράτηση τους 16,5 χρ. πρ. Ο αρ. συλλ. είναι πάντα μικρότερος από τους χρ. πρ. αλλά χωρίς να προκαλεί κάποια μαθηματική αναλογία μεταξύ τους εκτός από το κ. 1 που διαμορφώνεται αναλογία 1:3.

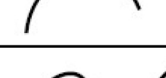

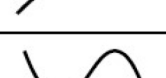
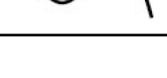
ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ

Στο τροπάριο εμφανίζονται εννέα διαφορετικές μελωδικές γραμμές (a – i) και τέσσερις χαρακτηριστικές θέσεις (j – m). Μερικές φορές οι χαρακτηριστικές θέσεις αυτές επαναλαμβάνονται αυτούσιες (j – j: κ. 1, 3, 9 / 1 – 1: κ. 3, 9), και άλλες φορές παραλλαγμένες (k – k' – k'': κ. 2, 4, 5 / m – m': κ. 7, 8 / j – j' – j'': κ. 7, 8).

Τα μελωδικά τόξα ποικίλλουν ως προς την μελωδική τους κίνηση, καθώς σχηματικά φαίνεται να ξεχωρίζουν τέσσερα είδη χωρίς όμως να αποτελούν αυτούσια την επανάληψή τους μέσα στο τροπάριο.

Η έκταση του τροπαρίου είναι από τον Νη μέχρι τον άνω Νη'. Η κορύφωση του τροπαρίου παρατηρείται στην μέση του κομματιού συγκεκριμένα στο κ. 4 και στο 8. Ο χαμηλότερος φθόγγος Νη, παρουσιάζεται περισσότερες φορές, με την παρουσία του σχεδόν σε όλα τα κώλα. Μπορεί κανείς να πει ότι εμφανίζεται ως διαβατικός ή ποικιλιματικός φθόγγος.

- 5.5 «Πῶς ἐξείπω ...», Στέφανος Λαμπαδάριος, Ἦχος πλ. δ΄
- 5.5.1 Μεταγραφή στο πεντάγραμμο και στοιχεία μουσικολογικῆς
ἀνάλυσης
- 5.5.2 Πίνακας πολυπρισματικῆς ἀνάλυσης

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ	ΔΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΜΕΤΡΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ						ΤΡΟΠΙΚΗ ΚΑΙ ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ				
	ΠΕΡΙΟΔΟΙ	ΣΤΙΧΟΙ	ΚΩΛΑ	ΠΟΙΗΤΙΚΟ ΚΕΙΜΕΝΟ	ΑΡ. ΣΥΛΛ.	ΧΡ. ΠΡ.	ΗΧΟΣ	ΚΑΤΑΛΗΞΕΙΣ		ΦΡΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΕΣ ΘΕΣΕΙΣ	ΜΕΛΩΔΙΚΑ ΤΟΞΑ
								ΜΑΡΤΥΡΙΑ Η ΦΘΟΓΓΟΣ	ΕΙΔΟΣ		
Πως να περιγράψω αυτό το μεγάλο μυστήριο; Ο άσαρκος αποκτά σάρκα, ο Λόγος παχύτητα, ο άόρατος, φανερώνεται. Ο Χριστός γίνεται άνθρωπος.	I	A	1	/ - / - - / - - / - - Πώς εξείπω τὸ μέγα Μυστήριον;	11	20	λ π δ ε Νη	ε λ	ατ.	a k	
		B	2	- / - - - / - ὁ ἄσαρκος σαρκοῦται,	7	10		Bou	ατ.	b	
			3	- / - - / - - ὁ Λόγος παχύνεται,	7	17		ν δ	εντ.	c l	
		Γ	4	- - / - - - / - ὁ ἀόρατος ὁράται	8	16		Δ δ	ατ.	k' d m	
			5	- - - - / - - / - καὶ ὁ ἀναφῆς ψηλαφᾶται·	9	20		ν δ	εντ.	k'' l e n	
		Δ	6	- - / - - / - - καὶ ὁ ἀναρχος ἄρχεται.	8	16		Δ δ	ατ.	m f	
		E	7	- - / - - / Ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ,	6	10		Δ δ	ατ.	g	
			8	- / - / - / - - Υἱὸς ἀνθρώπου γίνεται,	8	19		ν δ	εντ.	l h	
Ο Ἰησοῦς Χριστὸς εἶναι ὁ ἴδιος χθὲς, σήμερον καὶ γιὰ πάντα.*	II	ΣΤ	9	- - / - / - - - / - - Ἰησοῦς Χριστὸς, χθὲς καὶ σήμερον	10	18	Δι	ατ.	k' i		
			10	- - / - - - - / - ὁ αὐτός, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας.	9	21	ν δ	τελ.	l' n j		

*Εβραίους κεφ. ιγ', στ. 8

5.5.2 Πίνακας πολυπρισματικής ανάλυσης

5.5.3 Σχόλια

ΤΡΟΠΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ

Περί το τροπάριο

Το τροπάριο «Πῶς ἐξείπω τὸ μέγα Μυστήριον...» ανήκει στο ἦχο Πλάγιο του Τετάρτου του μαλακού διατονικού γένους, εκ του Νη, με απήχημα^[61]:

Νε α γι ε

The image shows the vocal line for the trochaeus 'Nε α γι ε'. Above the text, there are red symbols: a 'ν' above 'Νε', a 'σ' above 'α', a 'ν' above 'γι', and a 'ν' above 'ε'. There are also double lines above 'α' and 'ε'. Below the text is a musical staff with a treble clef and a key signature of one sharp (F#). The notes are: Nε (quarter), α (quarter), γι (quarter), ε (quarter).

και διαστήματα:

Interval diagram for the trochaeus 'Nε α γι ε'. The intervals are: 12, 10, 8, 12, 12, 10, 8. The notes are: Νε, π, ε, ρ, Δ, χ, ζ, ν.

The diagram shows a sequence of intervals: 12, 10, 8, 12, 12, 10, 8. Below the intervals are the notes: Νε, π, ε, ρ, Δ, χ, ζ, ν. Brackets group the intervals: 12, 10, 8; 12, 12; 10, 8.

Below the diagram is a musical staff with a treble clef and a key signature of one sharp (F#). The notes are: Νε (quarter), π (quarter), ε (quarter), ρ (quarter), Δ (quarter), χ (quarter), ζ (quarter), ν (quarter).

Η βάση του ἦχου είναι ο Νη. Οι δεσπόζοντες φθόγγοι είναι ο Νη, Βου, Δι, Νη'. Οι μελωδικές ἔλξεις σημειώνονται κατά την ανιούσα κίνηση, ο Ζω προς τον Νη, ο Πα προς τον Βου, ο Γα προς τον Δι και ο άνω Ζω' προς τον άνω Νη'. Κατά την κατιούσα κίνηση ο Κε ἔλκεται προς τον άνω Ζω', ἔτσι το άνω τετράχορδο διαμορφώνεται σκληρό.

Οι ατελείς καταλήξεις του ἦχου πραγματοποιούνται στον Βου, Δι, Νη'. Οι εντελείς καταλήξεις στους φθόγγους Νη, Δι, Νη' καθώς η τελική κατάληξη στον φθόγγο Νη, και στον Βου όταν ο ἦχος πλ. δ' διφωνεί.

Το ισοκράτημα πραγματοποιείται στον Νη. Όταν όμως το μέλος μεταβάλλεται στο Δ' ἦχο τότε πραγματοποιείται στον Δι, ενώ όταν τριφωνεί, στον φθόγγο Γα.^[62]

Καταλήξεις

Οι καταλήξεις του τροπαρίου πραγματοποιούνται στον φθόγγο Βου στα κ. 1, 2 και αποτελούν ατελής κατάληξη. Στον φθόγγο Δι στα κ. 4, 6, 7, 9 σημειώνοντας ατελείς καταλήξεις και στον φθόγγο Νη στα κ. 3, 5, 8, 10 αποτελώντας εντελείς καταλήξεις, καθώς στον κ. 10 ορίζεται και η τελική κατάληξη.

⁶¹ Αλεξάνδρου, Ιστορία και Μορφολογία της Βυζαντινής και Μεταβυζαντινής Μουσικής IV, Τευχίδιο Β', σ. 43.

⁶² Ο.π., σ. 43.

Μεταβολές

Στο συγκεκριμένο τροπάριο δεν πραγματοποιείται καμία μεταβολή.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΔΟΜΙΚΗΣ – ΜΕΤΡΙΚΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ

Το τροπάριο «Πῶς ἐξείπω...» χωρίζεται σε δύο περιόδους. Η πρώτη περίοδος αποτελείται από πέντε στίχους του ενός και των δύο κώλων εναλλάξ. Η δεύτερη περίοδος αποτελείται από ένα στίχο των δύο κώλων.

Ο αριθμός των συλλαβών κυμαίνεται από 7 έως 10, με επικράτηση των 7, 8, 9 (κ. 2, 3, 4, 5, 6, 8, 10), ενώ οι χρόνοι πρώτοι από 10 έως 21, με επικράτηση των 10 και 20. Η αναλογία μεταξύ τους είναι σχεδόν πάντα 1:2 (κ. 4, 6) αλλά και λιγότερο του 1:2 (κ. 3, 5, 8, 10). Λιγότερες φορές όταν διπλασιάζεται ο αρ. συλλ. το γινόμενο είναι μεγαλύτερο από ότι εμφανίζεται στους χρ. πρ. (κ 1, 2, 7, 9).

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ

Στο τροπάριο διαμορφώνονται δέκα διαφορετικές μελωδικές γραμμές (a – j) και τέσσερις χαρακτηριστικές θέσεις (k – n), οι οποίες επαναλαμβάνονται με αυτούσια βυζαντινή σημειογραφία αλλά πραγματοποιούνται σε άλλο τονικό ύψος (k – k' – k'': κ. 4, 5, 9), είτε με μερική παραλλαγή (l – l': κ. 8, 10). Επίσης με πλήρης αυτούσια επανάληψη ως προς τα πιο πάνω που αναφέρθηκαν (m – m: κ. 4, 6 / n – n: κ. 5, 10).

Τα μελωδικά τόξα του τροπαρίου ποικίλλουν, παρ' όλα αυτά το ένα σχηματικό είδος τόξων, φαίνεται να επαναλαμβάνεται τέσσερις φορές (κ.2, 3, 5, 6).

Η έκταση του κομματιού είναι από τον Νη μέχρι τον άνω Νη'. Ο ψηλότερος φθόγγος σηματοδοτεί και την κορύφωση του τροπαρίου. Τα σημεία αυτά παρατηρούνται στο κ. 4 και 9. Στην πρώτη περίπτωση τοποθετείται στην λέξη «ὄρᾶται» και στην δεύτερη στην λέξη «σήμερον». Ο χαμηλότερος φθόγγος Νη εμφανίζεται λίγες φορές στο τροπάριο ως διαβατικός και ποικιλματικός.

- 5.6 «Έν Βηθλεέμ...», Πέτρος Πελοποννήσιος, Ήχος πλ. δ΄*
- 5.6.1 Μεταγραφή στο πεντάγραμμο και στοιχεία μουσικολογικής
ανάλυσης*
- 5.6.2 Πίνακας πολυπρισματικής ανάλυσης*

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ	ΔΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΜΕΤΡΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ						ΤΡΟΠΙΚΗ ΚΑΙ ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ				
	ΠΕΡΙΟΔΟΙ	ΣΤΙΧΟΙ	ΚΩΛΑ	ΠΟΙΗΤΙΚΟ ΚΕΙΜΕΝΟ	ΑΡ. ΣΥΛΛ.	ΧΡ. ΠΡ.	ΗΧΟΣ	ΚΑΤΑΛΗΞΕΙΣ		ΦΡΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΕΣ ΘΕΣΕΙΣ	ΜΕΛΩΔΙΚΑ ΤΟΞΑ
								ΜΑΡΤΥΡΙΑ Ή ΦΘΟΓΓΟΣ	ΕΙΔΟΣ		
Οι Ποιμένες συναντούν στην Βηθλεέμ, τον αληθινό Ποιμένα, που κάθεται στα Χερουβίμ και κείται στην φάτνη, σε μορφή βρέφους για την σωτηρία μας.	I	A	1	- - - / - / - - - / - Έν Βηθλεέμ συνέδραμον Ποιμένες,	11	18	λ π δ Νη	Βου	ατ.	a h	
		B	2	- - - / - / - - - / - τόν ἀληθῆ μὴνύοντες Ποιμένα,	11	21		ν δ	εντ.	b i, j	
		Γ	3	- - / - - - - - - / τόν καθήμενον ἐπὶ τῶν Χερουβίμ,	11	20		Δ δ	ατ.	i' ^c k l	
			4	- - - / - - - / - καὶ ἀνακείμενον ἐν φάτνῃ,	9	20		Νη	εντ.	h' ^d k', m	
		Δ	5	- / - - / Νηπίου μορφὴν	5	11		Δ δ	ατ.	^e i'	
			6	- - / - - - / - δι' ἡμᾶς ἀνειληφότα,	8	16		Δι	ατ.	i' m' ^f	
			7	/ - - / - - Κύριε δόξα σοι.	6	19		Νη	τελ.	j' ^g	

5.6.2 Πίνακας πολυπρισματικής ανάλυσης

5.6.3 Σχόλια

ΤΡΟΠΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ

Περί το τροπάριο

Το τροπάριο «*Ἐν Βηθλεὲμ...*» ανήκει στο ἦχο Πλάγιο του Τετάρτου του μαλακού διατονικού γένους, εκ του Νη, με απήχημα^[63]:

και διαστήματα:

Η βάση του ἦχου είναι ο Νη. Οι δεσπόζοντες φθόγγοι είναι ο Νη, Βου, Δι, Νη'. Οι μελωδικές ἔλξεις σημειώνονται κατά την ανιούσα κίνηση, ο Ζω προς τον Νη, ο Πα προς τον Βου, ο Γα προς τον Δι και ο άνω Ζω' προς τον άνω Νη'. Κατά την κατιούσα κίνηση ο Κε ἔλκεται προς τον άνω Ζω', ἔτσι το άνω τετράχορδο διαμορφώνεται σκληρό.

Οι ατελείς καταλήξεις του ἦχου πραγματοποιούνται στον Βου, Δι, Νη'. Οι εντελείς καταλήξεις στους φθόγγους Νη, Δι, Νη' καθώς η τελική κατάληξη στον φθόγγο Νη, και στον Βου όταν ο ἦχος πλ. δ' διφωνεί.

Το ισοκράτημα πραγματοποιείται στον Νη. Όταν όμως το μέλος μεταβάλλεται στο Δ' ἦχο τότε πραγματοποιείται στον Δι, ενώ όταν τριφωνεί, στον φθόγγο Γα.^[64]

Καταλήξεις

Οι καταλήξεις του τροπαρίου πραγματοποιούνται στον Βου στο κ. 1 και αποτελεί ατελής κατάληξη, στον φθόγγο Δι στα κ. 3, 5, 6 αποτελώντας ατελείς, και στον φθόγγο Νη στα κ. 2, 4, 7 αποτελώντας εντελείς καταλήξεις με το τελευταίο κ. (7) να ορίζει την τελική κατάληξη.

⁶³ Αλεξάνδρου, Ιστορία και Μορφολογία της Βυζαντινής και Μεταβυζαντινής Μουσικής IV, Τευχίδιο Β', σ. 43.

⁶⁴ Ο.π., σ. 43.

Μεταβολές

Στο συγκεκριμένο τροπάριο δεν πραγματοποιείται καμία μεταβολή.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΔΟΜΙΚΗΣ – ΜΕΤΡΙΚΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ

Το τροπάριο «*Ἐν Βηθλεὲμ συνέδραμον Ποιμένες*» αποτελείται από μια περίοδο η οποία διαμορφώνεται από τέσσερις στίχους. Ο πρώτος και δεύτερος στίχος διαθέτουν από ένα κώλον, ο τρίτος από δύο κώλα, και ο τέταρτος στίχος από τρία κώλα.

Ο αριθμός των συλλαβών κυμαίνεται από 5 έως 11 με επικράτηση το 11 (κ. 1, 2, 3) ενώ οι χρόνοι πρώτοι από 11 έως 21 με επικράτηση το 20 (κ. 3, 4). Δεν υπάρχει κάποια συγκεκριμένη αναλογία μεταξύ τους μιας και τις περισσότερες φορές οι χρ. πρ. δεν είναι με μαθηματική ακρίβεια διπλάσιοι του αρ. συλλ. Η μόνη περίπτωση που πραγματοποιείται 1:2 είναι στο κ. 5 και 6.

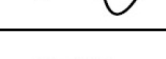
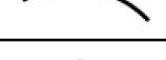
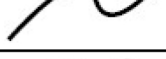

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ

Στο τροπάριο εμφανίζονται επτά διαφορετικές μελωδικές γραμμές (a – g) και έξι χαρακτηριστικές θέσεις (h – m), οι οποίες επαναλαμβάνονται μέσα στο τροπάριο διαφορετικές ως προς το τονικό ύψος με αυτούσια βυζαντινή σημειογραφία (h – h': κ. 1, 4 / m – m': κ. 4, 6 / i – i': κ. 2, 3) ή με μερική παραλλαγή στην σημειογραφία, και όμοιο τονικό ύψος (j – j': κ. 2, 7 / l – l': κ. 3, 5 / k – k': κ. 3, 4).

Τα μελωδικά τόξα είναι διαφορετικά σε κάθε κώλον εκτός από τα κ. 1, 4, 6 στα οποία ακολουθείται παρόμοια σχηματική ροή της μελωδίας.

Η έκταση του κομματιού είναι από τον χαμηλό Νη μέχρι τον άνω Νη'. Ο ψηλότερος Νη' παρατηρείται στα κ. 3 και 6. Η πρώτη εμφάνιση του άνω Νη διασπάει τον ύμνο σχεδόν στην μέση σχηματίζοντας και την πρώτη κορύφωση του. Αντίθετα, ο χαμηλότερος φθόγγος Νη παρατηρείται περισσότερες φορές κατά την πορεία του τροπάριου.

- 5.7 «Έν Βηθλεέμ...», Στέφανος Λαμπαδάριος, Ήχος πλ. δ΄
- 5.7.1 Μεταγραφή στο πεντάγραμμο και στοιχεία μουσικολογικής
ανάλυσης
- 5.7.2 Πίνακας πολυπρισματικής ανάλυσης

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ	ΔΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΜΕΤΡΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ						ΤΡΟΠΙΚΗ ΚΑΙ ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ				
	ΠΕΡΙΟΔΟΙ	ΣΤΙΧΟΙ	ΚΩΛΑ	ΠΟΙΗΤΙΚΟ ΚΕΙΜΕΝΟ	ΑΡ. ΣΥΛΛ.	ΧΡ. ΠΡ.	ΗΧΟΣ	ΚΑΤΑΛΗΞΕΙΣ		ΦΡΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΕΣ ΘΕΣΕΙΣ	ΜΕΛΩΔΙΚΑ ΤΟΞΑ
								ΜΑΡΤΥΡΙΑ Ή ΦΘΟΓΓΟΣ	ΕΙΔΟΣ		
Οι Ποιμένες συναντούν στην Βηθλεέμ, τον αληθινό Ποιμένα, που κάθεται στα Χερουβίμ και κείται στην φάτνη, σε μορφή βρέφους για την σωτηρία μας.	I	A	1	- - - / - / - - - / - Έν Βηθλεέμ συνέδραμον Ποιμένες,	11	18	λ π δι Νη	Bou	ατ.	a h	
		B	2	- - - / - / - - - / - τόν ἀληθῆ μὴνύοντες Ποιμένες,	11	21		ν α	εντ.	b i, j, k	
		Γ	3	- - / - - - - - - / τόν καθήμενον ἐπὶ τῶν Χερουβίμ,	11	20		Δ α	ατ.	i', j' c l	
			4	- - - / - - - / - καὶ ἀνακείμενον ἐν φάτνῃ,	9	20		Nη	εντ.	h' d	
		Δ	5	- / - - / Νηπίου μορφὴν	5	11		Δ α	ατ.	e i'	
			6	- - / - - - / - δι' ἡμᾶς ἀνειληφότα,	8	16		Δι	ατ.	i' f	
			7	/ - - / - - Κύριε δόξα σοι.	6	23		ν α	τελ.	k' g	

5.7.2 Πίνακας πολυπρισματικής ανάλυσης

5.7.3 Σχόλια

ΤΡΟΠΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ

Περί το τροπάριο

Το τροπάριο «*Ἐν Βηθλεὲμ...*» ανήκει στο ἦχο Πλάγιο του Τετάρτου του μαλακού διατονικού γένους, εκ του Νη, με απήχημα^[65]:

και διαστήματα:

Η βάση του ἦχου είναι ο Νη. Οι δεσπύζοντες φθόγγοι είναι ο Νη, Βου, Δι, Νη'. Οι μελωδικές ἔλξεις σημειώνονται κατά την ανιούσα κίνηση ο Ζω προς τον Νη, ο Πα προς τον Βου, ο Γα προς τον Δι και ο άνω Ζω' προς τον άνω Νη'. Κατά την κατιούσα κίνηση ο Κε ἔλκεται προς τον άνω Ζω', ἔτσι το άνω τετράχορδο διαμορφώνεται σκληρό.

Οι ατελείς καταλήξεις του ἦχου πραγματοποιούνται στον Βου, Δι, Νη'. Οι εντελείς καταλήξεις στους φθόγγους Νη, Δι, Νη' καθώς η τελική κατάληξη στον φθόγγο Νη, και στον Βου όταν ο ἦχος πλ. δ' διφωνεί.

Το ισοκράτημα πραγματοποιείται στον Νη. Όταν όμως το μέλος μεταβάλλεται στο Δ' ἦχο τότε πραγματοποιείται στον Δι, ενώ όταν τριφωνεί, στον φθόγγο Γα.^[66]

Καταλήξεις

Οι καταλήξεις του τροπαρίου πραγματοποιούνται στον Βου στο κ. 1 και αποτελεί ατελής κατάληξη, στον φθόγγο Δι στα κ. 3, 5, 6 αποτελώντας ατελείς και στον φθόγγο Νη στα κ. 2, 4, 7 αποτελώντας εντελείς καταλήξεις με το τελευταίο κ. (7) να ορίζει την τελική κατάληξη.

⁶⁵ Αλεξάνδρου, Ιστορία και Μορφολογία της Βυζαντινής και Μεταβυζαντινής Μουσικής IV, Τευχίδιο Β', σ. 43.

⁶⁶ Ο.π., σ. 43.

Μεταβολές

Στο συγκεκριμένο τροπάριο δεν πραγματοποιείται καμία μεταβολή.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΔΟΜΙΚΗΣ – ΜΕΤΡΙΚΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ

Το τροπάριο «*Ἐν Βηθλεὲμ συνέδραμον Ποιμένες*» αποτελείται από μια περίοδο, η οποία διαμορφώνεται από τέσσερις στίχους. Ο πρώτος και δεύτερος στίχος διαθέτουν από ένα κώλον, ο τρίτος από δύο κώλα, και ο τέταρτος στίχος από τρία κώλα.

Ο αριθμός των συλλαβών κυμαίνονται από 5 έως 11 με επικράτηση το 11 (κ. 1, 2, 3) ενώ οι χρόνοι πρώτοι από 11 έως 23 με επικράτηση το 20 (κ. 3, 4). Δεν υπάρχει κάποια συγκεκριμένη αναλογία μεταξύ τους μιας και τις περισσότερες οι χρ. πρ. δεν είναι με μαθηματική ακρίβεια διπλάσιοι του αρ. συλλ. Η μόνη περίπτωση που πραγματοποιείται 1:2 είναι στο κ. 6.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ

Στο τροπάριο εμφανίζονται επτά διαφορετικές μελωδικές γραμμές (a – g) και πέντε χαρακτηριστικές θέσεις (h – l), οι οποίες επαναλαμβάνονται μέσα στο τροπάριο διαφορετικές ως προς το τονικό ύψος με αυτούσια βυζαντινή σημειογραφία (h – h': κ. 1, 4 / i – i': κ. 2, 3) ή με μερική παραλλαγή στην σημειογραφία και όμοιο τονικό ύψος (j – j': κ. 2, 3 / l – l': κ. 3, 5 / k – k': κ. 2, 7).

Τα μελωδικά τόξα είναι διαφορετικά σε κάθε κώλον.

Η έκταση του κομματιού είναι από τον χαμηλό Κε μέχρι τον άνω Νη'. Το ψηλότερο Νη' παρατηρείται στα κ. 3 και 6. Η πρώτη εμφάνιση του άνω Νη διασπάει τον ύμνο σχεδόν στην μέση σχηματίζοντας και την πρώτη κορύφωση του. Αντίθετα, ο χαμηλότερος φθόγγος Κε φαίνεται στους τελευταίους χρόνους του τελευταίου κώλου, συμβολίζοντας με ένα διαπεραστικό ποίκιλμα την ένδειξη τελικής κατάληξης του τροπαρίου.

Σύγκριση των τροπαρίων

Τα ποιητικά κείμενα των δύο τροπαρίων ακολουθούν τον ίδιο διαχωρισμό κώλων. Οι χρόνοι πρώτοι επίσης ταυτίζονται, εκτός από το τελευταίο κώλον στο οποίο παρατηρούνται 19 χρ. πρ. στον Π.Π. και 23 στον Σ. Λαμπαδάριο. Δεν πραγματοποιείται καμία μεταβολή στα δύο τροπάρια καθώς βασίζονται στον ίδιο ήχο. Ο παρακάτω συγκριτικός πίνακας διαπιστώνει τα όσα προαναφέρθηκαν:

Ποιητικό κείμενο ανά κώλον	Αριθμός χρόνων πρώτων		Μεταβολές	
	Πέτρος Πελοποννήσιος	Στέφανος Λαμπαδάριος	Πέτρος Πελοποννήσιος	Στέφανος Λαμπαδάριος
- - - / - / - - - / - Έν Βηθλεέμ συνέδραμον Ποιμένες,	18	18	πλ. δ'	πλ. δ'
- - - / - / - - - / - τόν ἀληθῆ μὴνύοντες Ποιμένα,	21	21		
- - / - - - - - - / - τόν καθήμενον ἐπὶ τῶν Χερουβίμ,	20	20		
- - - / - - - / - καὶ ἀνακείμενον ἐν φάτνῃ,	20	20		
- / - - / Νηπίου μορφῆν	11	11		
- - / - - - / - δι' ἡμᾶς ἀνεληφότα,	16	16		
/ - - / - - Κύριε δόξα σοι.	19	23		

5.8 «Σήμερα ἢ ἀόρατος φύσις..», Πέτρος Πελοποννήσιος, Ἦχος πλ. β΄

*5.8.1 Μεταγραφή στο πεντάγραμμο και στοιχεία μουσικολογικῆς
ἀνάλυσης*

5.8.2 Πίνακας πολυπρισματικῆς ἀνάλυσης

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ	ΔΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΜΕΤΡΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ						ΤΡΟΠΙΚΗ ΚΑΙ ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ				
	ΠΕΡΙΟΔΟΙ	ΣΤΙΧΟΙ	ΚΩΛΑ	ΠΟΙΗΤΙΚΟ ΚΕΙΜΕΝΟ	ΑΡ. ΣΥΛΛ.	ΧΡ. ΠΡ.	ΗΧΟΣ	ΚΑΤΑΛΗΞΕΙΣ		ΦΡΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΕΣ ΘΕΣΕΙΣ	ΜΕΛΩΔΙΚΑ ΤΟΞΑ
								ΜΑΡΤΥΡΙΑ Ή ΦΘΟΓΓΟΣ	ΕΙΔΟΣ		
Το θαύμα της ενανθρώπισης του Θεού.	I	A	1	/ - - - - / - - / - Σήμερον ή άόρατος φύσις,	10	20	λ π τ Πα	Δ	ατ.	a	
		B	2	- - / - - / - - / - - τοϊς βροτοϊς έκ Παρθένου συνάπτεται.	11	21		π	εντ.	b m n	
		Γ	3	/ - - - / - - - / - Σήμερον ή άπειρος ούσία,	10	18		Δ	ατ.	l c	
		Δ	4	- - - / έν Βηθλεέμ	4	7		Δ	ατ.	d o	
			5	- / - - - / - - σπαργάνοις ένειλίσσεται.	8	20		π	εντ.	n b'	
Ο ερχομός των Μάγων και τα δώρα προς τον Κύριο.	II	E	6	/ - - - - / - / - α Σήμερον ό Θεός δι' άστέρος	8	20	μεικτή διατονική	Δι	ατ.	e	
			7	/ - - - - / - - / - σ Μάγους είς προσκύνησιν άγει,	9	20		π	εντ.	n f	
		ΣΤ	8	- - / - - - / προμηνύοντας αύτοϋ	7	10	λ π τ Πα	Δι	ατ.	o g	
			9	- - / - - - / τήν τριήμερον ταφήν,	7	12		Δ	ατ.	o h	
		H	10	- - - / - / - - - / - ώς έν χρυσοϋ και σμύρνη και λιβάνω'	11	21		π	εντ.	n f'	
Για τον λόγο αυτό, ψάλλουμε: Ο Κύριος να σώσει τις ψυχές μας.	III	Θ	11	- / - - διό ψάλλομεν:	4	28	μεικτή διατονική	Κε	ατ.	i	
		I	12	- - - / - - / - - / - - / α σ Ό σαρκωθείς έκ Παρθένου, Χριστέ ό Θεός,	13	22		Δι	ατ.	m j p p'	
			13	/ - - - / - / σώσον τας ψυχάς ήμών.	7	17		λ π τ Πα	Πα	τελ.	n' k

5.8.2 Πίνακας πολυπρισματικής ανάλυσης

5.8.3 Σχόλια

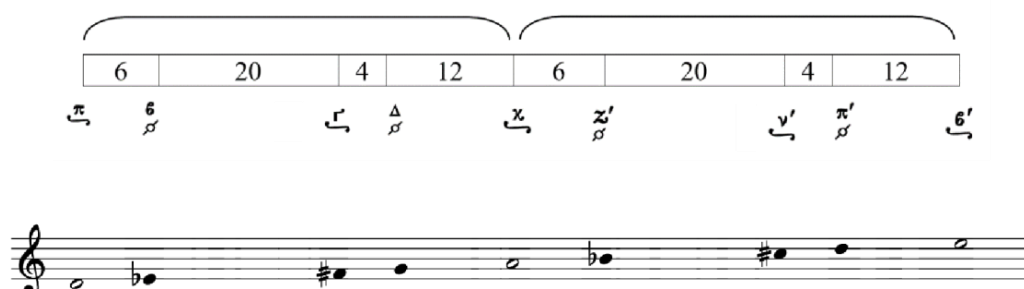
ΤΡΟΠΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ

Περί το τροπάριο

Το τροπάριο «Σήμερον ή άόρατος φύσις...» ανήκει στον ήχο Πλάγιο του Δευτέρου του σκληρού χρωματικού γένους με απήχημα^[67]:

και διαστήματα σύμφωνα με τον υπολογισμό του συστήματος της Επιτροπής 1881-1883^[68]:

Η βάση του ήχου είναι ο Πα. Οι δεσπόζοντες φθόγγοι στην αμιγώς χρωματική είναι οι Πα, Γα, Κε, Πα' ενώ οι δεσπόζοντες φθόγγοι στην μεικτή, είναι ο Δι και ο Ζω'. Οι μελωδικές έλξεις κατά την χρωματική, σημειώνονται όταν το μέλος τετραφωνεί καθώς ο Δι έλκεται προς τον Κε, και όταν στρέφεται γύρω από την βάση ο Νη έλκεται προς τον Πα.

Οι ατελείς καταλήξεις είναι στον Γα, Κε, Πα', καθώς οι εντελείς και οι τελικές καταλήξεις στον Πα στην αμιγώς χρωματική. Ενώ στην μεικτή πραγματοποιείται στον Δι.

Το ισοκράτημα του ήχου είναι στον Πα, ενώ όταν μεταφέρεται στο δ' ήχο είναι στον Δι.

Καταλήξεις

Οι καταλήξεις του τροπαρίου πραγματοποιούνται στον φθόγγο Δι στα κ. 1, 3, 4, 6, 8, 9, 12 και αποτελούν ατελείς καταλήξεις. Επιπλέον στον φθόγγο Κε στο κ. 11 επίσης η κατάληξη είναι ατελής. Τέλος, στον φθόγγο Πα στα κ. 2, 5, 7, 10, αποτελούν εντελείς καταλήξεις, καθώς στον κ. 13 υποδεικνύει την τελική κατάληξη.

Μεταβολές

Το τροπάριο βασίζεται στην αμιγώς χρωματική κλίμακα. Στην μέση του κ. 6 παρατηρείται η μεταβολή της κλίμακας, η οποία πορεύεται προς την μεικτή χρωματοδιατονική κλίμακα έως την αρχή του κ. 7 στο οποίο παρατηρείται και η λύση της

⁶⁷ Ο.π., σ. 33.

⁶⁸ Αλεξάνδρου, *Εξηγήσεις και μεταγραφές της βυζαντινής μουσικής*, σ. 66.

φθοράς. Η μεταβολή αυτή ονομάζεται κατά γένος. Παρακάτω αναπαρίστανται τα διαστήματα για το άνω εξάχορδο της κλίμακας^[69]:

12	10	8	12	10	
α Δ δλ	ό χ q	ξ ζ' κ	ε ν' τι	π' q	ε' κ

Η ίδια μεταβολή κατά γένος προκύπτει και στο κ. 12 έχοντας την φθορά δέσης και λύσης στην αρχή (από τον κ. 6) και στο τέλος του κώλον αντίστοιχα.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΔΟΜΙΚΗΣ – ΜΕΤΡΙΚΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ

Το τροπάριο «Σήμερον ή άόρατος φύσις...» χωρίζεται σε τρεις περιόδους. Η πρώτη περίοδος αποτελείται από τέσσερις στίχους. Οι πρώτοι τρεις στίχοι αποτελούνται από ένα κώλον ενώ ο τέταρτος στίχος από δύο κώλα. Η δεύτερη περίοδος αποτελείται από τρεις στίχους. Οι πρώτοι δύο στίχοι αποτελούνται από δύο κώλα και ο επόμενος στίχος από ένα κώλον. Η τρίτη περίοδος αποτελείται από δύο στίχους του ενός και των δύο κώλων αντίστοιχα.

Ο αριθμός συλλαβών κυμαίνεται από 4 έως 13 με επικράτηση το 7, 8, 10, 11 (κ. 1, 2, 3, 5, 6, 8, 9, 10, 13) ενώ οι χρόνοι πρώτοι από 7 έως 28 με επικράτηση τους 20 και το 21 (κ. 1, 2, 5, 6, 7, 10). Παρατηρείται αναλογία 1:2 στο κ. 1 και αναλογία 1:7 στο κ. 11. Στα υπόλοιπα κώλα δεν υπάρχει ακριβής αντιστοιχία αλλά είναι κοντά στο φαινόμενο οι χρ. πρ. να είναι διπλάσιοι από τον αρ. συλλ. με μια μικρή απόκλιση (κ. 2, 3, 4, 7, 8, 9, 10).

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ

Στο τροπάριο εμφανίζονται έντεκα διαφορετικές μελωδικές γραμμές (a - k) με την (b) και (f) να επαναλαμβάνονται παραλλαγμένες (b' / f': κ. 5, 10). Οι χαρακτηριστικές θέσεις είναι πέντε (l - p), οι οποίες επαναλαμβάνονται αυτούσιες τόσο σε βυζαντινά σύμβολα όσο και στο τονικό ύψος της φωνής (l - l: κ. 1, 3 / m - m: κ. 2, 12 / n - n: κ. 2, 5, 7, 10 / n - n': κ. 12 / o - o: κ. 4, 8, 9 / p - p': κ. 12).

Στα περισσότερα μελωδικά τόξα αποτυπώνεται η μελωδική γραμμή των κώλων, με απότομα πηδήματα (κ. 1, 3, 11, 12), ενώ σε άλλα, η μελωδική γραμμή φαίνεται να μην διαμορφώνει μεγάλο άλμα (κ. 4, 8).

Η έκταση του κομματιού πραγματοποιείται από τον Νη μέχρι τον άνω Πα'. Ο ψηλότερος φθόγγος του τροπάριου παρατηρείται στο κ. 11, στην λέξη «ψάλλομεν» σηματοδοτώντας την κορύφωση του κομματιού πριν από το τέλος του. Ο χαμηλότερος φθόγγος Νη σημειώνεται μόνο στο τελευταίο κώλον πριν από το τέλος του τροπαρίου.

⁶⁹ Αλεξάνδρου, Ιστορία και Μορφολογία της Βυζαντινής και Μεταβυζαντινής Μουσικής IV, Τευχίδιο Β', σ. 33.

5.9 «Σήμερα η άορατος φύσις...», Στέφανος Λαμπαδάριος, Ήχος πλ.
β΄

5.9.1 Μεταγραφή στο πεντάγραμμο και στοιχεία μουσικολογικής
ανάλυσης

5.9.2 Πίνακας πολυπρισματικής ανάλυσης

5.9.3 Σχόλια

ΤΡΟΠΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ

Περί το τροπάριο

Το τροπάριο «Σήμερον ή άόρατος φύσις...» ανήκει στον ήχο Πλάγιο του Δευτέρου του σκληρού χρωματικού γένους με απήχημα^[70]:

και διαστήματα σύμφωνα με τον υπολογισμό του συστήματος της Επιτροπής 1881-1883^[71]:

Η βάση του ήχου είναι ο Πα. Οι δεσπόζοντες φθόγγοι στην αμιγώς χρωματική είναι οι Πα, Γα, Κε, Πα' ενώ οι δεσπόζοντες φθόγγοι στην μεικτή, είναι ο Δι και ο Ζω'. Οι μελωδικές έλξεις κατά την χρωματική, σημειώνονται όταν το μέλος τετραφωνεί καθώς ο Δι έλκεται προς τον Κε, και όταν στρέφεται γύρω από την βάση ο Νη έλκεται προς το Πα.

Οι ατελείς καταλήξεις είναι στον Γα, Κε, Πα', καθώς οι εντελείς και οι τελικές καταλήξεις στον Πα στην αμιγώς χρωματική. Ενώ στην μεικτή πραγματοποιείται στον Δι.

Το ισοκράτημα του ήχου είναι στον Πα, ενώ όταν μεταφέρεται στο δ' ήχο είναι στον Δι.

Καταλήξεις

Οι καταλήξεις του τροπαρίου πραγματοποιούνται στον φθόγγο Δι στα κ. 1, 3, 5, 7, 8, 11 και αποτελούν ατελείς καταλήξεις. Επιπλέον στον φθόγγο Κε στο κ. 10 πραγματοποιείται ατελής κατάληξη. Τέλος, στον φθόγγο Πα στα κ. 2, 4, 6, 9 οι καταλήξεις είναι εντελείς και στον κ. 12 υποδεικνύεται η τελική κατάληξη.

Μεταβολές

Το τροπάριο βασίζεται στην αμιγώς χρωματική κλίμακα. Στην μέση του κ. 5 παρατηρείται η μεταβολή της κλίμακας η οποία πορεύεται προς την μεικτή χρωματοδιατονική κλίμακα έως το τέλος του κ. 6, στο οποίο παρατηρείται και η λύση της

⁷⁰ Ο.π., σ. 33.

⁷¹ Αλεξάνδρου, *Εξηγήσεις και μεταγραφές της βυζαντινής μουσικής*, σ. 66.

φθοράς στην μαρτυρία. Η μεταβολή αυτή ονομάζεται κατά γένος. Παρακάτω αναπαρίστανται τα διαστήματα για το άνω εξάχορδο της κλίμακας⁷²:

12	10	8	12	10
α Α α	ό χ η	ς ζ κ	έ ν η	π η λ

Η ίδια μεταβολή κατά γένος προκύπτει και στο κ. 11 έχοντας την φθορά δέσης και λύσης στην αρχή και στο τέλος του κώλον αντίστοιχα.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΔΟΜΙΚΗΣ – ΜΕΤΡΙΚΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ

Το τροπάριο «Σήμερον ή άόρατος φύσις...» χωρίζεται σε τρεις περιόδους. Η πρώτη περίοδος αποτελείται από τέσσερις στίχους του ενός κώλου αντίστοιχα. Η δεύτερη περίοδος αποτελείται από τρεις στίχους. Οι πρώτοι δύο στίχοι αποτελούνται από δύο κώλα και ο επόμενος στίχος από ένα κώλον. Η τρίτη περίοδος αποτελείται από δύο στίχους του ενός και των δύο κώλων αντίστοιχα.

Ο αριθμός συλλαβών κυμαίνεται από 4 έως 13 με επικράτηση τις 7, 10 11 (κ. 1 ,2, 3, 7, 8, 9,12) ενώ οι χρόνοι πρώτοι από 12 έως 28 με επικράτηση το 12 και το 21 (κ. 2, 5, 7, 8, 9). Παρατηρείται αναλογία 1:2 στο κ. 1, 6 και αναλογία 1:4 στο κ. 10. Στα υπόλοιπα κώλα δεν υπάρχει ακριβής αντιστοιχία αλλά είναι κοντά στο φαινόμενο οι χρ. πρ. να είναι διπλάσιοι από τον αρ. συλλ. με μια μικρή απόκλιση (κ. 2, 3, 4, 7, 8, 9).

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ

Στο τροπάριο εμφανίζονται έντεκα διαφορετικές μελωδικές γραμμές (α - κ) με την (g) να επαναλαμβάνεται παραλλαγμένη (g':κ. 8). Οι χαρακτηριστικές θέσεις είναι τρεις (l - n), οι οποίες επαναλαμβάνονται με ή και χωρίς μικροαλλαγές στα βυζαντινά σύμβολα, διατηρώντας όμοιο το τονικό ύψος της φωνής (l - l':κ. 1, 3 / m - m':κ. 2, 4 / n - n': κ. 4, 6, 9, 12) εκτός από μια χαρακτηριστική θέση που αλλάζει ως προς τονικό ύψος (n'': κ. 11).

Κάποια από τα μελωδικά τόξα αποτυπώνουν την μελωδία του κώλου δείχνοντας σε πολλές περιπτώσεις ότι η μελωδική γραμμή δεν κινείται σε μεγάλα έκταση, αλλά περιστρέφεται γύρω από συγκεκριμένες νότες (κ. 2, 3, 4, 11), σε αντίθεση με τα υπόλοιπα κώλα.

Η έκταση του κομματιού είναι από τον Πα μέχρι τον άνω Πα'. Ο ψηλότερος φθόγγος του τροπάριου παρατηρείται στο κ. 10, στην λέξη «ψάλλομεν» σηματοδοτώντας την κορύφωση του κομματιού πριν από το τέλος του. Ο χαμηλότερος φθόγγος Πα σημειώνεται σε όλα σχεδόν τα κώλα.

⁷² Αλεξάνδρου, Ιστορία και Μορφολογία της Βυζαντινής και Μεταβυζαντινής Μουσικής IV, Τευχίδιο Β', σ. 33.

Σύγκριση των τροπαρίων

Παρατηρώντας τα δύο τροπάρια, ως προς το ποιητικό κείμενο, παρατηρείται η όμοια διαχώριση των κώλων εκτός από τα κ. 4 και 5 στα οποία στο τροπάριο του Σ. Λαμπαδάριος αποτελούν ένα κώλον μαζί. Με αποτέλεσμα στο τροπάριο του Π.Π. να υπάρχουν 13 κώλα ενώ στον Σ. Λαμπαδάριου 12.

Οι πρώτοι χρόνοι σε πολλά σημεία είναι ίδιοι ενώ σε κάποια άλλα διαφέρουν. Στο κ. 4 και 5 του Π.Π. οι χρ. πρ. συνολικά είναι 27 ενώ του Σ. Λαμπαδάριου 26. Μερική απόκλιση φαίνεται να έχουν και τα επόμενα τρία κώλα κατά σειρά, δηλ. 1 – 2 χρ. πρ. διαφορά.

Η πρώτη μεταβολή εμφανίζεται στο ίδιο σημείο με την δέση της φθοράς τοποθετημένη στην ίδια λέξη και συλλαβή του ποιητικού κειμένου με την διαφορά ότι στον Σ. Λαμπαδάριο η φθορά αυτή λύνεται στην μαρτυρία του επόμενου κώλου ενώ του Π.Π. μέσα στο κώλον. Οι επόμενες φθορές εμφανίζονται και λύνονται στα ίδια σημεία του ποιητικού κειμένου όπως φαίνεται και στον παρακάτω συγκριτικό πίνακα:

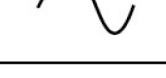

Ποιητικό κείμενο ανά κώλον	Αριθμός χρόνων πρώτων		Μεταβολές	
	Πέτρος Πελοποννήσιος	Στέφανος Λαμπαδάριος	Πέτρος Πελοποννήσιος	Στέφανος Λαμπαδάριος
/ - - - - / - - / - Σήμερον ή άόρατος φύσις,	20	20		
- - / - - / - - / - - τοῖς βροτοῖς έκ Παρθένου συνάπτεται.	21	21		
/ - - - / - - - / - Σήμερον ή άπειρος ούσία,	18	18	πλ. β'	πλ. β'
- - - / έν Βηθλεέμ	7	26		
- / - - - / - - σπαργάνοις ένειλίσσεται.	20			
/ - - - - / - - / - α Σήμερον ό Θεός δι' άστέρος	20	21	μεικτή διατονική	μεικτή διατονική
/ - - - - / - - / - σ Μάγους εις προσκύνησιν άγει,	20	18		
- - / - - - / προμηνύοντας αύτου	10	12	πλ. β'	πλ. β'
- - / - - - / τήν τριήμερον ταφήν,	12	12		
- - - / - / - - - / - ώς έν χρυσῶ καί σμύρνη καί λιβάνω'	21	21		
- / - - διό ψάλλομεν.	28	28		
- - - / - - / - - / - - / α σ Ό σαρκωθείς έκ Παρθένου, Χριστέ ό Θεός,	22	22	μεικτή διατονική	μεικτή διατονική
/ - - - - / - / σῶσον τās ψυχάς ήμῶν.	17	17	πλ. β'	πλ. β'

5.10 «Μνήμην ἐπιτελοῦμεν...», Πέτρος Πελοποννήσιος, Ἦχος πλ. β'

*5.10.1 Μεταγραφή στο πεντάγραμμο και στοιχεία μουσικολογικής
ανάλυσης*

5.10.2 Πίνακας πολυπρισματικής ανάλυσης

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ	ΔΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΜΕΤΡΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ						ΤΡΟΠΙΚΗ ΚΑΙ ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ				
	ΠΕΡΙΟΔΟΙ	ΣΤΙΧΟΙ	ΚΩΛΑ	ΠΟΙΗΤΙΚΟ ΚΕΙΜΕΝΟ	ΑΡ. ΣΥΛΛ.	ΧΡ. ΠΡ.	ΗΧΟΣ	ΚΑΤΑΛΗΞΕΙΣ		ΦΡΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΕΣ ΘΕΣΕΙΣ	ΜΕΛΩΔΙΚΑ ΤΟΞΑ
								ΜΑΡΤΥΡΙΑ Η ΦΘΟΓΓΟΣ	ΕΙΔΟΣ		
Γιορτάζουμε την μνήμη του Προφητάνα Δαυΐδ και του Απόστολου Ιακώβου.	I	A	1	/ - - - - / - Μνήμην ἐπιτελοῦμεν	7	16	λ π ε Πα	Δι →	ατ.	a j	
			2	- / - - - / - Δαυΐδ καὶ Ἰακώβου,	7	16		Πα	εντ.	b k	
		B	3	- - / - - / - / - εὐσεβοῦς Βασιλέως Προφήτου,	10	17		Δ σ	ατ.	c l m	
			4	- - - / - / - - - / - καὶ Ἀποστόλου πρώτου Ἐπισκόπου·	11	21		Πα	εντ.	b k d	
Δοξολογούμε τον Χριστό που έγινε σάρκα από την Παναγία για να σώσει τις ψυχές μας.	II	Δ	5	- / - - - / - - αὐτῶν γὰρ τοῖς διδάγμασι,	8	15	ἀκουσμα ἤχου δ' Ἰαγια	Κε	ατ.	e m'	
			6	/ - - - - / - πλάνης ἀπαλλαγέντες,	7	16		Δ σ	ατ.	j l' m	
		E	7	- / - - - / - Χριστόν δοξολογοῦμεν,	7	11		Δ σ	ατ.	f	
			8	- - - / - - - / - - τὸν ἐκ Παρθένου ἀνατείλαντα,	10	21		Δι	εντ.	k' g	
		ΣΤ	9	- - - - / - τὸν καὶ σαρκωθέντα,	6	14		Δι	ατ.	h	
			10	/ - - - / - / σῶσαι τὰς ψυχὰς ἡμῶν.	7	17		λ π ε Πα	Πα	τελ.	k i

5.10.2 Πίνακας πολυπρισματικής ανάλυσης

5.10.3 Σχόλια

ΤΡΟΠΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ

Περί το τροπάριο

Το τροπάριο «Μνήμην ἐπιτελοῦμεν, Δαυῖδ καὶ Ἰακώβου...» ἀνήκει στον ἦχο Πλάγιο του Δευτέρου του σκληροῦ χρωματικοῦ γένους με ἀπήχημα^[73]:

π νε χε α νες π

6 20 4 12 6 20 4 12

π σ ς σ κ σ ν σ ε'

και διαστήματα σύμφωνα με τον υπολογισμό του συστήματος της Επιτροπής 1881-1883^[74]:

π σ ς σ κ σ ν σ ε'

Η βάση του ἦχου εἶναι ο Πα. Οι δεσπόμενες φθόγγοι στην ἀμιγῶς χρωματικὴ εἶναι οι Πα, Γα, Κε, Πα' ἐνῶ οι δεσπόμενες φθόγγοι στην μεικτὴ, εἶναι ο Δι και ο Ζω'. Οι μελωδικὲς ἔλξεις κατὰ την χρωματικὴ, σημειώνονται ὅταν το μέλος τετραφωνεῖ καθὼς ο Δι ἔλκεται προς το Κε, και ὅταν στρέφεται γύρω ἀπὸ την βάση ο Νη ἔλκεται προς τον Πα.

Οι ἀτελεῖς καταλήξεις εἶναι στον Γα, Κε, Πα', καθὼς οι ἐντελεῖς και οι τελικὲς καταλήξεις στον Πα στην ἀμιγῶς χρωματικὴ. Ἐνῶ στην μεικτὴ πραγματοποιεῖται στον Δι.

Το ἰσοκράτημα του ἦχου εἶναι στον Πα, ἐνῶ ὅταν μεταφέρεται στο δ' ἦχο εἶναι στον Δι.^[75]

Καταλήξεις

Οι καταλήξεις του τροπαρίου πραγματοποιοῦνται στον φθόγγο Δι στο κ. 1, 3, 6, 7, 9 και σημειώνονται ὡς ἀτελής. Συγκεκριμένα στον κ. 1 ἡ κατάληξη εἶναι προωθούσα κατάληξη. Ἡ προωθούσα κατάληξη συνήθως παρουσιάζεται με πεταστή και κλάσμα καθὼς εἶναι για την καλύτερη ἐξυπηρέτηση του νοήματος του κειμένου ἀλλὰ και για την μη διακοπὴ της πορείας του μέλους.^[76] Ἐξαίρεση ἀποτελεῖ το κ. 8 στο ὁποῖο ἡ κατάληξη γίνεται στον φθόγγο Δι ἀλλὰ ἀποτελεῖ ἐντελὴς κατάληξη. Στο κῶλον αὐτὸ ἡ μελωδία ξεκινά χρωματοδιατονικά ἀλλὰ ἐπιμένει στα διατονικά ἀκούσματα παραπέμποντας στον ἦχο δ' της παπαδικῆς («Ἄγια»). Για τον λόγο αὐτὸ, ἡ κατάληξη αὐτὴ σημειώνεται ὡς ἐντελής, διότι ο

⁷³ Ο.π., σ. 33.

⁷⁴ Ἀλεξάνδρου, *Ἐξηγήσεις και μεταγραφές της βυζαντινῆς μουσικῆς*, σ. 66.

⁷⁵ Της ἰδίας, *Ἱστορία και Μορφολογία της Βυζαντινῆς και Μεταβυζαντινῆς Μουσικῆς IV*, Τευχίδιο Β', σ. 33

⁷⁶ Της ἰδίας, *Μορφολογία και Ἀνάλυση της Βυζαντινῆς και Μεταβυζαντινῆς Μουσικῆς V*, σ. 25.

φθόγγος Δι είναι η βάση του ήχου δ'.^[77] Ατελής κατάληξη αποτελεί και η μαρτυρία με φθόγγο Κε στο κ. 5. Επιπρόσθετα, μαρτυρίες με τον φθόγγο Πα στα κ. 2 και 4 αποτελούν επίσης εντελής κατάληξη, καθώς στο κ. 10 ορίζεται και η τελική κατάληξη.

Μεταβολές

Το τροπάριο βασίζεται στην αμιγώς χρωματική κλίμακα. Στο κ. 8 παρατηρείται η μεταβολή της κλίμακας με την δέση της φθοράς στον φθόγγο Δι. Μεταβάλλεται στην μεικτή χρωματοδιατονική κλίμακα έως την αρχή του τελευταίου κ. (10), στο οποίο παρατηρείται και η λύση της φθοράς. Η μεταβολή αυτή ονομάζεται κατά γένος. Παρακάτω αναπαρίστανται τα διαστήματα για το άνω εξάχορδο της κλίμακας^[78]:

12	10	8	12	10
α	ό	ξ	ρ	π'
Δ	χ	ζ'	ν'	ε'
δλ	θ	ζ	τι	λ

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΔΟΜΙΚΗΣ – ΜΕΤΡΙΚΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ

Το τροπάριο «Μνήμην έπιτελοῦμεν, Δαυὶδ καὶ Ἰακώβου...» χωρίζεται σε δύο περιόδους. Η πρώτη περίοδος αποτελείται από τρεις στίχους. Ο πρώτος στίχος περιλαμβάνει δύο κώλα ενώ ο δεύτερος και τρίτος από ένα κώλον. Η δεύτερη περίοδος αποτελείται από τρεις στίχους των δύο κώλων.

Ο αριθμός συλλαβών κυμαίνεται από 6 έως 11 με επικράτηση τις 7 (κ. 1, 2, 6, 7, 10). Οι χρόνοι πρώτοι κυμαίνονται από 11 έως 21 με επικράτηση τους 16, 17 και 21 (κ. 1, 2, 3, 4, 6, 8, 10). Η αναλογία μεταξύ τους είναι κοντά στο σύστημα 1:2 με μερική απόκλιση προς τα πάνω ή προς τα κάτω αριθμητικά, χωρίς δηλαδή τον ακριβή διπλασιασμό ανάμεσα στους χρ. πρ. και τον αρ. συλλ.·

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ

Στο τροπάριο διαμορφώνονται εννέα διαφορετικές μελωδικές γραμμές (a – i) με την (b) να ξανά εμφανίζεται αυτούσια (κ. 4). Οι χαρακτηριστικές θέσεις είναι τέσσερις (j – m) στις οποίες κάποιες απ' αυτές είναι αυτούσιες ως προς τα σύμβολα αλλά και το τονικό ύψος (k – k: κ. 2, 4, 10/ m – m: κ. 3, 6), και άλλες ή και ίδιες απ' αυτές, εμφανίζονται ελαφρώς παραλλαγμένες ως προς τα βυζαντινά σύμβολα, διατηρώντας ή και μη το τονικό ύψος (k – k': κ. 8, 10 / l – l': κ. 3, 6 / m – m': κ. 5, 6).

Τα περισσότερα μελωδικά τόξα έχουν πυκνή κίνηση και αναπαριστούν την μελωδία με ανεβοκατεβάσματα (κ. 1, 5, 6, 8).

Η έκταση του συγκεκριμένου τροπάριου είναι από τον Νη μέχρι το άνω Πα'. Ο ψηλότερος φθόγγος παρατηρείται στο κ. 5 στην λέξη «διδάγμασι» για να τονίσει ίσως το νόημα και την έννοια του όρου αυτού. Επιπρόσθετα, σηματοδοτεί την κορύφωση του τροπαρίου μιας και διασπάει το τροπάριο σε δύο ίσα μέρη τόσο σε αρ. κώλον όσο και σε χρ. πρ. Ο φθόγγος Πα' τοποθετείται στο κ. 5 από τα 10 σύνολο, και στους 80 χρ. πρ. από τους

⁷⁷ Αλεξάνδρου, Ιστορία και Μορφολογία της Βυζαντινής και Μεταβυζαντινής Μουσικής IV, Τευχίδιο Β', σ. 40.

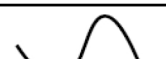

⁷⁸ Ο.π., σ. 33.

164 χρ. πρ. του κομματιού. Ο χαμηλότερος φθόγγος Νη εμφανίζεται μόνο μια φορά κατά το τέλος του τροπαρίου στο κ. 10.

5.11 «Μνήμην ἐπιτελοῦμεν...» , Στέφανος Λαμπαδάριος, Ἦχος πλ. β΄

*5.11.1 Μεταγραφή στο πεντάγραμμο και στοιχεία μουσικολογικής
ανάλυσης*

5.11.2 Πίνακας πολυπρισματικής ανάλυσης

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ	ΔΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΜΕΤΡΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ						ΤΡΟΠΙΚΗ ΚΑΙ ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ				
	ΠΕΡΙΟΔΟΙ	ΣΤΙΧΟΙ	ΚΩΛΑ	ΠΟΙΗΤΙΚΟ ΚΕΙΜΕΝΟ	ΑΡ. ΣΥΛΛ.	ΧΡ. ΠΡ.	ΗΧΟΣ	ΚΑΤΑΛΗΞΕΙΣ		ΦΡΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΕΣ ΘΕΣΕΙΣ	ΜΕΛΩΔΙΚΑ ΤΟΞΑ
								ΜΑΡΤΥΡΙΑ Η ΦΘΟΓΓΟΣ	ΕΙΔΟΣ		
Γιορτάζουμε την μνήμη του Προφητάνα Δαυΐδ και του Απόστολου Ιακώβου.	I	A	1	/ - - - / - Μνήμην επίτελοῦμεν	7	16	λ π Ξ Πα	Δι →	ατ.	a k	
			2	- / - - - / - Δαυΐδ καὶ Ἰακώβου,	7	16		π	εντ.	b l m	
		B	3	- - / - - / - / - εὐσεβοῦς Βασιλέως Προφήτου,	10	17		Δ σ	ατ.	c n	
			4	- - - / - / - - - / - καὶ Ἀποστόλου πρώτου Ἐπισκόπου·	11	21		π	εντ.	l d o	
Δοξολογούμε τον Χριστό που έγινε σάρκα από την Παναγία για να σώσει τις ψυχές μας.	II	Δ	5	- / - - - / - - αὐτῶν γὰρ τοῖς διδάγμασι,	8	15	ακούσματα ἤχου δ' "Ἁγια"	Κε	ατ.	e ο'	
			6	/ - - - / - πλάνης ἀπαλλαγέντες,	7	16		Δ σ	ατ.	k n' f	
		E	7	- / - - - / - Χριστόν δοξολογοῦμεν,	7	11		Δ σ	ατ.	n'' g	
			8	- - - / - - - / - - α τὸν ἐκ Παρθένου ἀνατείλαντα,	10	21		Δι	εντ.	m' h	
		ΣΤ	9	- - - - / - τὸν καὶ σαρκωθέντα,	6	14		Δ σ	ατ.	i	
			10	/ - - - / - / σ σῶσαι τὰς ψυχὰς ἡμῶν.	7	17		λ π Ξ Πα	π	τελ.	m j

5.11.2 Πίνακας πολυπρισματικής ανάλυσης

5.11.3 Σχόλια

ΤΡΟΠΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ

Περί το τροπάριο

Το τροπάριο «Μνήμην ἐπιτελοῦμεν, ...» ανήκει στον ήχο Πλάγιο του Δευτέρου του σκληρού χρωματικού γένους με απήχημα^[79]:

νε χε α νες

και διαστήματα σύμφωνα με τον υπολογισμό του συστήματος της Επιτροπής 1881-1883^[80]:

6 20 4 12 6 20 4 12

π σ ς σ ζ σ ν π σ

Η βάση του ήχου είναι ο Πα. Οι δεσπόζοντες φθόγγοι στην αμιγώς χρωματική είναι οι Πα, Γα, Κε, Πα' ενώ οι δεσπόζοντες φθόγγοι στην μεικτή, είναι ο Δι και ο Ζω'. Οι μελωδικές έλξεις κατά την χρωματική, σημειώνονται όταν το μέλος τετραφωνεί καθώς ο Δι έλκεται προς το Κε, και όταν στρέφεται γύρω από την βάση ο Νη έλκεται προς το Πα.

Οι ατελείς καταλήξεις είναι στον Γα, Κε, Πα', καθώς οι εντελείς και οι τελικές καταλήξεις στον Πα στην αμιγώς χρωματική. Ενώ στην μεικτή πραγματοποιείται στον Δι.

Το ισοκράτημα του ήχου είναι στον Πα, ενώ όταν μεταφέρεται στο δ' ήχο είναι στον Δι.^[81]

Καταλήξεις

Οι καταλήξεις του τροπαρίου πραγματοποιούνται στον φθόγγο Δι στο κ. 1, 3, 6, 7, 9 και σημειώνονται ως ατελής. Συγκεκριμένα στον κ. 1 η κατάληξη είναι προωθούσα κατάληξη. Η προωθούσα κατάληξη συνήθως παρουσιάζεται με πεταστή και κλάσμα καθώς είναι για την καλύτερη εξυπηρέτηση του νοήματος του κειμένου αλλά και για την μη διακοπή της πορείας του μέλους.^[82] Εξάιρεση αποτελεί το κ. 8 στο οποίο η κατάληξη γίνεται στον φθόγγο Δι αλλά αποτελεί εντελής κατάληξη. Στο κώλον αυτό η μελωδία ξεκινά χρωματοδιατονικά αλλά επιμένει στα διατονικά ακούσματα παραπέμποντας στον ήχο δ' της παπαδικής («Άγια»). Για τον λόγο αυτό, η κατάληξη αυτή σημειώνεται ως εντελής, διότι ο

⁷⁹ Ο.π., σ. 33.

⁸⁰ Αλεξάνδρου, *Εξηγήσεις και μεταγραφές της βυζαντινής μουσικής*, σ. 66.

⁸¹ Της ίδιας, *Ιστορία και Μορφολογία της Βυζαντινής και Μεταβυζαντινής Μουσικής IV*, Τευχίδιο Β', σ. 33

⁸² Της ίδιας, *Μορφολογία και Ανάλυση της Βυζαντινής και Μεταβυζαντινής Μουσικής*, V, σ. 25.

φθόγγος Δι είναι η βάση του ήχου δ'.^[83] Ατελής κατάληξη αποτελεί και η μαρτυρία με φθόγγο Κε στο κ. 5. Επιπρόσθετα, μαρτυρίες με τον φθόγγο Πα στα κ. 2 και 4 αποτελούν επίσης εντελής κατάληξη, καθώς στο κ. 10 ορίζεται και η τελική κατάληξη.

Μεταβολές

Το τροπάριο βασίζεται στην αμιγώς χρωματική κλίμακα. Στο κ. 8 παρατηρείται η μεταβολή της κλίμακας με την δέση της φθοράς. Μεταβάλλεται στην μεικτή χρωματοδιατονική κλίμακα έως την αρχή του τελευταίου κ. (10), στο οποίο παρατηρείται και η λύση της φθοράς. Η μεταβολή αυτή ονομάζεται κατά γένος. Παρακάτω αναπαρίστανται τα διαστήματα για το εξάχορδο της κλίμακας^[84]:

12	10	8	12	10
α Δ δλ	ό χ q	ξ ζ' κ	ρ ν' π	π' q ε' κ

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΔΟΜΙΚΗΣ – ΜΕΤΡΙΚΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ

Το τροπάριο «Μνήμην έπιτελοῦμεν, Δαυῖδ καὶ Ἰακώβου...» χωρίζεται σε δύο περιόδους. Η πρώτη περίοδος αποτελείται από τρεις στίχους. Ο πρώτος στίχος περιλαμβάνει δύο κώλα ενώ οι επόμενοι στίχοι από ένα κώλον. Η δεύτερη περίοδος αποτελείται από τρεις στίχους των δύο κώλων.

Ο αριθμός συλλαβών κυμαίνεται από 7 έως 11 με επικράτηση τις 7 (κ. 1, 2, 6, 7, 10). Οι χρόνοι πρώτοι κυμαίνονται από 11 έως 21 με επικράτηση τους 16 και 17 (κ. 1, 2, 3, 6, 10). Η αναλογία μεταξύ τους είναι κοντά στο σύστημα 1:2 με μερική απόκλιση προς τα πάνω ή προς τα κάτω αριθμητικά, χωρίς δηλαδή τον ακριβή διπλασιασμό ανάμεσα στους χρ. πρ. και του αρ. συλλ..

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ

Στο τροπάριο διαμορφώνονται δέκα διαφορετικές μελωδικές γραμμές (a – j) και πέντε χαρακτηριστικές θέσεις (k – ο) στις οποίες κάποιες απ' αυτές είναι αυτούσιες ως προς τα σύμβολα αλλά και στο τονικό ύψος (k – k: κ.1, 6 / l – l: κ. 2, 4 / m – m: κ. 2, 10), και άλλες εμφανίζονται ελαφρώς παραλλαγμένες ως προς τα βυζαντινά σύμβολα, διατηρώντας όμοιο τονικό ύψος (n – n' – n': κ. 3, 6, 7). Τέλος, παρατηρούνται δύο θέσεις, οι οποίες διαφοροποιούνται σε όλα τα προαναφερόμενα (ο – ο': κ. 4, 5 / m – m': κ. 8, 10).

Τα περισσότερα μελωδικά τόξα έχουν πυκνή κίνηση και αναπαριστούν την μελωδία με ανεβοκατεβάσματα (κ. 1, 5, 6, 8)

Η έκταση του συγκεκριμένου τροπάριου κινείται από το Νη μέχρι το άνω Πα'. Ο ψηλότερο φθόγγος παρατηρείται στο κ. 5 στην λέξη «διδάγμασι» για να τονίσει ίσως το νόημα και έννοια του όρου αυτού. Επιπρόσθετα, σηματοδοτεί την κορύφωση του τροπαρίου μιας και ο φθόγγος Πα' τοποθετείται στον κ. 5 από τα 10 σύνολο, καθώς και στους 80 χρ. πρ.

⁸³ Αλεξάνδρου, Ιστορία και Μορφολογία της Βυζαντινής και Μεταβυζαντινής Μουσικής IV, Τευχίδιο Β', σ. 40.

⁸⁴ Ο.π., σ. 33.

από τους 164 χρ. πρ. του κομματιού. Ο χαμηλότερος φθόγγος Νη εμφανίζεται μόνο μια φορά κατά το τέλος του τροπαρίου στον κ. 10.

Σύγκριση των τροπαρίων

Συγκρίνοντας τα τροπάρια αυτά παρατηρείται η μη εύρεση διαφορών μεταξύ τους. Το ποιητικό κείμενο, οι χρόνοι πρώτοι αλλά και τα σημεία στα οποία τοποθετούνται οι φθορές μεταβολών είναι ίδια, όπως φαίνεται και στον παρακάτω συγκριτικό πίνακα:

Ποιητικό κείμενο ανά κώλον	Αριθμός χρόνων πρώτων		Μεταβολές	
	Πέτρος Πελοποννήσιος	Στέφανος Λαμπαδάριος	Πέτρος Πελοποννήσιος	Στέφανος Λαμπαδάριος
/ - - - / - Μνήμην έπιτελοῦμεν	16	16	πλ. β'	πλ. β'
- / - - - / - Δαυΐδ καὶ Ἰακώβου,	16	16		
- - / - - / - / - εὐσεβοῦς Βασιλέως Προφήτου,	17	17		
- - - / - / - - - / - καὶ Ἀποστόλου πρώτου Ἐπισκόπου·	21	21		
- / - - - / - - αὐτῶν γὰρ τοῖς διδάγμασι,	15	15		
/ - - - - / - πλάνης ἀπαλλαγέντες,	16	16		
- / - - - / - Χριστὸν δοξολογοῦμεν,	11	11	ακούσματα ήχου δ' "Ἁγια"	ακούσματα ήχου δ' "Ἁγια"
- - - / - - - / - - ϛ τὸν ἐκ Παρθένου ἀνατείλαντα,	21	21		
- - - - / - τὸν καὶ σαρκωθέντα,	14	14		
/ - - - / - / ϛ σῶσαι τὰς ψυχὰς ἡμῶν.	17	17	πλ. β'	πλ. β'

- 5.12 «Ίερέων μνήμη...», Πέτρος Πελοποννήσιος, Ήχος πλ. β'*
- 5.12.1 Μεταγραφή στο πεντάγραμμο και στοιχεία μουσικολογικής
ανάλυσης*
- 5.12.2 Πίνακας πολυπρισματικής ανάλυσης*

5.12.3 Σχόλια

ΤΡΟΠΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ

Περί το τροπάριο

Το τροπάριο «*Ἱερέων μνήμη...*» ανήκει στον ήχο Πλάγιο του Δευτέρου του σκληρού χρωματικού γένους με απήχημα^[85]:

νε χε α νες

και διαστήματα σύμφωνα με τον υπολογισμό του συστήματος της Επιτροπής 1881-1883^[86]:

6 20 4 12 6 20 4 12

π σ ς Δ κ ζ' γ' π' ε'

Η βάση του ήχου είναι ο Πα. Οι δεσπόμενοι φθόγγοι στην αμιγώς χρωματική είναι οι Πα, Γα, Κε, Πα' ενώ οι δεσπόμενοι φθόγγοι στην μεικτή, είναι ο Δι και ο Ζω'. Οι μελωδικές έλξεις κατά την χρωματική, σημειώνονται όταν το μέλος τετραφωνεί καθώς ο Δι έλκεται προς το Κε, και όταν στρέφεται γύρω από την βάση ο Νη έλκεται προς τον Πα.

Οι ατελείς καταλήξεις είναι στον Γα, Κε, Πα', καθώς οι εντελείς και οι τελικές καταλήξεις στον Πα στην αμιγώς χρωματική. Ενώ στην μεικτή πραγματοποιείται στον Δι.

Το ισοκράτημα του ήχου είναι στον Πα, ενώ όταν μεταφέρεται στο δ' ήχο είναι στον Δι.^[87]

Καταλήξεις

Οι καταλήξεις του τροπαρίου γίνονται στον φθόγγο Δι στα κ. 1, 2, 3, 5, 6 και αποτελούν ατελείς καταλήξεις. Στα κ. 4 και 7 πραγματοποιείται στο Πα. Στην πρώτη περίπτωση αποτελεί εντελής κατάληξη, ενώ στην δεύτερη ορίζει την τελική κατάληξη.

Μεταβολές

Το τροπάριο βασίζεται στην αμιγώς χρωματική κλίμακα. Ωστόσο, στο κ. 3 παρατηρείται η μεταβολή της κλίμακας με την δέση της φθοράς στο Κε. Μεταβάλλεται στην μεικτή χρωματοδιατονική κλίμακα έως τους τελευταίους χρόνους του ίδιου κώλου στο οποίο παρατηρείται και η λύση της φθοράς στο φθόγγο Δι. Επιπρόσθετα, στο τελευταίο κ. (6) πραγματοποιείται επίσης μεταβολή με τον ίδιο τρόπο με την δέση και λύση της φθοράς στον

⁸⁵ Ο.π., σ. 33.

⁸⁶ Αλεξάνδρου, *Εξηγήσεις και μεταγραφές της βυζαντινής μουσικής*, σ. 66.

⁸⁷ Της ίδιας, *Ιστορία και Μορφολογία της Βυζαντινής και Μεταβυζαντινής Μουσικής IV*, Τευχίδιο Β', σ. 33

Δι. Η μεταβολή αυτή ονομάζεται κατά γένος. Παρακάτω αναπαρίστανται τα διαστήματα για το εξάχορδο της κλίμακας^[88]:

12	10	8	12	10	
α Δ δλ	ό χ q	ζ ζ' κ	ε ν' η	π' q	ε' κ

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΔΟΜΙΚΗΣ – ΜΕΤΡΙΚΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ

Το τροπάριο «*Ἱερέων μνήμη...*» χωρίζεται σε δύο περιόδους. Η πρώτη περίοδος αποτελείται από τρεις στίχους. Ο πρώτος στίχος περιλαμβάνει δύο κώλα, ενώ οι επόμενοι δύο στίχοι από ένα κώλον. Η δεύτερη περίοδος αποτελείται από δύο στίχους. Ο ένας στίχος αποτελείται από ένα κώλον, ενώ ο άλλος από δύο.

Ο αριθμός συλλαβών κυμαίνονται από 6 έως 11 με επικράτηση τις 11 (κ. 3, 4) ενώ οι χρόνοι πρώτοι από 10 έως 26 με καμία επικράτηση. Η αναλογία μεταξύ τους παραπέμπει σχεδόν στο 1:2, δηλαδή οι χρ. πρ. είναι διπλάσιοι του αρ. συλλ. σε όλα τα κώλα, εκτός των κ. 5, 6 και 7.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ

Το τροπάριο περιλαμβάνει επτά διαφορετικές μελωδικές γραμμές (a – g) καθώς και τρεις χαρακτηριστικές θέσεις (h – j). Μερικές θέσεις επαναλαμβάνονται αυτούσιες (i – i: κ. 4, 7 / j – j: κ. 4, 7) ενώ μια απ' αυτές παρατηρείται με μια μικρή διαφοροποίηση ως προς τη βυζαντινή σημειογραφία και το τονικό ύψος (h – h' – h'': κ. 2, 3, 6).

Μερικά από τα μελωδικά τόξα αποτυπώνουν την μελωδία με ανεβοκατεβάσματα (κ. 3, 6) ενώ άλλα απεικονίζουν την λιτή μελωδική κίνηση που ακολουθούν τα κ. (1, 2, 4, 5).

Ο ψηλότερος φθόγγος στο τροπάριο είναι ο άνω Πα' και ο χαμηλότερος ο Νη. Ο Πα' παρατηρείται στο κ. 3 στην λέξη «γέγονεν», σχεδόν στην μέση του τροπαρίου σημειώνοντας έτσι και την κορύφωση του κομματίου. Ο χαμηλότερος φθόγγος παρατηρείται μόνο μια φορά στο τέλος του τροπαρίου (κ.7).

⁸⁸ Ο.π., σ. 33.

- 5.13 «Ίερέων μνήμη...», Στέφανος Λαμπαδάριος, Ήχος πλ.β΄*
- 5.13.1 Μεταγραφή στο πεντάγραμμο και στοιχεία μουσικολογικής
ανάλυσης*
- 5.13.2 Πίνακας πολυπρισματικής ανάλυσης*

5.13.3 Σχόλια

ΤΡΟΠΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ

Περί το τροπάριο

Το τροπάριο «*Ἱερέων μνήμη...*» ανήκει στον ήχο Πλάγιο του Δευτέρου του σκληρού χρωματικού γένους με απήχημα^[89]:

π νε χε α νες π

6 20 4 12 6 20 4 12

και διαστήματα σύμφωνα με τον υπολογισμό του συστήματος της Επιτροπής 1881-1883^[90]:

π σ ς Δ σ χ ζ' σ' ν' π' ε'

6 20 4 12 6 20 4 12

Η βάση του ήχου είναι ο Πα. Οι δεσπόζοντες φθόγγοι στην αμιγώς χρωματική είναι οι Πα, Γα, Κε, Πα' ενώ οι δεσπόζοντες φθόγγοι στην μεικτή, είναι ο Δι και ο Ζω'. Οι μελωδικές έλξεις κατά την χρωματική, σημειώνονται όταν το μέλος τετραφωνεί καθώς ο Δι έλκεται προς το Κε, και όταν στρέφεται γύρω από την βάση ο Νη έλκεται προς τον Πα.

Οι ατελείς καταλήξεις είναι στον Γα, Κε, Πα', καθώς οι εντελείς και οι τελικές καταλήξεις στον Πα στην αμιγώς χρωματική. Ενώ στην μεικτή πραγματοποιείται στον Δι.

Το ισοκράτημα του ήχου είναι στον Πα, ενώ όταν μεταφέρεται στο δ' ήχο είναι στον Δι.^[91]

Καταλήξεις

Οι καταλήξεις του τροπαρίου γίνονται στον φθόγγο Πα στα κ. 1, 3, 4, 5. Στο κ. 1, η κατάληξη σημειώνεται ως ατελής και εντελής μαζί. Ατελής για τον λόγο ότι το ποιητικό κείμενο του κώλου, τελειώνει σε λέξη που φανερώνει ότι δεν τέλειωσε νοηματικά («...τε») και εντελής για τον λόγο ότι μουσικά έχει ολοκληρωθεί. Στο κ. 3 η κατάληξη είναι εντελής. Επιπλέον, στο κ. 4 πραγματοποιείται στον άνω Πα' οπότε αποτελεί ατελής κατάληξη ενώ στο τελευταίο κ. (6), αποτελεί τελική κατάληξη. Στα κ. 2 και 5 η κατάληξη πραγματοποιείται στον φθόγγο Δι σημειώνοντας ατελείς καταλήξεις. Συγκεκριμένα, στο κ. 5 η κατάληξη είναι προωθούσα διότι το κώλον τελειώνει σε παρεστιγμένο τέταρτο. Το φαινόμενο αυτό δεν αφήνει περιθώρια ανάπαυσης. Ο ψάλτης καλείται να προχωρήσει στο επόμενο κώλον για να ολοκληρωθεί, τόσο νοηματικά όσο και μουσικά.

⁸⁹ Ο.π., σ. 33.

⁹⁰ Αλεξάνδρου, *Εξηγήσεις και μεταγραφές της βυζαντινής μουσικής*, σ. 66.

⁹¹ Της ίδιας, *Ιστορία και Μορφολογία της Βυζαντινής και Μεταβυζαντινής Μουσικής IV*, Τευχίδιο Β', σ. 33

Μεταβολές

Το τροπάριο βασίζεται στην αμιγώς χρωματική κλίμακα. Ωστόσο, στο κ. 2 παρατηρείται η μεταβολή της κλίμακας με την δέση της φθοράς στο Κε. Μεταβάλλεται στην μεικτή χρωματοδιατονική κλίμακα έως το τέλος του ίδιου κώλου στο οποίο παρατηρείται και η λύση της φθοράς στο Δι. Η μεταβολή αυτή ονομάζεται κατά γένος. Παρακάτω αναπαρίστανται τα διαστήματα για το εξάχορδο της κλίμακας^[92]:

12	10	8	12	10	
α Δ δλ	ό κ q	ξ ζ' κ	έ ν' τι	π' q	ε' κ

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΔΟΜΙΚΗΣ – ΜΕΤΡΙΚΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ

Το τροπάριο «*Ἱερῶν μνήμη...*» χωρίζεται σε δύο περιόδους. Η πρώτη περίοδος αποτελείται από τρεις στίχους και ο κάθε ένας συμπεριλαμβάνει ένα κώλον. Η δεύτερη περίοδος αποτελείται από δύο στίχους του ενός και των δύο κώλων αντίστοιχα.

Ο αριθμός συλλαβών κυμαίνεται από 10 έως 13 με επικράτηση τις 12 (κ. 2, 5) ενώ οι χρόνοι πρώτοι από 13 έως 28 με καμία επικράτηση. Η αναλογία μεταξύ τους παραπέμπει στο 1:2, δηλαδή οι χρ. πρ. είναι διπλάσιοι του αρ. συλλ. σε όλα τα κώλα, εκτός από το κ. 4.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ

Το τροπάριο περιλαμβάνει έξι διαφορετικές μελωδικές γραμμές (a – f) καθώς και δύο χαρακτηριστικές θέσεις (g – h). Η μια από αυτές εμφανίζεται παραλλαγμένη ως προς την βυζαντινή σημειογραφία αλλά και ως προς το ύψος (g – g': κ. 2, 6) ενώ η άλλη μόνο με μερική παραλλαγή ως προς την βυζαντινή σημειογραφία διατηρώντας το τονικό ύψος (h – h': κ. 3, 6).

Μερικά από τα μελωδικά τόξα αποτυπώνουν την μελωδία με πυκνά ανεβοκατεβάσματα (κ. 1, 2, 5) ενώ άλλα απεικονίζουν την λιτή μελωδική κίνηση που ακολουθούν τα κώλα (κ. 3, 4).

Ο ψηλότερος φθόγγος στο τροπάριο είναι το άνω Πα' και ο χαμηλότερος το Νη. Το Πα' παρατηρείται σε δύο σημεία μέσα στο τροπάριο στο κ. 2 στην λέξη «γέγονεν» και στο κ. 4 στην λέξη «οὐρανοῖς». Στην δεύτερη περίπτωση μπορεί να πει κανείς ότι πρόκειται για μια φιλολογική μεταφορική επεξήγηση της έννοιας του ουρανού, ότι βρίσκεται ψηλά και το ύψος αυτό ενδέχεται να αποδοθεί και μέσα από την μουσική. Ο χαμηλότερος φθόγγος παρατηρείται μόνο μια φορά στο τέλος του τροπαρίου (κ.6).

⁹² Ο.π., σ. 33.

Σύγκριση των τροπαρίων

Συγκρίνοντας τα δύο τροπάρια, το ποιητικό κείμενο χωρίζεται με τον ίδιο τρόπο, με την διαφορά ότι στον Σ. Λαμπαδάριο τα δύο πρώτα κώλα του Π.Π., αποτελούν ένα. Ως αποτέλεσμα του Π.Π. να διαθέτει 7 κώλα ενώ του Σ. Λαμπαδάριου 6.

Ο αριθμός χρόνων πρώτων είναι αρκετά κοντά και στα δύο τροπάρια με εξαίρεση τα πρώτα δύο κώλα του Π.Π. και το πρώτο κώλον του Σ.Λ. αντίστοιχα, για τον λόγο που προαναφέρθηκε.

Στην πρώτη περίπτωση της μεταβολής, οι φθορές τοποθετούνται στον ίδιο στίχο και λέξη ενώ στην δεύτερη περίπτωση στο τροπάριο του Σ.Λ. η φθορά λύνεται στο τέλος της λέξης «αγιασθήτω».

Ποιητικό κείμενο ανά κώλον	Αριθμός χρόνων πρώτων		Μεταβολές	
	Πέτρος Πελοποννήσιος	Στέφανος Λαμπαδάριος	Πέτρος Πελοποννήσιος	Στέφανος Λαμπαδάριος
-- / - / - Ἰερέων μνήμη	10	26	πλ. β'	πλ. β'
- - - / - / - καὶ Βασιλέων κράτος	13			
- - / - / - - - / - - ὁ ρ εὐφροσύνη, γέγονεν ὁ τόκος σου,	26	25	μεικτή διατονική	μεικτή διατονική
- - - / - - / - - / - - καὶ ἐν αὐτῷ καυχώμενοι, λέγομεν'	21	21	πλ. β'	πλ. β'
/ - - / - - - - - / Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς,	15	13		
- - / - ᾠ ἀγιασθήτω	9	8,5	μεικτή διατονική	μεικτή διατονική
ὁ τὸ ὄνομά σου φυλάνθρωπε.	20	19,5	πλ. β'	πλ. β'

- 5.14 «Εὐαγγελίζου Ἰωσήφ, ...», Στέφανος Λαμπαδάριος, Ἦχος β΄*
- 5.14.1 Μεταγραφή στο πεντάγραμμο και στοιχεία μουσικολογικῆς ἀνάλυσης*
- 5.14.2 Πίνακας πολυπρισματικῆς ἀνάλυσης*

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ	ΔΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΜΕΤΡΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ						ΤΡΟΠΙΚΗ ΚΑΙ ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ				
	ΠΕΡΙΟΔΟΙ	ΣΤΙΧΟΙ	ΚΩΛΑ	ΠΟΙΗΤΙΚΟ ΚΕΙΜΕΝΟ	ΑΡ. ΣΥΛΛ.	ΧΡ. ΠΡ.	ΗΧΟΣ	ΚΑΤΑΛΗΞΕΙΣ		ΦΡΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΕΣ ΘΕΣΕΙΣ	ΜΕΛΩΔΙΚΑ ΤΟΞΑ
								ΜΑΡΤΥΡΙΑ Ή ΦΘΟΓΓΟΣ	ΕΙΔΟΣ		
Προτροπή προς τον Ιωσήφ, για το θάυμα της γέννησης του Χριστού.	I	A	1	--- / - --- / Εὐαγγελίζου Ἰωσήφ,	8	11		Δι	ατ.	a	
		B	2	- - / - / - - - - - / - - τῷ Δαυῖδ τὰ θαύματα τῷ Θεοπάτορι·	13	15			εντ.	b	
Εσύ, Ιωσήφ που είδες την Παρθένο να κυφορεί, τους Μάγους να προσκυνούν τον Υιό, και τους Ποιμένες να τον δοξολογούν, δώσε τη καλή μνεία.	II	Γ	3	- / - / - - - - / - - Παρθένον εἶδες κυφορήσασαν,	11	13			ατ.	c i	
			4	- / / - - - / - - μετὰ Μάγων προσεκύνησας,	9	11			ατ.	d	
		Δ	5	- / - / - - - - / - - μετὰ Ποιμένων ἐδοξολόγησας,	11	13			εντ.	e	
			6	- / - - - - / δι' Ἀγγέλου χρηματισθεῖς.	7	9			ατ.	f	
Ἄγιε Ιωσήφ, προσευχήσου στον Χριστό για να σώσει τις ψυχές μας.	III	ΣΤ	7	- / - - - / - - / Ἰκέτευε Χριστὸν τὸν Θεόν,	9	10			ατ.	g	
			8	- / - - - / - / σωθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν.	8	11			τελ.	i' h	

5.14.2 Πίνακας πολυπρισματικής ανάλυσης

5.14.3 Σχόλια

ΤΡΟΠΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ

Περί το τροπάριο

Το τροπάριο «Εὐαγγελίζου Ἰωσήφ, ...» ανήκει στον ἦχο Δεύτερο του μαλακού χρωματικού γένους με ἀπήχημα^[93]:

και διαστήματα σύμφωνα με τον υπολογισμό του συστήματος της Επιτροπής 1881-1883^[94]:

Η βάση του ἦχου είναι ο Δι. Οι δεσπόμενες φθόγγι είναι ο Δι, Ζω, Πα' καθώς όταν τριφωνεί ο Γα και όταν πλαγιάζουν οι Νη και Βου. Οι μελωδικές ἔλξεις πραγματοποιούνται στον Γα ο οποίος ἔλκεται προς τον Δι και ο Νη' προς τον Πα'. Όταν το μέλος κινείται στο κάτω πεντάχορδο τότε ο Πα ἔλκεται προς τον Βου.

Οι ατελείς καταλήξεις σημειώνονται στους φθόγγους Δι, Ζω', Νη'. Εντελής κατάληξη αποτελεί ο Βου καθώς όταν το μέλος πλαγιάζει πραγματοποιείται στον Νη. Τέλος, οι τελικές καταλήξεις πραγματοποιούνται στον Δι.

Το ισοκράτημα του ἦχου είναι στον Δι ενώ όταν πλαγιάζει στον Νη.^[95]

Καταλήξεις

Οι καταλήξεις του τροπαρίου επιτυγχάνονται στον Δι στα κ. 1, 3, 4, 6, 7, 8 και αποτελούν ατελής κατάληξη εκτός από την τελευταία (κ.8) που ορίζει την τελική κατάληξη. Στα κ. 2 και 5, πραγματοποιούνται εντελείς καταλήξεις, μιας και η μαρτυρία φέρει τον φθόγγο Βου.

Μεταβολές

Στον τροπάριο δεν παρατηρείται καμία μεταβολή.

⁹³ Ο.π., σ. 32.

⁹⁴ Αλεξάνδρου, *Εξηγήσεις και μεταγραφές της βυζαντινής μουσικής*, σ. 65.

⁹⁵ Της ίδιας, *Ιστορία και Μορφολογία της Βυζαντινής και Μεταβυζαντινής Μουσικής IV*, Τευχίδιο Β', σ. 32.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΔΟΜΙΚΗΣ – ΜΕΤΡΙΚΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ

Το τροπάριο «*Εὐαγγελίζου Ἰωσήφ...*» χωρίζεται σε τρεις περιόδους. Η πρώτη περίοδος αποτελείται από δύο στίχους του ενός κώλου. Η δεύτερη περίοδος από δύο στίχους των δύο κώλων και η τρίτη περίοδος από ένα στίχο των δύο κώλων.

Ο αριθμός συλλαβών κινείται από το 7 έως το 13 επικρατώντας τις 8 και το 11 (κ. 1, 3, 5, 8) ενώ οι χρόνοι πρώτοι από 9 έως 15 με επικράτηση τους 11 και 13 (κ. 1, 3, 4, 5, 8). Δεν διαμορφώνεται κάποια μαθηματική αναλογία μεταξύ τους λόγω του ότι ο αρ. συλλ. σε σχέση με τους χρ. πρ. είναι πολύ κοντά αριθμητικά.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ

Στο τροπάριο διαμορφώνονται οκτώ διαφορετικές μελωδικές γραμμές (a – h). Παρατηρείται μια μόνο χαρακτηριστική θέση σε όλο το τροπάριο η οποία επαναλαμβάνεται μια φορά, με ελαφρώς διαφοροποιημένη βυζαντινή σημειογραφία διατηρώντας όμοιο το τονικό ύψος (i – i': κ. 3, 8).

Όλα τα μελωδικά τόξα του τροπαρίου, και εν συνεχεία του κάθε κώλου σχηματίζονται με μια καμπύλη, η οποία βλέπει προς τα πάνω είτε προς τα κάτω.

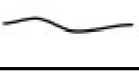

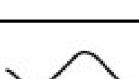
Η έκταση του τροπαρίου είναι αρκετά μικρή σε σχέση με άλλους, αφού κινείται στα πλαίσια διαστήματος 6^{ns}. Ο ψηλότερος φθόγγος είναι ο Ζω και ο χαμηλότερος ο Πα. Ο ψηλότερος φθόγγος εμφανίζεται δύο φορές στο κομμάτι στο κ. 4 και 7 στις λέξεις «προσεκύνησας» και «Χριστόν». Στην πρώτη περίπτωση σηματοδοτεί και τη πρώτη κορύφωση του τροπαρίου μιας και βρίσκεται στην μέση, τόσο σε πρώτους χρόνους, όσο και σε αριθμό κώλων. Ο χαμηλότερος φθόγγος Πα εμφανίζεται μόνο μια φορά στο κ. 6 στην λέξη «χρηματισθείς».

5.15 «Χορεύουσιν Ἄγγελοι, ...», Πέτρος Πελοποννήσιος, Ἦχος πλ. β΄

*5.15.1 Μεταγραφή στο πεντάγραμμο και στοιχεία μουσικολογικής
ανάλυσης*

5.15.2 Πίνακας πολυπρισματικής ανάλυσης

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ	ΔΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΜΕΤΡΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ						ΤΡΟΠΙΚΗ ΚΑΙ ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ				
	ΠΕΡΙΟΔΟΙ	ΣΤΙΧΟΙ	ΚΩΛΑ	ΠΟΙΗΤΙΚΟ ΚΕΙΜΕΝΟ	ΑΡ. ΣΥΛΛ.	ΧΡ. ΠΡ.	ΗΧΟΣ	ΚΑΤΑΛΗΞΕΙΣ		ΦΡΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΕΣ ΘΕΣΕΙΣ	ΜΕΛΩΔΙΚΑ ΤΟΞΑ
								ΜΑΡΤΥΡΙΑ Ή ΦΘΟΓΓΟΣ	ΕΙΔΟΣ		
Η χαρά των Άγγελων και όλου του κόσμου για την γέννηση του Κυρίου.	I	A	1	- / - - / - - / - - - - / Χορεύουσιν ἄγγελοι πάντες ἐν οὐρανῶ,	13	19	λ π ↔ Πα	Δ σ	ατ.	a j	
		B	2	- - / - - / - - καὶ ἀγάλλονται σήμερον·	8	18		π ς	εντ.	b k	
Ο ερχομός της Σωτηρίας του κόσμου.	II	Γ	3	- / - / - - / - σκικρῆ δὲ πᾶσα ἡ κτίσις,	8	17		Δ σ	ατ.	c l	
		Δ	4	- - - - / - - - - / α σ διὰ τὸν γεννηθέντα ἐν Βηθλεὲμ	10	21	Δι	ατ.	j d		
			5	- / - / - - Σωτῆρα Κύριον,	6	11	π ς	εντ.	k' e		
Η αιώνια βασιλεία του Χριστού.	III	Ε	6	- - / - / - ὅτι πᾶσα πλάνη	6	12	λ π ↔ Πα	Δι	ατ.	l f	
			7	- - / - / - - α τῶν εἰδώλων πέπαυται,	7	16	ακούσματα ἤχου δ' "Ἁγια"	Δι	ατ.	k'' g	
			8	- - - / - σ καὶ βασιλεύει	5	11	Δι →	ατ.	h		
		ΣΤ	9	- / - - - / - Χριστὸς εἰς τοὺς αἰῶνας.	7	17	λ π ↔ Πα	Πα	τελ.	k i	

5.15.2 Πίνακας πολυπρισματικής ἀνάλυσης

5.15.3 Σχόλια

ΤΡΟΠΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ

Περί το τροπάριο

Το τροπάριο «Χορεύουσιν Ἄγγελοι ...» ανήκει στον ήχο Πλάγιο του Δευτέρου του σκληρού χρωματικού γένους με απήχημα^[96]:

νε χε α νες

και διαστήματα σύμφωνα με τον υπολογισμό του συστήματος της Επιτροπής 1881-1883^[97]:

6 20 4 12 6 20 4 12

Η βάση του ήχου είναι ο Πα. Οι δεσπόζοντες φθόγγοι στην αμιγώς χρωματική είναι οι Πα, Γα, Κε, Πα' ενώ οι δεσπόζοντες φθόγγοι στην μεικτή, είναι ο Δι και ο Ζω'. Οι μελωδικές έλξεις κατά την χρωματική, σημειώνονται όταν το μέλος τετραφωνεί καθώς ο Δι έλκεται προς το Κε, και όταν στρέφεται γύρω από την βάση ο Νη έλκεται προς τον Πα.

Οι ατελείς καταλήξεις είναι στον Γα, Κε, Πα', καθώς οι εντελείς και οι τελικές καταλήξεις στον Πα στην αμιγώς χρωματική. Ενώ στην μεικτή πραγματοποιείται στον Δι.

Το ισοκράτημα του ήχου είναι στον Πα, ενώ όταν μεταφέρεται στο δ' ήχο είναι στον Δι.^[98]

Καταλήξεις

Οι καταλήξεις του τροπαρίου πραγματοποιούνται στο φθόγγο Δι στα κ. 1, 3, 4, 6, 7, 8 και σημειώνονται ως ατελείς καταλήξεις. Συγκεκριμένα το κ. 8 καταλήγει σε πεταστή με κλάσμα οπότε η κατάληξη είναι προωθούσα. Η προωθούσα κατάληξη σημειώνεται με ένα βέλος υποδεικνύοντας την συνέχεια του μέλους. Πραγματοποιείται για σκοπούς μη διακοπής του μέλους αλλά και για την καλύτερη εξυπηρέτηση νοήματος του ποιητικού κειμένου. Στον φθόγγο Πα στα κ. 2, 5 οι καταλήξεις αποτελούν εντελείς. Το κ. 9 σημειώνεται ως τελική κατάληξη με μαρτυρία τον φθόγγο Πα.

⁹⁶ Ο.π., σ. 33.

⁹⁷ Αλεξάνδρου, *Εξηγήσεις και μεταγραφές της βυζαντινής μουσικής*, σ. 66.

⁹⁸ Της ίδιας, *Ιστορία και Μορφολογία της Βυζαντινής και Μεταβυζαντινής Μουσικής IV*, Τευχίδιο Β', σ. 33.

Μεταβολές

Το τροπάριο βασίζεται στην αμιγώς χρωματική κλίμακα. Ωστόσο, στο κ. 4 παρατηρείται η μεταβολή της κλίμακας με την δέση της φθοράς στο Δι. Μεταβάλλεται στην μεικτή χρωματοδιατονική κλίμακα έως λίγο, πριν το τέλος του ίδιου κώλου στο οποίο παρατηρείται και η λύση της φθοράς στο Δι. Η ίδια μεταβολή διαμορφώνεται και στην αρχή του κ. 7 έως το τέλος του κ. 8 με την διαφορά ότι οι φθόγγοι του κ. 7, παραπέμπουν σε ακούσματα διατονικής του ήχου δ' της Παπαδικής, έχοντας ως βάση τον φθόγγο Δι..^[99] Οι προαναφερόμενες μεταβολές ονομάζονται μεταβολές κατά γένος. Παρακάτω αναπαρίστανται τα διαστήματα για το άνω εξάχορδο της κλίμακας^[100]:

	12	10	8	12	10
α Δ α	ό κ η	ζ ζ' λ	έ ν' η	π' η	ε' λ

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΔΟΜΙΚΗΣ – ΜΕΤΡΙΚΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ

Το τροπάριο «Χορεύουσιν Ἄγγελοι...» χωρίζεται σε τρεις περιόδους. Η πρώτη περίοδος αποτελείται από δύο στίχους του ενός κώλον. Η δεύτερη περίοδος από δύο στίχους στους οποίους ο πρώτος στίχος περιλαμβάνει ένα κώλον ενώ ο δεύτερος στίχος δύο κώλα. Η τρίτη περίοδος αποτελείται από δύο στίχους των τριών και του ενός κώλου αντίστοιχα.

Ο αριθμός συλλαβών κυμαίνεται από 5 έως 13 με επικράτηση τις 6, 7, 8 (κ. 2, 3, 5, 6, 7, 9), ενώ οι πρώτοι χρόνοι από 11 έως 21 με επικράτηση τους 11 και 17 (κ. 3, 5, 8, 9). Σε μερικά κώλα παρατηρείται η αναλογία μεταξύ του αρ. συλλ. και των χρ. πρ. με την αντιστοιχία οι χρ. πρ. να είναι κοντά στον διπλάσιο αριθμό του αρ. συλλ. (κ. 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8).

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ

Στο τροπάριο εμφανίζονται εννέα διαφορετικές μελωδικές γραμμές (a – i) και τρεις χαρακτηριστικές θέσεις (j – l). Κάποιες από αυτές, εμφανίζονται αυτούσιες (j – j: κ. 1, 4 / k – k: κ. 2, 9 / l – l: κ. 3, 6). Ωστόσο, η μια από αυτές εμφανίζεται επαναλαμβανόμενη παραλλαγμένη τόσο τονικά, όσο και ρυθμικά, αφού η βυζαντινή σημειογραφία αλλάζει σε μερικά σημεία της φράσης (k – k' – k': κ. 2, 5, 7). Σχεδόν όλα τα τόξα, σχηματικά δεν αποτυπώνουν μεγάλα πηδήματα στην μελωδία.

Ο ψηλότερος φθόγγος είναι ο Νη' και ο χαμηλότερος ο Πα. Η έκταση του τροπαρίου αποτελεί μια οκτάβα και μια νότα. Η πρώτη εμφάνιση του ψηλότερου φθόγγου Νη', εντοπίζεται στο κ. 4 δια σπάζοντας το τροπάριο στην μέση λαμβάνοντας υπόψη τους χρ. πρ. αλλά και τα κώλα, καθώς πραγματοποιείται στην λέξη «γεννηθέντα». Η δεύτερη και τρίτη εμφάνιση του ψηλότερου φθόγγου Νη' είναι στα κ. 7 και 8 στις λέξεις «πέπαυται» και «βασιλεύει» αντίστοιχα. Ο χαμηλότερος φθόγγος Πα, εμφανίζεται περισσότερες φορές μιας και είναι και η βάση του τροπαρίου.

⁹⁹ Ο.π., σ. 40.

¹⁰⁰ Ο.π., σ. 33.

- 5.16 «Αἷμα καὶ πῶρ...», Πέτρος Πελλοποννήσιος, Ἦχος πλ. δ'
- 5.16.1 Μεταγραφή στο πεντάγραμμο και στοιχεία μουσικολογικής
ανάλυσης
- 5.16.2 Πίνακας πολυπρισματικής ανάλυσης

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ	ΔΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΜΕΤΡΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ						ΤΡΟΠΙΚΗ ΚΑΙ ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ				
	ΠΕΡΙΟΔΟΙ	ΣΤΙΧΟΙ	ΚΩΛΑ	ΠΟΙΗΤΙΚΟ ΚΕΙΜΕΝΟ	ΑΡ. ΣΥΛΛ.	ΧΡ. ΠΡ.	ΗΧΟΣ	ΚΑΤΑΛΛΗΞΕΙΣ		ΦΡΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΕΣ ΘΕΣΕΙΣ	ΜΕΛΩΔΙΚΑ ΤΟΞΑ
								ΜΑΡΤΥΡΙΑ Ή ΦΘΟΓΓΟΣ	ΕΙΔΟΣ		
Αίμα, φωτιά και καπνός· τα τέρατα της γης, τα οποία προφήτευσε ο Ιωήλ.	I	A	1	/ - - / Αἷμα καὶ πῦρ,	4	10	λ π δλ Νη	Δι	ατ.	a n	
			2	- - / - - / καὶ ἀτμίδα Καπνοῦ,	6	12		Δ δλ	ατ.	b	
		B	3	/ - - / τέρατα γῆς,	4	10		Δ δλ	ατ.	n' c	
			4	- - / - - / ἃ προεῖδεν Ἰωήλ,	7	18		ν δλ	εντ.	d o,p	
Αἷμα για τη Σάρκωση, φωτιά για τη θεότητα, καπνός για το Άγιο Πνεύμα, που επεσκίασε την Παρθένο κι ευωδίασε τον κόσμο.	II	Γ	5	/ - - / - - αἷμα τὴν Σάρκωσιν·	6	12		Δι	ατ.	e q	
			6	- - - / - - πῦρ τὴν Θεότητα·	6	16		Δ δλ	ατ.	f p'	
			7	- / - - - / ἀτμίδα δὲ καπνοῦ,	6	12		Νη'	ατ.	g r	
		Δ	8	- / - - / - - τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον,	7	14		ε λ	ατ.	h r'	
			9	- - - / - - / - τὸ ἐπελθὸν τῇ Παρθένω,	8	13		ε λ	ατ.	i	
		E	10	- / - - - / - καὶ κόσμον εὐωδιάσαν.	8	19		ν δλ	εντ.	p, q'' j	
Δοξασμένος να εἶσαι Κύριε για το μυστήριον της ενανθρωπήσεως.	III	ΣΤ	11	/ - - - / - - Μέγα τὸ μυστήριον,	7	14		Δ δλ	ατ.	q' k	
			12	- - - - - / - - τῆς σῆς ἐνανθρωπήσεως,	8	19		Δ δλ	ατ.	p' l	
		Z	13	/ - - / - - Κύριε δόξα σοι.	6	19		Νη	τελ.	o', p m	

5.16.2 Πίνακας πολυπρισματικής ανάλυσης

5.16.3 Σχόλια

ΤΡΟΠΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ

Περί το τροπάριο

Το τροπάριο «Αἷμα καὶ πῶρ, ...» ανήκει στον ἦχο Πλάγιο του Τετάρτου του μαλακού διατονικού γένους, εκ του Νη με ἀπήχημα^[101]:

The image shows a musical staff with a treble clef and a key signature of one sharp (F#). The notes are Ne, a, gi, e. Above the notes are vocal ornaments: a red 'v' and 'α' above 'Ne', a red 'σ' above 'α', a red 'γ' above 'gi', a red 'ε' above 'ε', and a red 'v' and 'α' above 'ε'. There are also some double lines above the notes, possibly indicating breath marks or specific ornaments.

και διαστήματα:

The diagram shows a sequence of intervals: 12, 10, 8, 12, 12, 10, 8. Below these are the corresponding notes: α, π, ε, γ, Δ, χ, ζ, ν. The notes are grouped into three pairs: (α, π), (ε, γ), and (Δ, χ), and (ζ, ν). Below the diagram is a musical staff with a treble clef and a key signature of one sharp (F#). The notes are α, π, ε, γ, Δ, χ, ζ, ν.

Η βάση του ἦχου είναι ο Νη. Οι δεσπίζοντες φθόγγοι είναι ο Νη, Βου, Δι, Νη'. Οι μελωδικές ἔλξεις σημειώνονται κατά την ανιούσα κίνηση ο Ζω προς τον Νη, ο Πα προς τον Βου, ο Γα προς τον Δι και ο ἄνω Ζω' προς τον ἄνω Νη'. Κατά την κατιούσα κίνηση ο Κε ἔλκεται προς τον ἄνω Ζω', ἔτσι το ἄνω τετράχορδο διαμορφώνεται σκληρό.

Οι ατελείς καταλήξεις του ἦχου πραγματοποιούνται στον Βου, Δι, Νη'. Οι εντελείς καταλήξεις στους φθόγγους Νη, Δι, Νη' καθώς η τελική κατάληξη στον φθόγγο Νη, καθώς στο Βου όταν ο ἦχος πλ. δ' διφωνεί.

Το ισοκράτημα πραγματοποιείται στον Νη. Όταν ὁμως το μέλος μεταβάλλεται στον Δ' ἦχο τότε πραγματοποιείται στο Δι, ἐνῶ ὅταν τριφωνεί, στον φθόγγο Γα.^[102]

Καταλήξεις

Οι καταλήξεις του τροπαρίου πραγματοποιούνται στον φθόγγο Δι στα κ. 1, 2, 3, 5, 6, 11, 12 και σημειώνεται ὡς ατελείς καταλήξεις. Οι καταλήξεις στον φθόγγο Βου στα κ. 8, 9 αποτελοῦν ατελείς καταλήξεις, καθώς ἐπίσης και στον φθόγγο ἄνω Νη' στο κ. 7. Στον κ. 4 και 10 με φθόγγο Νη, οι καταλήξεις είναι εντελείς. Στο τελευταίο κ. 13 στον φθόγγο Νη, η κατάληξη ονομάζεται τελική και ὀρίζει το τέλος του τροπαρίου.

¹⁰¹ Αλεξάνδρου, Ιστορία και Μορφολογία της Βυζαντινῆς και Μεταβυζαντινῆς Μουσικῆς IV, Τευχίδιο Β', σ. 43

¹⁰² Ο.π., σ. 43.

Μεταβολές

Δεν πραγματοποιείται κάποια μεταβολή.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΔΟΜΙΚΗΣ – ΜΕΤΡΙΚΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ

Το τροπάριο «Αἶμα καὶ πῶρ...» χωρίζεται σε τρεις περιόδους. Η πρώτη περίοδος αποτελείται από δύο στίχους των δύο κώλων. Η δεύτερη περίοδος αποτελείται από τρεις στίχους. Ο ένας στίχος έχει τρία κώλα, ο δεύτερος δύο κώλα και ο τρίτος ένα κώλον. Η τρίτη περίοδος αποτελείται από δύο στίχους των δύο κώλων και του ενός, αντίστοιχα.

Ο αριθμός συλλαβών κυμαίνεται από 4 έως 8 με επικράτηση τις 6 και 8 (κ. 2, 5, 6, 7, 9, 10, 12) ενώ οι χρόνοι πρώτοι κυμαίνονται από 10 έως 19 με επικράτηση τους 12 και 19 (κ. 2, 5, 7, 10, 12, 13). Η αναλογία μεταξύ τους είναι 1:2. Σε κάποιες περιπτώσεις με ακρίβεια (κ. 2, 5, 7, 8, 11) και άλλες με μερική απόκλιση (κ. 1, 3, 4, 10, 12).

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ

Το τροπάριο διαθέτει δεκατρείς διαφορετικές μελωδικές γραμμές (a – m) καθώς και πέντε χαρακτηριστικές θέσεις (n – r). Οι θέσεις αυτές επαναλαμβάνονται αυτούσιες ως προς το τονικό ύψος και ελαφρώς παραλλαγμένες ως προς την βυζαντινή σημειογραφία (n – n': κ. 1, 3 / ο – ο': κ. 4, 13 / r – r': κ. 7, 8). Οι υπόλοιπες χαρακτηριστικές θέσεις εμφανίζονται παραλλαγμένες ως προς τη βυζαντινή σημειογραφία και το τονικό ύψος (p – p': κ. 4, 6, 10, 12, 13 / q – q' – q'': κ. 5, 10, 11).

Τα μελωδικά τόξα είναι διαφορετικά σε κάθε κώλον. Ωστόσο, ένα απ' αυτά φαίνεται να επαναλαμβάνεται με αλλαγές (κ. 4, 5, 6, 8, 11).

Η έκταση του κομματιού είναι από τον Νη, έως τον άνω Νη'. Ο χαμηλότερος φθόγγος παρατηρείται στα κ. 4, 10, 13, ενώ ο ψηλότερος φθόγγος περισσότερες φορές όπως στα κ. 5, 6, 7, 11, 12.

- 5.17 «Αἷμα καὶ πῦρ...», Στέφανος Λαμπαδάριος, Ἦχος πλ. δ΄*
- 5.17.1 Μεταγραφή στο πεντάγραμμο και στοιχεία μουσικολογικής
ανάλυσης*
- 5.17.2 Πίνακας πολυπρισματικής ανάλυσης*

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ	ΔΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΜΕΤΡΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ						ΤΡΟΠΙΚΗ ΚΑΙ ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ				
	ΠΕΡΙΟΔΟΙ	ΣΤΙΧΟΙ	ΚΩΛΑ	ΠΟΙΗΤΙΚΟ ΚΕΙΜΕΝΟ	ΑΡ. ΣΥΛΛ.	ΧΡ. ΠΡ.	ΗΧΟΣ	ΚΑΤΑΛΛΗΞΕΙΣ		ΦΡΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΕΣ ΘΕΣΕΙΣ	ΜΕΛΩΔΙΚΑ ΤΟΞΑ
								ΜΑΡΤΥΡΙΑ Ή ΦΘΟΓΓΟΣ	ΕΙΔΟΣ		
Αίμα, φωτιά και καπνός· τα τέρατα της γης, τα οποία προφήτευσε ο Ιωήλ.	I	A	1	/ - - / Αἷμα καὶ πῦρ,	4	11	λ π δλ Νη	Πα	ατ.	a	
			2	- - / - - / καὶ ἀτμίδα Καπνοῦ,	6	17		Δ δλ	ατ.	b	
		B	3	/ - - / τέρατα γῆς,	4	16		ν δλ	εντ.	c	
			4	- - / - - / -ο- ρ ἃ προεῖδεν Ἰωήλ,	7	22		ν δλ	εντ.	d	
Αίμα για τη Σάρκωση, φωτιά για τη θεότητα, καπνός για το Άγιο Πνεύμα, που επεσκίασε την Παρθένο κι ευωδίασε τον κόσμο.	II	Γ	5	/ - - / - - -ο- ρ αἷμα τὴν Σάρκωσιν·	6	13	β' μαλακό χρωματικό	Βου	ατ.	e	
			6	- - - / - - ρ πῦρ τὴν Θεότητα·	6	29,5		ν δλ	εντ.	f	
			7	- / - - - / ἀτμίδα δὲ καπνοῦ,	6	15,5		ν' η	ατ.	g o	
		Δ	8	- / - - / - - τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον,	7	16	ε λ	ατ.	o h		
			9	- - - / - - / - τὸ ἐπελθὸν τῇ Παρθένω,	8	11,5	ε λ	ατ.	i		
			E	10	- / - - - / - καὶ κόσμον εὐωδιάσαν.	8	18,5	ν δλ	εντ.	j p	
Δοξασμένος να είσαι Κύριε για το μυστήριο της ενανθρωπήσεως.	III	ΣΤ	11	/ - Μέγα	2	12	λ π δλ Νη	ν' η	ατ.	k	
			12	- - / - - τὸ μυστήριον,	5	10		Δ δλ	ατ.	l	
			13	- - - - / - - τῆς σῆς ἐνανθρωπήσεως,	8	17		Δ δλ	ατ.	p' m	
		Z	14	/ - - / - - Κύριε δόξα σοι.	6	19		ν δλ	τελ.	p n	

5.17.2 Πίνακας πολυπρισματικής ανάλυσης

5.17.3 Σχόλια

ΤΡΟΠΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ

Περί το τροπάριο

Το τροπάριο «Αἷμα καὶ πῦρ, ...» ανήκει στον ἦχο Πλάγιο του Τετάρτου του μαλακού διατονικού γένους, εκ του Νη με απήχημα^[103]:

Νε α γι ε

The image shows the Greek phrase "Νε α γι ε" with diatonic accidentals above each letter: a sharp (♯) above Ν, a natural (♮) above ε, and a sharp (♯) above ε. A red 'ν' is written above the first and last letters. Below the text is a musical staff in treble clef with a key signature of one sharp (F#) and a common time signature (C). The notes are: Ν (D4), ε (E4), γι (F#4), ε (E4).

και διαστήματα:

Interval diagram showing fret numbers and Greek letters: 12, 10, 8, 12, 12, 10, 8. Letters below: ν δι, π η, ε λ, ρ η, Δ α, ζ η, ζ η, ν η.

The diagram shows a sequence of fret numbers: 12, 10, 8, 12, 12, 10, 8. Below these are Greek letters: ν δι, π η, ε λ, ρ η, Δ α, ζ η, ζ η, ν η. Brackets group the fret numbers into three pairs: (12, 10), (8, 12), and (12, 10, 8). Below the diagram is a musical staff in treble clef with a key signature of one sharp (F#) and a common time signature (C). The notes are: Ν (D4), ε (E4), γι (F#4), ε (E4).

Η βάση του ἦχου είναι ο Νη. Οι δεσπίζοντες φθόγγοι είναι ο Νη, Βου, Δι, Νη'. Οι μελωδικές ἔλξεις σημειώνονται κατά την ανιούσα κίνηση, ο Ζω προς τον Νη, ο Πα προς τον Βου, ο Γα προς τον Δι και ο άνω Ζω' προς τον άνω Νη'. Κατά την κατιούσα κίνηση ο Κε ἔλκεται προς τον άνω Ζω', ἔτσι το άνω τετράχορδο διαμορφώνεται σκληρό.

Οι ατελείς καταλήξεις του ἦχου πραγματοποιούνται στον Βου, Δι, Νη'. Οι εντελείς καταλήξεις στους φθόγγους Νη, Δι, Νη' καθώς η τελική κατάληξη στον φθόγγο Νη, καθώς στον Βου όταν ο ἦχος πλ. δ' διφωνεί.

Το ισοκράτημα πραγματοποιείται στον Νη. Όταν όμως το μέλος μεταβάλλεται στο Δ' ἦχο τότε πραγματοποιείται στον Δι, ενώ όταν τριφωνεί, στον φθόγγο Γα.^[104]

Καταλήξεις

Μια από τις καταλήξεις του τροπαρίου πραγματοποιείται στον φθόγγο Πα στον κ. 1 και σημειώνεται ως ατελής κατάληξη. Οι καταλήξεις στον φθόγγο Δι στα κ. 2, 12, 13 αποτελούν ατελείς καταλήξεις καθώς επίσης και στον φθόγγο άνω Νη' στα κ. 7, 11. Στα κ. 3, 4, 6, 10, στον φθόγγο Νη οι καταλήξεις είναι εντελείς. Ατελείς καταλήξεις παρατηρούνται και στα κ. 5, 8, 9 και αυτό αιτιολογείται από τον φθόγγο Βου που βρίσκεται στην μαρτυρία. Στο τελευταίο κ. 14, η κατάληξη είναι τελική και ορίζει το τέλος του τροπαρίου.

¹⁰³ Ο.π., σ. 43.

¹⁰⁴ Ο.π., σ. 43.

Μεταβολές

Το τροπάριο βασίζεται στον ήχο Πλάγιο του Τετάρτου του μαλακού διατονικού γένους. Κατά το κ. 4 εμφανίζεται φθορά του Δευτέρου ήχου, στον φθόγγο Δισηματοδοτώντας και την δέση η οποία λύνεται μερικούς χρόνους μετά. Το ίδιο φαινόμενο επαναλαμβάνεται στον πρώτο χρόνο του κ. 5 έως τον πρώτο χρόνο του κ. 6 με την φθορά δέσης και λύσης αντίστοιχα. Η μεταβολή αυτή μεταβάλλεται κατά γένος αλλά και κατά ήχο. Από τον τέταρτο ήχο μαλακό διατονικό μεταβάλλεται στον δεύτερο μαλακό χρωματικό. Παρακάτω αναπαριστάται ο ήχος και τα διαστήματα στον οποίο μεταβάλλεται^[105]:

The diagram shows a sequence of notes with intervals indicated above them. The intervals are 8, 14, 8, 12, 8, 14, 8, 12. Below the intervals are the notes: ψ_2 , π_2 , ξ_2 , ρ_2 , Δ_2 , χ_2 , ζ_2 , ν_2 , ξ_2 . A bracket groups the first five notes, and another bracket groups the last five notes. Below this is a treble clef staff with the notes ψ_2 , π_2 , ξ_2 , ρ_2 , Δ_2 , χ_2 , ζ_2 , ν_2 , ξ_2 written as whole notes.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΔΟΜΙΚΗΣ – ΜΕΤΡΙΚΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ

Το τροπάριο «Αἶμα καὶ πῦρ...» χωρίζεται σε τρεις περιόδους. Η πρώτη περίοδος αποτελείται από δύο στίχους των δύο κώλων. Η δεύτερη περίοδος αποτελείται από τρεις στίχους. Ο πρώτος στίχος έχει τρία κώλα, ο δεύτερος δύο κώλα και ο τρίτος ένα κώλον. Η τρίτη περίοδος αποτελείται από δύο στίχους στους οποίους ο πρώτος έχει τρία κώλα και ο τελευταίος ένα κώλον.

Ο αριθμός συλλαβών κυμαίνεται από 2 έως 8 με επικράτηση τις 6 και 8 (κ. 2, 5, 6, 7, 9, 10, 13, 14) ενώ οι χρόνοι πρώτοι κυμαίνονται από 10 έως 29,5 με επικράτηση τους 16 και 17 (κ. 2, 3, 8, 13). Η αναλογία μεταξύ τους διαφέρει. Σε κάποιες περιπτώσεις είναι 1:2 (κ. 5, 8, 12, 13) σε κάποιες άλλες 1:3 (κ. 1, 2, 4), 1:4 (κ. 3), 1:5 (κ. 6), 1:6 (κ. 11).

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ

Το τροπάριο διαθέτει δεκατέσσερις διαφορετικές μελωδικές γραμμές (a – n) καθώς και δύο χαρακτηριστικές θέσεις (ο – p). Οι θέσεις αυτές επαναλαμβάνονται αυτούσιες (ο – ο: κ. 7, 8 / p – p: κ. 10, 14) αλλά και παραλλαγμένες τόσο σε τονικό ύψος όσο και σε βυζαντινή σημειογραφία (p – p': κ. 13, 14).

Τα μελωδικά τόξα ποικίλλουν. Ωστόσο, φαίνεται να επαναλαμβάνεται ένα συγκεκριμένο μελωδικό τόξο, άλλες φορές όμοιο και άλλες, ελαφρώς διαφορετικό, φαινόμενο που βασίζεται στην έκταση φωνών που διαπράττεται κάθε φορά σε κάθε κώλον (κ. 5, 6, 8, 10, 14). Στο κ. 12 το μελωδικό τόξο αναπαριστά το χαμηλότερο σημείο που φτάνει το τροπάριο.

Η έκταση του κομματιού είναι από τον Δι, κάτω από το μεσαίο Νη, έως τον άνω Πα'. Ο χαμηλότερος φθόγγος παρατηρείται μια φορά στο κ. 12 στην λέξη «μυστήριον» ενώ ο ψηλότερος φθόγγος περισσότερες φορές, όπως στο κ. 3 στην λέξη «τέρατα», και στο κ. 7 στην λέξη «καπνού». Στην περίπτωση αυτή πραγματοποιείται η κορύφωση του τροπαρίου, αφού διαχωρίζεται σε δύο ίσα μέρη τόσο σε αριθμό κώλων όσο και σε χρ. πρ. (7/14, 120/228 χρ. πρ.). Επίσης, στο κ. 11 στην λέξη «μέγα» τονίζει την έννοια του όρου αυτού: μέγα – μεγαλείο – τεράστιο.

¹⁰⁵ Ο.π., σ. 32.

Σύγκριση των τροπαρίων

Ως προς το ποιητικό κείμενο η μόνη διαφορά ανάμεσα στα δύο τροπάρια είναι ότι στο κ. 11 βάση του Π.Π., το κώλον στο τροπάριο του Σ. Λαμπαδάριου, χωρίζεται σε δύο ξεχωριστά κώλα (Μέγα / το μυστήριο). Γι' αυτό τον λόγο στο τροπάριο του Π.Π. υπάρχουν 13 κώλα στο σύνολο, ενώ στον Σ. Λαμπαδάριο, 14.

Οι χρόνοι πρώτοι διαφέρουν σχεδόν σε όλα τα κώλα, εκτός από το τελευταίο που φέρουν μαζί 19 χρ. πρ.. Οι διαφορές των χρ. πρ. μεταξύ τους άλλοτε είναι μεγάλες και άλλοτε μικρότερες.

Στο τροπάριο του Π.Π. δεν παρουσιάζεται καμία μεταβολή, παραμένει στον ήχο πλ. δ' μέχρι το τέλος. Σε αντίθεση, στο τροπάριο του Σ. Λαμπαδάριου στο κ. 4, μεταβάλλεται σε άλλο γένος για μερικούς χρόνους και έπειτα λύνεται. Επιπρόσθετα στο κ. 5 πραγματοποιείται η ίδια μεταβολή καθώς στο κ. 6 επιστρέφει στον αρχικό γένος. Όλα τα παραπάνω που αναφέρθηκαν, προβάλλονται στον παρακάτω συγκριτικό πίνακα:

Ποιητικό κείμενο ανά κώλον	Αριθμός χρόνων πρώτων		Μεταβολές	
	Πέτρος Πελοποννήσιος	Στέφανος Λαμπαδάριος	Πέτρος Πελοποννήσιος	Στέφανος Λαμπαδάριος
/ - - / Αἷμα καὶ πῦρ,	10	11	πλ. δ' μαλακός διατονικός	πλ. δ' μαλακός διατονικός
- - / - - / καὶ ἀτμίδα Καπνοῦ,	12	17		
/ - - / τέρατα γῆς,	10	16		
- - / - - / ἃ προεῖδεν Ἰωήλ,	18	22		β' μαλακό χρωματικό
/ - - / - - αἷμα τὴν Σάρκωσιν'	12	13		
- - - / - - πῦρ τὴν Θεότητα'	16	29,5		
- / - - - / ἀτμίδα δὲ καπνοῦ,	12	15,5		
- / - - / - - τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον,	14	16		πλ. δ' μαλακός διατονικός
- - - / - - / - τὸ ἐπελθὸν τῇ Παρθένω,	13	11,5		
- / - - - / - καὶ κόσμον εὐωδιάσαν.	19	18,5		
/ - - - / - - Μέγα τὸ μυστήριον,	14	12 10		
- - - - - / - - τῆς σῆς ἐνανθρωπήσεως,	19	17		
/ - - / - - Κύριε δόξα σοι.	19	19		

Μέρος Γ΄

6. Παλαιογραφική μελέτη

6.1 Προλεγόμενα

Επισήμανση

Η μεταγραφή σε πεντάγραμμο της παλαιογραφική μελέτης βρίσκεται στο τέλος του Τόμου Β΄ με τις υπόλοιπες μεταγραφές.

Το τρίτο μέρος της διπλωματικής εργασίας ασχολείται με την παλαιογραφική συγκριτική μελέτη. Το τροπάριο που επιλέχθηκε για την συγκριτική μελέτη είναι το Δοξαστικό «*Αἶμα καὶ πῦρ...*» του Πέτρου Πελοποννήσιου σε νεοβυζαντινή γραφή, σε αντιπαραβολή με το ίδιο δοξαστικό, σε σημειογραφία της Παλαιάς Μεθόδου (μεσοβυζαντινή γραφή). Το χειρόγραφο αυτό γράφτηκε περί το 1775-1800, και μεταγράφηκε από τον αντιγραφέα Ιωαννίκιο Ιερομόναχο τον Βατοπεδινό της Χίου, ενώ αποτελεί χφο της Ιεράς Μονής Βατοπεδίου, 1254.

Το είδος μεταγραφής που ακολουθήθηκε, είναι ο μεταγραμματισμός. Ο μεταγραμματισμός (trans notation) στηρίζεται στην απόδοση συμβόλων της μεσοβυζαντινής σημειογραφίας, σε ένα άλλο γραφικό σύστημα. Τα είδη μεταγραμματισμού που υπάρχουν, είναι ο πενταγραμμικός και ο αλφαβητικός. Στην παρούσα περίπτωση χρησιμοποιείται ο πενταγραμμικός, ο οποίος δεν λαμβάνει υπόψη τον ρυθμό, τους χαρακτήρες ποιότητας και άλλα χαρακτηριστικά της προφορικής παράδοσης. Το κυριότερο στοιχείο που προβάλλεται στο σύστημα αυτό είναι το ύψος. Με πιο απλά λόγια ο όρος του μεταγραμματισμού λειτουργεί ως «το πέρασμα από μια αλφάβητο στην άλλη».^[106]

Συγκεκριμένα τα έμφωνα σύμβολα και το ίσον της μεσοβυζαντινής σημειογραφίας μεταφέρονται στο πεντάγραμμο, ακολουθώντας βασικούς κανόνες:

- Οι νότες σχηματίζονται μόνο από την κεφαλή, χωρίς μπαστούνια.
- Οι μεγάλες αργίες οι οποίες είναι η διπλή, οι δύο συνεχόμενοι απόστροφους και το κράτημα, προβάλλονται με άσπρη νότα χωρίς μπαστούνι. Εικονικά μοιάζουν με το «ολόκληρο», ρυθμική αξία της ευρωπαϊκής μουσικής. Το ίδιο ισχύει και για τα σύνθετα σύμβολα του κρατήματος τα οποία είναι το κρατημοϋπόρροον, το κρατημοκαταβατοανάσταμα, και το αργοσύνθετον.
- Το κλάσμα (τζάκισμα) μεταγραμματίζεται με μια οριζόντια γραμμή πάνω από την μαύρη νότα.
- Η απόστροφος πριν από το ελαφρόν, σημειώνεται ως περαστική νότα μέσα σε παρένθεση και κυρίως σχηματίζεται με ένα όγδοο.
- «Η υπορροή, η οποία υποτάσσεται στο πιάσμα δημιουργώντας το σείσμα, μεταγραμματίζεται συμβατικά με δύο δέκατα έκτα μικρού σχήματος».
- Το «ισάκι» τοποθετείται συνήθως όταν στο ποιητικό κείμενο παρατηρούνται δύο ή τρία σύμφωνα πριν από το έμφωνο σύμβολο. Το ισάκι ή η απόστροφος ακολουθούνται από ισάκι ή κανονικού μεγέθους ίσο. Τα σημεία αυτά σημειώνονται με αποτζιατούρες ογδών με μια πλάγια γραμμή στο μπαστούνι.^[107]

¹⁰⁶ Αλεξάνδρου, *Παλαιογραφία Βυζαντινής Μουσικής...* σ. 337.

¹⁰⁷ *Ο.π.*, σ. 340-341.

Κατά την διαδικασία της αντιπαραβολής μεταξύ της μεταγραφής του τροπαρίου της Νέας Μεθόδου (νεοβυζαντινής σημειογραφίας) και του μεταγραμματισμού της Παλαιάς Μεθόδου (μεσοβυζαντινής σημειογραφίας), πολλές φορές η βάση των ήχων μεταξύ των κομματιών, δεν ταυτίζονται. Ωστόσο, για την αντιμετώπιση και διευκόλυνση της μελέτης αυτής, χρησιμοποιείται το κλειδί του φα, του ντο και του σολ στις διάφορες θέσεις που ενδέχεται να υπάρχουν θεωρητικά, για να διαμορφώσουν ένα εικονικό, όμοιο αποτέλεσμα σε ύψη φωνών.^[108]

Το δοξαστικό της μεσοβυζαντινής σημειογραφίας βρίσκεται στον πλ. δ' ήχο και έχει ως θεωρητική βάση τον φθόγγο Δι. Το δοξαστικό της νεοβυζαντινής σημειογραφίας βρίσκεται επίσης στον πλ. δ' ήχο έχοντας όμως ως θεωρητική βάση τον φθόγγο Νη. Γι' αυτό τον λόγο χρησιμοποιήθηκε το κλειδί του φα της τρίτης γραμμής για τον μεταγραμματισμό, ενώ στην μεταγραφή της νεοβυζαντινής, το κλειδί του σολ. Με αυτό τον τρόπο επιτυγχάνονται όσα προαναφέρθηκαν.^[109]

---

¹⁰⁸ Ο.π., σ. 342.

¹⁰⁹ Ο.π., σ. 343.

Μέρος Δ΄

7. Γενικά Συμπεράσματα

Προλεγόμενα

Στο τελευταίο μέρος της εργασίας γίνεται μια αναφορά ως προς τα γενικά συμπεράσματα που προκύπτουν λαμβάνοντας υπόψη όλα τα μέρη της.

Μέρος Α΄

Μέσα από τον βίο της Παναγίας γνωρίζει κανείς την θρησκεία, την θέληση για πίστη, και την αγνότητα που είχε ως άνθρωπος. Μαθαίνοντας για τα όσα πέρασε επιβεβαιώνεται η ύπαρξή της τόσο ως άνθρωπος αλλά και ως πνεύμα. Η ιστορία της προσφέρει δύναμη και κουράγιο στον άνθρωπο.

Μέρος Β΄

Σε όλα τα τροπάρια το ποιητικό κείμενο έχει κοινή θεματολογία. Αναφέρεται στο θαύμα που βίωσε η Παναγία, στην γέννηση του Υιού του Θεού, και στην σωτηρία καθώς και στην αιωνιότητα που θα επέλθει στις ψυχές της ανθρωπότητας.

Τα περισσότερα τροπάρια τα οποία επιλέχθηκαν για μεταγραφή και ανάλυση βασίζονται στο πλ. β΄ («Δόξα ἐν ὑψίστοις...», «Σήμερον ἡ ἀόρατος φύσις...», «Μνήμην ἐπιτελοῦμεν...», «Ἱερέων μνήμη...», «Χορεύουσιν Ἄγγελοι...»). Πρόκειται για ένα ήχο που εκφράζει πόνο που βίωσαν οι μάρτυρες. Το φαινόμενο αυτό έρχεται να προ οικονομήσει. Ενώ η γέννηση του Χριστού είναι ένα γεγονός χαρμόσυνο, ο ήχος στον οποίο βασίζονται τα τροπάρια προετοιμάζει τα πάθη, την σταύρωση και όλα τα μαρτύρια που πρόκειται να βιώσει ο Χριστός. Ακόμα μια παρατήρηση που αξίζει να αναφερθεί καθώς αιτιολογεί το γεγονός αυτό, είναι η τοποθέτηση του βρέφους σε ξύλινη κατασκευή που φαίνεται σε όλες τις ορθόδοξες χριστιανικές εικόνες που αναπαριστούν την γέννηση του. Η ξύλινη κατασκευή αυτή θυμίζει το φέρετρο που τοποθετείται η σωρός του ανθρώπου όταν φεύγει από την ζωή. Τα συμπεράσματα που προκύπτουν είναι ότι ο Χριστός ήρθε ως άνθρωπος στην Γη για να σώσει την ανθρωπότητα καθώς και ότι, γνώριζε την κατάληξη. Ο δεύτερος επικρατέστερος ήχος είναι ο πλ. δ΄ («Παράδοξον Μυστήριον...», «Κύριε, ἐν Βηθλεὲμ...», «Πῶς ἐξείπω...», «Ἐν Βηθλεὲμ...», «Αἷμα καὶ πῶρ...»). Το μοναδικό τροπάριο το οποίο βασίζεται στον β΄ ήχο είναι το τροπάριο «5.14.1 Εὐαγγελίζου Ἰωσήφ...».

Μετά την μεταγραφή των τροπαρίων διαμορφώθηκε πολυπρισματικός πίνακας για το κάθε τροπάριο ξεχωριστά παρουσιάζοντας την δομική, μετρική, τροπική και συντακτική ανάλυση. Συγκρίνοντας όλα τα τροπάρια μεταξύ τους παρατηρείται ότι οι περίοδοι των τροπαρίων δεν ξεπερνούν τις τέσσερις περιόδους. Ο διαχωρισμός αυτός βασίστηκε στο νόημα του κειμένου. Η κάθε περίοδος κυμαίνεται από 1 – 5 στίχους. Όσο αφορά του στίχους αποτελούνται κυρίως από 1 – 3 κώλα με επικρατέστερο τα δύο. Το τροπάριο με τους περισσότερους στίχους εντός της μιας περιόδου αποτελεί το τροπάριο «5.5 Πῶς ἐξείπω...».

Μεταβολές δεν προκύπτουν σε όλα τα τροπάρια. Η συχνότερη μεταβολή που πραγματοποιείται είναι στον ήχο πλ. β΄ ο οποίος παραμένει στον ήχο αυτό αλλά μεταβάλλεται στην μεικτή χρωματοδιατονική. Όλα τα τροπάρια που βασίζονται στον ήχο αυτό δέχονται την μεταβολή αυτή κατά γένος («Δόξα ἐν ὑψίστοις...», «Σήμερον ἡ ἀόρατος φύσις...», «Μνήμην ἐπιτελοῦμεν...», «Ἱερέων μνήμη...», «Χορεύουσιν Ἄγγελοι...»). Ακόμη μια μεταβολή που πραγματοποιείται είναι στο «Αἷμα καὶ πῶρ...» του Στέφανου Λαμπαδάρου (από τον ήχο πλ. δ΄ στον ήχο β΄ μαλακό χρωματικό).

Οι χρόνοι πρώτοι σε σχέση με τον αριθμό συλλαβών έχουν αντιστοιχία 2:1.

Τα μελωδικά τόξα είναι σχήματα τα οποία διαμορφώνουν εικονικά την πορεία της μελωδίας. Διαπιστώνονται επτά μελωδικά τόξα που χρησιμοποιούνται σε όλα τα τροπάρια.

Στην συντακτική ανάλυση το κάθε κώλον αντιστοιχεί σε μια μελωδική γραμμή. Οι μελωδικές γραμμές διαθέτουν χαρακτηριστικές θέσεις που ονομάζονται αρχικές, μεσαιές ή καταληκτήριες. Οι χαρακτηριστικές θέσεις σημειώνονται στην δεύτερη γραμμή αγκυλών πάνω από την μεταγραφή και κάτω από τις μελωδικές γραμμές. Στις περισσότερες περιπτώσεις οι χαρακτηριστικές θέσεις αυτές, είναι καταληκτήριες.

Σε όλα σχεδόν τα τροπάρια παρατηρείται κατάληξη παλαιού κυλίσματος. Είναι συγκεκριμένη αλληλουχία νοτών στην οποία ο φθόγγος περνά από την 3^η βαθμίδα και έπειτα επέρχεται στην 1^η επιτυγχάνοντας ποικιλία προς τα πάνω ή προς τα κάτω. Το φαινόμενο αυτό πραγματοποιείται σχεδόν σε όλες τις καταληκτήριες φράσεις που προαναφέρθηκαν (π.χ. «5.3.1 Παράδοξον Μυστήριο...» κ. 2).^[110]

Τέλος, αξιόλογη είναι η αναφορά της χρήσης μουσικορητορικού σχήματος, κυρίως μίμησης προς τα νοούμενα. Αναλυτικότερα, είναι η τοποθέτηση ενός φθόγγου σε λέξεις με βαθύ νόημα προς το περιεχόμενο. Για παράδειγμα στο τροπάριο «5.1.1 Δόξα εν ύψιστοις...», στο κώλον 9 η λέξη «Θεώ» συνοδεύεται από τον φθόγγο Πα', το ψηλότερο φθόγγο του κομματιού που ορίζει και την κορυφωσή του. Μια φιλολογική άποψη θα ήταν ότι το ύψος του φθόγγου Πα' συμβολίζει και τον Ύψιστο, τον Θεό που βρίσκεται στα ουράνια. Το σχήμα αυτό δεν διαμορφώνεται σε όλα τα τροπάρια.

Όσο αφορά τους συγκριτικούς πίνακες ανάμεσα στα κοινά τροπάρια του Πέτρου Πελοποννήσιου και του Στέφανου Λαμπαδάριου, προκύπτει το συμπέρασμα ότι τα τροπάρια μεταξύ τους, δεν προβάλλουν σημαντικές διαφορές.

Μέρος Γ'

Στο μέρος αυτό γίνεται η παλαιογραφική συγκριτική μελέτη στο δοξαστικό «Αἶμα και πῶρ...» του Πέτρου Πελοποννησίου, ανάμεσα στην μεσοβυζαντινή και νεοβυζαντινή σημειογραφία.

Παρατηρώντας το δοξαστικό εντοπίζεται ότι το τροπάριο βρίσκεται στον ίδιο ήχο (πλ. δ') και στις δύο περιπτώσεις. Ωστόσο, για την εξηγητική μβ γραφή χρησιμοποιήθηκε το κλειδί φα της τρίτης γραμμής για την καλύτερη άντληση κοινών ή διαφορετικών συμπερασμάτων. Η μελωδική γραμμή των δοξαστικών δεν διαφέρει. Υπάρχει η κύρια μελωδική γραμμή στο δοξαστικό, και στην μβ και νβ σημειογραφία με την διαφορά ότι στην μβ γραφή απουσιάζουν τα ποικίλματα που ενδέχεται να υπάρχουν στην νβ γραφή. Αυτό συμβαίνει γιατί η νβ γραφή ως προς τα βυζαντινά σύμβολα, είναι πιο πυκνά γραμμένη από ότι η μβ γραφή.

Μερικά από τα σημάδια της μβ γραφής, καταργήθηκαν στην Νέα Μέθοδο. Ωστόσο μερικά εμφανίζονται ως γραφικά σχήματα με διαφορετική ενέργεια. Μερικά απ' τα άφωνα σημάδια είναι τα εξής:

 κόκκινη βαρεία: τοποθετείται σε σημεία που δηλώνει μια καινούρια αρχή ή ακολουθεί πῆδημα. Το συγκεκριμένο άφωνο σημάδι δηλώνει την μικρή παύση, την αναπνοή που πρέπει να πάρει ο ψάλτης κατά το ψάλσιμο (κ. 7, 10).

 λύγισμα: το συγκεκριμένο σημάδι δεν αντιστοιχεί με την νβ σημειογραφία (κ. 4

¹¹⁰ Μαρία Αλεξάνδρου, *Παλαιογραφία Βυζαντινής Μουσικής III*, συνοπτικοί πίνακες, (Θεσσαλονίκη 2009-2010), σ. 22.

αντικαθιστά το αντικένωμα στην νβ γραφή (6, 10, 12, 13).

- Σ τρομικόν: δεν αντιστοιχεί με κάποιο νβ σημάδι. Ωστόσο τοποθετείται σε τονισμένη συλλαβή, καθώς παρατηρείται να συμπίπτει με τα σύμβολα ( ) της νβ γραφής (κ.10).
- η πιάσμα: δεν υπάρχει σημάδι αντιστοιχίας στην νβ σημειογραφία. Παρατηρείται να τοποθετείται πριν από το ελαφρόν της μβ γραφής (κ. 5, 8, 11).
- ι ισάκι: δεν υπάρχει αντιστοιχία στην νβ σημειογραφία. Τις περισσότερες φορές τοποθετείται σε λέξεις με διπλό σύμφωνο. Αποτυπώνεται στην παρτιτούρα με μια αποτζιατούρα ογδόου με μια γραμμή στην μέση (κ. 2, 4, 7, 8, 11, 12).
- ζ διπλή: η παλαιά διπλή αντιστοιχεί στο κλάσμα της νβ σημειογραφίας. Εντάσσεται στις αργίες και μεταφέρεται στο πεντάγραμμο ως νότα χωρίς γέμισμα καθώς κρατάει περισσότερο χρόνο. Παρατηρείται σε όλες τις καταλήξεις των κώλων, εκτός από τα κώλα 9 και 11.
- Γ γοργόν: το συγκεκριμένο σημάδι υπάρχει και στην νβ σημειογραφία, με την ίδια ονομασία και με την ίδια μορφή. Η διαφορά ανάμεσα τους είναι ότι στην νβ σημειογραφία αλλάζει ο ρυθμός, ενώ στην μβ διαμορφώνεται ένα είδος κυλίσματος (κ. 4, 6, 10, 12, 13).
- υ τζακισμα: αντίστοιχο σημάδι στην νβ σημειογραφία μπορεί να θεωρηθεί επίσης το κλάσμα αλλά δεν έχει διάρκεια διπλάσιου χρόνου. Στην μβ ανήκει στις αργίες και μεταγράφεται με μια οριζόντια γραμμή πάνω από την μαυρισμένη νότα δηλώνοντας λίγη περισσότερη αξία από τις υπόλοιπες. Ωστόσο, στην συγκεκριμένη παλαιογραφική μελέτη δεν υπάρχει πάντα αντιστοιχία ως προς την αξία της νότας (κ. 2, 4, 8, 9, 10, 11, 13).
- δύο απόστροφοι: ανήκουν στις μεγάλες αργίες, και μεταγραμματίζονται με τον ίδιο τρόπο με εκείνη της διπλής αφού ανήκουν και τα δύο στην ίδια ομάδα (κ. 10).

Όσο αφορά τα σημάδια έκφρασης της νβ σημειογραφίας ισχύουν και στην μβ σημειογραφία. Όλες οι καταλήξεις τόσο στην νβ όσο και στην μβ σημειώνονται στις ίδιους φθόγγους. Μεταβολές δεν πραγματοποιούνται ούτε στην μβ ούτε στην νβ σημειογραφία.

Τελειώνοντας την εργασία αυτή, νιώθω υπερηφάνεια και τιμή που ασχολήθηκα με τη βυζαντινή μουσική αλλά και που ήρθα ένα βήμα πιο κοντά στην θρησκεία. Η σπουδαιότητα και ο πλούτος της μουσικής αυτής, είναι άρρηκτα συνδεδεμένος με τον Ελληνισμό και θα πρέπει να αξιοποιήσουμε αυτό το δώρο που μας προσφέρεται.

8. Βιβλιογραφία

Μουσικές Συλλογές

Πελοποννήσιος, Πέτρος. *Δοξαστάριον*. Βουκουρέστη, 1820.

Λαμπαδάριος, Στέφανος. *Μουσική Κυψέλη*. Τόμος Γ'. Κωνσταντινούπολη, 1883.

Βιβλία

Αλεξάνδρου, Μαρία. *Εισαγωγή στη Βυζαντινή Μουσική*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press, 2016.

Αλεξάνδρου, Μαρία. *Εξηγήσεις και μεταγραφές της βυζαντινής μουσικής*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press, 2010.

Αλεξάνδρου, Μαρία. *Παλαιογραφία Βυζαντινής Μουσικής, Μουσικολογικές & Καλλιτεχνικές αναζητήσεις*. Θεσσαλονίκη: Κάλλιπος 2017.

Ιερομόναχος, Γρηγόριος. *Η Υπεραγία Θεοτόκος: ομιλίες από ραδιοφώνου*, 2η έκδ. Άγιον Όρος και Αθήνα: Ιερόν Κουτλουμουσιανόν Κελλίον Άγιος Ιωάννης ο Θεολόγος και Δόμος, 2001.

Λασπίδης, Χρήστος Θ. και Πακαλίδης Αντώνιος. *Η Παναγία μας*. Θεσσαλονίκη: Μέλισσα, 2010.

Παπαδόπουλος, Γεώργιος Ι. *Συμβολαί εις την ιστορίαν της παρ' ημίν Εκκλησιαστικής Μουσικής και οι από των Αποστολικών Χρόνων άχρι των ημερών ημών ακμάσαντες επιφανέστεροι μελωδοί, υμνογράφοι, μουσικοί και μουσικολόγοι*. Αθήνα: Τυπογραφείον και Βιβλιοπωλείον Κουσουλινού & Αθανασιάδου, 1890, ανατ. Αθήνα: Κουλτούρα, 2002.

Πολατίδης, Κάλλιστος. *Ο βίος της Παναγίας*. Θεσσαλονίκη, 1984.

Πρωτοπαπάς, Νικόλαος Ι. *Οι εμφανίσεις της Παναγίας: μύθος ή πραγματικότητα;*. Αθήνα: Αποστολική Διακονία, 1990.

Τσάμης, Δημήτρης Γ. *Θεομητορικά θαύματα*. Τόμος Β'. Θεσσαλονίκη: Πουρναράς, 2003.

Τσάμης, Δημήτρης Γ. *Θεομητορικών: ανθολογία εκκλησιαστικών κειμένων και εικόνων προς τιμήν της Υπεραγίας Θεοτόκου Μαρίας*. Τόμος Α'. Θεσσαλονίκη: Ορθόδοξη Χριστιανική Αδελφότητα «Λυδία», 1998.

Χατζηγιακουμής, Μανώλης. *Η εκκλησιαστική μουσική του ελληνισμού μετά την Άλωση*. Αθήνα: Κέντρον ερευνών και εκδόσεων, 1999.

Σημειώσεις

Αλεξάνδρου, Μαρία. *Ιστορία και Μορφολογία της Βυζαντινής και Μεταβυζαντινής Μουσικής, Βοηθήματα για τις μεταγραφές IV*. Τευχίδιο Β'. Θεσσαλονίκη, 2012-2013.

Αλεξάνδρου, Μαρία. *Μορφολογία και Ανάλυση της Βυζαντινής και Μεταβυζαντινής Μουσικής*, Θεωρητικά V, Θεσσαλονίκη, 2009-2010.

Αλεξάνδρου Μαρία. *Παλαιογραφία Βυζαντινής Μουσικής III*, συνοπτικοί πίνακες, Θεσσαλονίκη, 2009-2010.

Λεξικά

Μιχαηλίδης, Ανδρέας. *Λεξικό Βυζαντινής Μουσικής*. Κατερίνη: Μάτι, 1990.

Τολικά, Ολυμπία Ν. *Επίτομο εγκυκλοπαιδικό λεξικό της βυζαντινής μουσικής της ανά τον κόσμο Ελληνορθόδοξης Εκκλησίας*. Αθήνα: Ευρωπαϊκό Κέντρο Τέχνης, 1993.

Διαδικτυογραφία

<https://glt.goarch.org/texts/Dec/Dec26.html> (24/12/22, 17:51)

9. Παράρτημα

9.1 Δοξαστάριον, Πέτρος Πελοποννήσιος, 1820, σ. 119 - 125.

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ Κς. 119

φραι αι νε ε ε εται (γ) Οι μα γοι τα δω ωρα προ
σφε ε ε ρε σιν (Δ) οι ποι με νες το θα α αυμα
κη η ρυ υ υ ττε ε ε σσι (ε) η μει εις δε α
κα τα παν σω ως βο ο ο ω ω ω μεν Δο ο ξα εν
υ ψι ι ι ι ι σοις Θε ε ε ω ω ω ω ω ω
ω ω ω ω ω ω (Δ) και ε ε πι ι ι γη η ης ει ρη
η νη εν αν θρωποις ε ευ δο ο κι ι ι ι ι α

Τῇ Κς. ἡ Σύναξις τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου
Δόξα, Καὶ νῦν ἤχος π^α πα

Δο ο ο ξα εν Υ ψι σοις Θε ε ε ω και ε ε
πι γη ης ει ρη η η η η (π) ση με ρον δε ε χε ε
ται η η Βη η θλε ε ε εμ τον κα θη η η
με ε ε νον δι α παν το ος συμ πα α α α τρι π

ση με ρον Α ο γγε ε λει (Δ) το βρεφαστε τε εχ
 θαν (Δ) θε ο πρε πως δο σ ο ξε ο ο λο γου
 ου ου αι (Δ) δο ξα εν Ξ ψι ι ρ ι ι ι σης θε ε ε
 ω ω ω ω ω ω ω ω ω ω ω και ε ε
 πο ι ι γη η ης ει ρη η η η ηη (Δ) ε ενα ανθρω
 ω ω ποις ε ευ δο κι ι ι ι α

Εἰς τὸν Στίχον Δόξα, Καὶ Νῦν. Ἦχος. ᾠδὴ νη

Ε ν βη θλε εμ συ νε δραμον ποι οι με ε ε
 νε ες τον α λη θη μη η νυ υ ον τες ποι οι οι
 με ε ε ενα (δλ) τον κα α θη με ε νον ε πι ι των
 χε ρου ε βιμ (δλ) και α να κει ει με νο ο ο ο ο ο εν
 φα α α τμη η νη πι ι ι ι ου μο ο ρ φη ν δλ δι η
 μα ας α νει ει λη η φο α α τα κω υ υ ρι ε δο ο

ο ο ξα α α α σοι

Εἰς τὰς Ἄγιες Δόξαι, Ἦχος. πα

Σημερον η α ο ρα α α τος φυ υ υ
 σις (Δ) τοις βροτοις εκ Παρθε εν θ θ συ να α πτε ε
 ε ε εται (Π) σημερον η α πει ει ει ρο ο ος ε
 σε ι ι ι α (Δ) εν Βη θλε ε εμ σπαργα ανοις ε
 ε ε νεο λι ι σε ε εται (Π) σημερον ο Θε ε
 ος δε Α σε ε ερος Μαγες ει εις προ οσκυ υ υ νη
 σιν α α α αγει (Π) προ μην ω ω ων α αυ του
 την τρι η ημε ερον τα α φην (Δ) ως εν χρου σω ω και αι
 σμν υρ νη και αι λι βα α α ανω (Π) δι ου ψα α
 α α αλιο ο με ε ε ε ε ε ε ε ε εν
 ο σαρκω θεις εκ Παρθε νου ε Χρι σε ε ε ο ο

Ις'

Θε ε ε ος σωσον τα ας ψυχα α ας η η η η

μων

Τῇ Κυριακῇ Μετὰ Τὴν Χριστὸν Γέννησιν. Δόξα,

Ἦχος. ἦ' πα

Μνη μην ε ε ε πι ι ι τε λς θ μεν Δααβι ιδ

και Ι ι α κω ω ω βε ευ σε βες Βασι λε

ε ω ω ως Προ Φη η η η τα (Δ) και Α πο σο ο λς ε προ

ω ω του Ε ε πι σχο ο ο ο που αυ τω ω γαρ τοις

δι ι δα α γμα α α σι πλα α νης α α πα α

α λλα γε ε εντες (Δ) Χρι στον δο ξο ο λο γου μεν (Δ) τον

εκ Παρ θε νου α α να τει ει ει ει λα α α αν τα

το ον και σαρ κω θε ε εν τα α σω σαι τα ας ψυχα

α α κς η η η ημων

Εἰς Τὸν Στίχον. Δόξα, Ἦχος. Πα

Ἰερωωνμημη(Δ) και Βασιλεεων
 κρααατος ευφροσυνη η γεγοοο
 νεν οο τοοκοοος ουκαι εν αυτω και χωω
 μεεενοι λεεεγοοοομεν Πατερ ημων ο
 εν τοις ουρανοις αγιασθη η ητω το Ο
 νομα ασεσφιλα ανθρωωωωπε

Και Νυν Ἦχος. Πα

Χορευεισιν Αγγελοι παντες εν Ουρα
 νω και αλλα ονται σηημεεερον
 σκιρτααδε πασαααηηκτι'ειεις διατον
 γενηθε ενταεεενβηθλεεεμσατη ηρα
 Κυυρεειον(Π) ο το πααασαπκα

α α ητων ει δω λρον πα ε ε ε πα ρ α αυ ται
 και βα σε λε ε ευ ει χα ι σο ρε εις τε ρε αι ω ω
 ω ω ρας

Εις τῶς "Αινας. Δόξα Ἦχος Ἄδ' ηη

Αι αι αι αιμα και αι Ηυρ και Δ ημι ε ι δα α
 Κα α απνε(δλ) τε ε ρα τα αχηρ(δλ) α απροαι
 δεν Ι ε ι ι ω ω ω ωηλ(δλ) Αι αι μα τη ηη ααρ
 κω ωσιν Πυυρ ηη ηη θε ο ο ο ο τη η η η τα δλ
 Α ημι ι δα δε Κα α α πνε ε το Ηνευμα το ο ο
 Α ηι ι ο ον η το ε πελ θε ο ονη Πααρθε ε ε
 και η και κο ο ρμο ον ευ ω δε ι ι α α α α
 σαυ δλ μα ε ε χα α το μυ η ση ρε ι αν(δλ) της ση
 ηε ε και θρω ω ω πη η η η η σε ε ε εωρ δλ

Κυ υ υ ρι ε δο ο ο ο ξα α α α σοι

Τῆ ΚΖ. Τῆ Ἁγία Ἀποστόλου Πρωτομάρτυρος, Καὶ Ἀρχιδιακόνου Στεφάνου. Δόξα, Ἦχος Δ.

Τω Βασιλεὺς βασιλεὺς οὐρανοῦ καὶ γῆς (Δ) πε
 χθεντι εἰς τὴν Γῆς Στεφάνος ὁ περλαμπροὸς
 προσφθερὸς ἐρεῖται (Δ) ἐκεκλιθῶντι
 μιῶν καὶ τῶν ἐκείνων εὐαγγελιστῶν ἀλλο
 ξοὶ καὶ ὠναιματόν διηγήθη ἡ ἡθροισμένη
 νος ἀλλοφύλομαρτυρῶν ὑπερβαλλόντων
 των ἀσμάτων ἀνθροῦς ἐφάμενοι
 τας κερφαλας ἀναδησάμενοι
 θα(Δ) καὶ τοῖς ἑσπέραις ἀναμένοντες ἐς
 εἰπωμένον ὅσον ἡμεῖς ἀγαλλίε

Ἦχος λ̣ π̣ ς̣ Πα

Δ ο ο ο ξα εν υ ψι στοις Θε ε ω και αι ε ε
 πι γη ης ει ρη η η η νη ση με ρον δε χε ε
 ται η η Βη η θλε ε ε ε εμ τον κα θη η
 με ε νον δι α παν το ο ος ουν Πα α α τρι
 ση με ρον Αγ γε ε λοι το βρε φο ος το ο τε ε χθεν
 θε ο πρε πως δο ο ο ξο ο ο λο ο γου̣ σι Δο ξα
 εν υ ψι ι ι στοις Θε ε ω ω ω ω ω ω ω
 ω ω ω ω και ε ε πι ι ι γη η ης ει ει ρη νη
 εν α αν θρω ω̣ ποις ευ δο κι ι ι ι α α α α̣
 α̣

Ἦχος λ̣ π̣ ς̣ Νη

Π α ρα δο ξον Μυ στη ρι ι ον οι κο νο μει ται

ση ἡ^η με ε ε ε ρον^ν και νο το μουν ται αι

φυ υ υ σεις^β και θε ος αν θρω πος γι ται νε

ε ε ε ται^ν ο περ ην με ε ε με νη η κε και ο ου

ουκ η ην προ οσ ε ε ε ε ε ε ε λα βεν^δ ου

φυρ μο ον υ υ πο ο μει ει ει νας ου δε ε ε δι

αι αι^ν ρε ε ε ε σιν^ν

Κ υ υ υ υ υ ρι ι ι ι ε^ν εν Βη θλε

εμ πα ρα α α γε γο ο νας εν τω σπη λαι ω πα α

ρω ω^ν κη η η η σας^ν ο ου ρα νον τον θρο

ο νο ον ε ε ε χων^δ εν φα α τνη α α α νε κλι

ι ι νης^ν ον στρα τι ι αι κυ κλου ου σιν Α αγ γε

ε ε λων Ποι οι με ε^ν σι συγ κα α α τε ε ε ε

ε βης ^ν _{δλ} ι να σω ση ης ω ως ε ε" ευ σπλα

α α αγ χνος ^Δ _{δλ} το γε ε νος η μων δο ο" ο ξα

α α α σοι ^ν _{δλ}

Π ως ε εξ ει ει πω το με γα Μυ υ υ στη ρι ι

ον ^β _κ ο α σα ρ κος σα ρ κου ου ου ται ο Λο γος πα

χυ υ υ υ υ νε ε ε ε ται ^ν _{δλ} ο α ο ρα α

το ος ο ο ρα α α ται ^Δ _{δλ} και ο αν α α φη η" ης ψη

λα α α φα α α α ται ^ν _{δλ} και ο αν α αρ χος ος

α' α' α' α' α' α αρ χε ται ^Δ _{δλ} ο Υι ος του Θε ε

ου ^Δ _{δλ} Υι ο ος αν θρω που γι τ' α νε ε ε ε ται

^ν _{δλ} Ι η σους Χρι ι στος χθες και αι ση με ε ρον ο

αυ το ο ο ος και ει εις τους αι αι αι ω ω ω ω

ν^ν
νας^{δλ}

Ε ν Βη λε εμ συν εδρα μον Ποι οι οι με ε ε
 νε ες τον α λη θη μη η νυ υ^ν ον τες Ποι οι οι
 με ε ε ε νες^{δλ} τον κα α θη με ε νον ε πι
 ι των Χε ρου ου βιμ^Δ και α να κει με νο ο ο
 ον εν φα α α τνη η νη πι ι ι ι ι ου μο ορ
 φην^Δ δι η μας α α νει ει λη φο ο ο τα Κυ υ υ ρι ε
 δο ο^{δλ} ξα α α σοι οι οι οι^ν

Ἦχος λ^π Πά

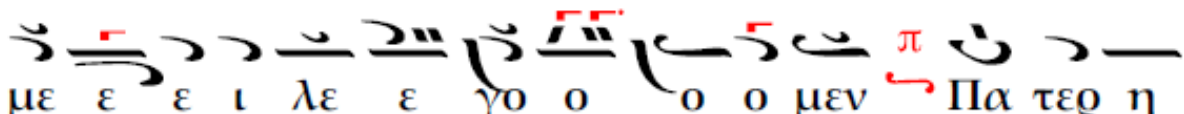
Σ η με ε ρον η α ο ρα α α το ος φυ σις τοις
 βρο τοις εκ Παρ θε νου ου ου συν α α πτε ε ε
 ται^π ση με ρον η α πει ει ει ρο ο ος ου ου σι α
^Δ εν Βη θλε ε εμ σπαρ γα νοις ε ε εν ει λι ισ

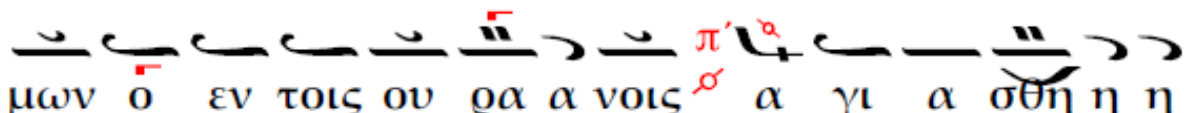

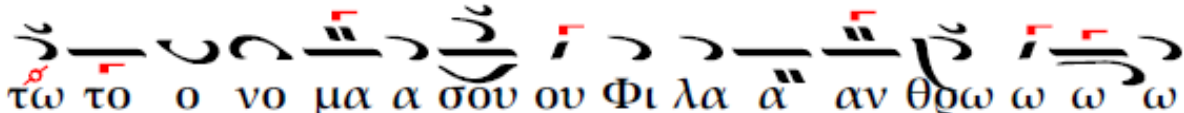
ρε ε ε ε ται π ση με ρον ο θε ε ος δι α στε ε
 ε ρο ος Μα γους εις προ σκυ υ υ νη η σι ι ιν
 α α α α γει π προ μη νυ ο ον τας α αυ του Δ
 την τρι η με ε ρον τα α φην ως εν χρου σω ω και αι
 σμυ υ η και λι βα α α α νω ρ δι ο ψα α
 α α α α λ λ ο θ με ε ε ε ε ε ε ε εν
 ρ ο σα ρ κω θεις εκ Πα ρ θε νου Χρι στε ε ε ο
 ο θε ε ε ος σω σον τα ας ψυ χα α ας η η η
 η μων π

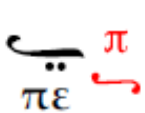
Ἦχος λ̣ π̣ Πά

Μνήμη ἦν ε ε ε πί ι ι τε ε λου ου μέν Δα αυ
 ι ιδ̣ και Γ ι α κω ω ω βου π̣ ευ σε βους
 Βα σι λε ε ω ω ως Πρ ο φη του Δ̣ και Α πο στο
 ο λου ου πρω ω̣ του Ε̣ πι σκο ο ο ο που π̣ αυ
 τω ων γαρ τοις δι ι δα̣ α γμα α α σι πλα α
 νη̣ ης α α α πα̣ α αλ λα α γεν̣ τες Χρι στον̣ δο ξο
 ο λο ο γου̣ μεν̣ τον̣ εκ Παρ θε νου̣ α να τει̣ ει̣ ρει
 λα α α αν̣ τα̣ το̣ ον̣ και̣ αι̣ σαρ κω ω θε̣ ε εν̣
 τα̣ α̣ σω̣σαι̣ τα̣ ας̣ ψυ̣ χα̣ α̣ ας̣ η̣ η̣ η̣ η̣ μων̣ π̣
Ε ρε̣ ω ων̣ μνη̣ μη̣ και̣ Βα̣ σι̣ λε̣ ων̣ κρ̣α̣ α̣ α
 το̣ ος̣ τε̣ ε̣ και̣ ευ̣ φρο̣ συ̣ υ̣ νη̣ η̣ γε̣ γο̣ ο̣ ο̣ ο̣
 νεν̣ ο̣ το̣ ο̣ κο̣ ο̣ ο̣ ος̣ σου̣ και̣ εν̣ αυ̣ τω̣ και̣ χω̣

 με ε ε ι λε ε γο ο ο ο μεν Πα τερ η

 μων ο εν τοις ου ρα α νοις α γι α σθη η η

 τω το ο νο μα α σου ου Φι λα α αν θρω ω ω ω

 πε

Ἦχος Δι

Ευ αγ γε λι ι ζου Ι ω σηφ τω Δαυ ιδ τα θαυ

μα τα τω Θε ο πα α το ρι Παρ θε νον ει δες κυ

ο φο ρη η σα σαν με τα Μα γων προσ ε κυ υ

νη σας με τα Ποι με νων ε δο ξο λο γη σας

δι Αγ γε λου χρη μα τι σθεις ι κε τευ ε Χρι

στον τον Θε ον σω θη ναι τας ψυ χα ας η μων

Ἦχος πδ Νη

Αι αι αι μα και πυ υ υρ και ατ μι ι ι

ι ι δα α α α α κα α πνού ου ου ου ου ^Δ τε
 ε ε ρά α α α α α α τα γη η η ης ^ν
 α α α α προ ο ο ει ει δεν Ι ι ι ι ι
 ω ω ηλ ^ν αι αι μα τη η ην Σα α α αρ κω
 ω σι ιν πυ υ υ υ υρ τη η η ην θε ε ε ε
 ο ο ο ο τη η η η η η τα ^ν ατ μι
 ι ι ι ι ι ι δα δε κα α πνού ου ου ου ^ν το
 Πνευ μα το ο ο Α α α α γι ι ι ι ον ^β
 το ε πελ θον τη Πα αρ θε ε ε νω ^κ και κο ο ο σμο
 ον ευ ω δι ι ι α α α α σαν ^ν με ε ε
 ε ε ε ε γα α α α ^ν τδ μυ στη η ρι ι ι
 ον ^Δ της σης εν αν θρω ω ω πη η η η σε ε ε ε

ως Κυ υ υ ρι ε δο σα α α α σοι